

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

**ÖTEKİ VE ÖTEKİLEŞTİRME BAĞLAMINDA
KÖYLÜLÜK VE KENTLİLİK**

Zeynep Elif TUNÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Ertan ÖZENSEL

Konya-2019

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zeynep Elif TUNÇ	
	Numarası	164205001006	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji/Sosyoloji	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ertan ÖZENSEL	
	Tezin Adı	Öteki Ve Ötekileştirme Bağlamında Köylülük Ve Kentlilik	

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zeynep Elif TUNÇ	
	Numarası	164205001006	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji/Sosyoloji	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ertan ÖZENSEL	
	Tezin Adı	Öteki Ve Ötekileştirme Bağlamında Köylülük Ve Kentlilik	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan ÖTEKİ VE ÖTEKİLEŞTİRME BAĞLAMINDA KÖYLÜLÜK VE KENTLİLİK başlıklı bu çalışma 17/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman/Üye	İmza
Prof. Dr. Ertan Özensel	Danışman	
Prof. Dr. Abdullah Topçuoğlu	Üye	
Dr. Öğretim Üyesi Uğur Çağlak	Üye	

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası.....	ii
Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu	iii
ÖNSÖZ.....	vi
ÖZET	vii
SUMMARY.....	viii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: ÖTEKİ VE ÖTEKİLEŞTİRME.....	3
1.1. Kapitalizm, Modernizm ve Modernleşme	3
1.2. Türkiye’de Modernleşme Hareketleri.....	9
1.3. Küreselleşme, Kimlik ve Farklılaşma.....	16
1.4. Postmodernizm ve Öteki Algısı	20
1.5. Öteki ve Ötekileştirme	29
2. BÖLÜM: KÖYLÜLÜK VE KENTLİLİK.....	36
2.1. Kır-Kent Ayrımı	36
2.1.1. Kır İmgesi.....	36
2.1.2. Kent İmgesi	39
2.2. Geleneksel Bir Biçim Olarak Köylülük.....	42
2.2.1. Köylü Kimdir?.....	43
2.2.2. Köylü ve Ötekileştirilmesi.....	46
2.3. Bir Yaşam Biçim Olarak Kentlilik	51
2.3.1. Kentli Kimdir?.....	53
2.3.2. Kentli ve Öteki Algısı.....	56
2.4. Kırdan Kente Göçe Bakış: Zorunlu Bir Göç mü?.....	59
2.4.1. Kır ve Kent Farklılaşmasının Belirleyici Faktörleri.....	63
2.4.2. Kır ve Kentte: Toplumsallaşma ve Toplumsal Değişim	65
2.5. Ötekileştirmeye Alternatif Bir Bakış Açısı: Sosyal Kimlik Kuramı ...	68

3. BÖLÜM: BİR ÖTEKİLEŞTİRME PRATİĞİ OLARAK KÖYLÜLÜK VE KENTLİLİK.....	72
3.1. Araştırmanın Önem ve Amacı	72
3.2. Araştırmanın Metodolojisi	73
3.3. Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri	75
3.4. Araştırmanın Evreni.....	76
3.5. Araştırmanın Örneklemi	78
3.6. Araştırma Verilerinin Analizi	81
4. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN BULGULARI	83
4.1. Kendi Kendini Ötekileştiren Taşralı	83
4.2. Kentlileştiremediklerimizden misiniz?	85
4.3. Modern mi? Geleneksel mi?	87
4.4. Montaj Bandında Bir Seri Üretim: Dedikodu.....	91
4.5. Rahatlığın Adresi: Kent	94
4.6. Köylü milletin efendisi midir?	95
4.7. Merkeze Bakan Meraklı Taşralı	99
4.8. Mesafeli İnsan: Şehir İnsanı	102
4.9. Köylülük Bir Geleneksellik, Kentlilik Bir Yaşam Biçimi Mi?	106
4.10. Hala Bir Adım Geride Miyiz? Köy ve Kent Farklılaşmasına Dair	112
4.11. Orada Bir Köy Var Uzakta.....	117
4.12. Kentli ve Köylü Üzerinden İçedönük Bir Bakış	120
4.13. Köy ve Kent İmgesinin, Kentli ve Köylü Üzerinden İfade Edilişi	124
4.14. Alıp Başını Gitme Meselesi (Değil).....	128
4.15. Farklı Habitusun İnsanlarıyız	132
SONUÇ YERİNE	141
KAYNAKÇA	146
<i>İnternet Kaynakları</i>	153
EKLER.....	154
Özgeçmiş.....	157

ÖNSÖZ

Tez sürecim ve bu sürecin de ötesinde her konuda bana her daim rehberlik eden, desteğini esirgemeyen, tezimin her aşamasında bana yol gösteren ve ufkumu açan değerli hocam Prof. Dr. Ertan ÖZENSEL'e sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Ve değerli jüri hocalarım Prof. Dr. Abdulah TOPÇUOĞLU'na ve Dr. Öğretim Üyesi Uğur ÇAĞLAK'a çok teşekkür ediyorum. Ayrıca Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde yüksek lisans eğitimim boyunca sunulan samimi ortam için bütün hocalarıma ayrı ayrı çok teşekkür ediyorum.

Her daim yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen başta annem ve babam olmak üzere bütün aileme çok teşekkür ediyorum.

Tez süreci boyunca desteğini her zaman hissettiğim sevgili dostum Zeynep Sevde ATEŞ'e ise ayrıca çok teşekkür ediyorum.

Saha araştırmasında beni kırmayıp görüşme talebime olumlu cevap veren değerli görüşmecilere çok teşekkür ediyorum.

Ve son olarak bu tezin hazırlanmasında katkısı olan herkese çok teşekkür ediyorum.

Zeynep Elif TUNÇ

Mayıs 2019

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zeynep Elif TUNÇ	
	Numarası	164205001006	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji/Sosyoloji	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ertan ÖZENSEL	
	Tezin Adı	Öteki Ve Ötekileştirme Bağlamında Köylülük Ve Kentlilik	

ÖZET

Bu çalışma ele alınan köylülük ve kentliliğin bir ötekileştirme pratiği olarak kullanılıp kullanılmadığı, kentte ve köyde yaşayan insanların birbirini öteki olarak algılayıp algılamadığı gibi sorular eşliğinde ortaya çıkmış ve çalışmanın ana hatları literatürü göre belirlenmiştir. Bunun için öncelikle öteki ve ötekileştirme kavramları ayrıntılı bir şekilde ele alınmış daha sonra köy ve kent imgeleriyle, köylü ve kentli kavramlarının tanımları ayrıntılı bir biçimde ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Buradaki amaç köylülüğün bir geleneksellik üzerinden ifade edilip edilmediği, kentliliğinse bir yaşam tarzı olarak tezahür edip etmediğinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu öteki algısının konumu ve boyutunun ortaya çıkarılması için önemli bir faktördür. İki bölüm etrafında şekillenen kavramsal çerçeve bu yönüyle çalışmanın mihenk taşını oluşturmaktadır. Evren olarak Konya ili ve bu ile bağlı Seçme köyü ele alınan çalışmada nitel araştırma yöntemlerinin imkan ve sınırlılıkları çerçevesinde gerçekleştirilerek çalışma son bulmuştur. Sahadan elde edilen veriler, kavramsal ve kurumsal çerçevenin eşliğinde incelenerek yorumlanmıştır. Sonuçta ise ötekileştirmeye alternatif bakış; ‘sosyal kimlik kuramı’ eşliğinde öteki algısının sebepleri anlatılmaya çalışarak ötekileştirme pratiklerinin azaltılabilmesi için gerekli olgular açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öteki, Ötekileştirme, Köy, Kent, Köylü, Kentli, Köylülük, Kentlilik.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zeynep Elif TUNÇ		
	Numarası	164205001006		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji/Sosyoloji		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ertan ÖZENSEL		
	Tezin İngilizce Adı	Peasantry And Urbanity In The Context Of Other And Othering		

SUMMARY

This study arose with the questions such as whether the peasantry and the urbanism used were used as an othering practice, whether the people living in the city and the village perceived each other as the other and the main lines of the study were determined according to the literature. For this purpose, firstly the other and the otherization concepts have been discussed in detail and then the definitions of village and urban images and the concepts of peasant and urban are tried to be explained in detail. The aim here is to find out whether the peasantry is expressed through a traditionalism and whether urbanism manifests itself as a lifestyle. This is an important factor for revealing the position and size of the other perception. In this respect, the conceptual framework formed around two parts constitutes the cornerstone of the study. In this study, the city of Konya and the village of Seçme, which is connected with this, were carried out within the framework of the possibilities and limitations of qualitative research methods. The data obtained from the field were examined and interpreted with the help of conceptual and institutional framework. The result is an alternative view to the othering; Kimlik Social Identity Theory 'and the reasons for the perception of the other are explained and the necessary facts are explained in order to reduce the otherization practices.

Keywords: Other, Othering, Village, City, Peasant, Urban, Peasantry, Urbanism

GİRİŞ

Kapitalizmle değişen üretim ve tüketim ilişkilerinin, küreselleşmeyle birlikte toplumsal bir boyuta ulaşarak kitleleri etkisi altına almasıyla büyük ölçekli toplumsal değişimler yaşanmıştır. Feodalizmden kapitalizme geçişte kol gücüne dayalı emekten makinaya dayalı emeğe geçişle beraber, toplumların yaşamsal mekanlarında da değişiklik söz konusunu olmuştur. Köylerden kentlere göç yaşanmış ve köy ve kent imgelerine yüklenen anlamlarda farklılaşmaya başlamıştır. Özellikle modernizm ile birlikte yüklenen bu farklı anlamlara, modernleşmecilik algısı üzerinden dönüşümler meydana getirilmek istenmiştir. Bu haliyle köy ve köyde yaşayan bireyler, kapitalistleşmeye ayak uydurulması için modernleşme hareketleriyle bazı yenilik ve değişimlerle karşı karşıya getirilmiştir.

Hem dünya çapında hem de Türkiye’de köy ve kent imgelerine yeni anlamlar yüklenmiş, köylü ve kentli kavramlarının tanımları da buna bağlı olarak farklılaşmıştır. Köylü ve kentli olma durumu da tüm bu süreç içerisinde dönüşerek yeniden şekillenmiştir. Köylülüğün bir geleneksel yaşamı ifade etmesinin toplumsal değişme süreçleri içerisinde değişip değişmediği, kentliliğin bir yaşam biçimini verip vermediği de bu çalışmanın ilk basamaklarından birini oluşturmuştur. Kendisini karşısındaki göre tanımlayan bireyin, yaptığı sosyal karşılaştırma neticesinde kendisinden farklı gördüğü tutum, davranış kalıpları ve yaşamı algılama biçimleri gibi birçok özellikle karşısındaki bireyi öteki konumuna koymaktadır. Ötekinin inşa süreci olan bu duruma mekânsal farklılaşmadan tutun da bireysel farklılıklara kadar birçok faktörün eşlik ettiği bilinmektedir. Ötekinin konumunun daha da derinleştirilmesi, olumsuz atıfların arttırılması ötekileştirme pratiklerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu çalışmada da iki bölüm olarak belirlenen kavramsal ve kuramsal çerçevede bu konu ve başlıklar ayrıntılı bir biçimde ele alınarak teorik bir tartışma gerçekleştirilmiştir. Buna göre öteki algısında, köylü ve kentli bireylerin konumları ve bu konumların neye göre belirlendiği, köylülük ve kentliliğin bir ötekileştirme pratiği olarak kullanılıp kullanılmadığını anlamak için bir saha çalışmasının yapılması planlanmıştır. Nitel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılarak elde edilen bulgular

yine bu yöntem ve tekniğin imkan sınırlılıkları içerisinde değerlendirilerek yorumlanacaktır. Tüm bu öteki algısının ortaya çıkış aşamasının anlaşılması içinde ilk olarak kapitalizm, modernizm ve modernleşme konuları ele alınarak, ayrıntılı bir biçimde irdelenecektir.

1. BÖLÜM: ÖTEKİ VE ÖTEKİLEŞTİRME

1.1. Kapitalizm, Modernizm ve Modernleşme

Kapitalizmin en basit tanımı şu şekilde yapılmaktadır; piyasa değişimine dayanan bir ekonomik girişim sistemidir (Giddens, 2012: 629). Kavramın asıl sahibi ise Karl Marx'tır ve kapitalizmin doğuşu tarihsel bir süreç sonucunda ortaya çıkmıştır. 16. yüzyılda Coğrafi Keşifler ile başlayıp 19. yüzyılın ortasına kadar olan süreci kapsayan ve altyapısı olan bir kavramdır. Coğrafi Keşifler sonucunda Batı'da meydana gelen hareketlilik sonucunda Batılı Devletlerin sömürgecilik arayışına girmesiyle beraber (özellikle İngiltere ve Fransa), Sanayi Devrimini kaçınılmaz kılmıştır. Sanayi devrimi pek çok toplumun yapısında da değişiklikler meydana getirmiştir, Marx'ın söylemi ile kol gücüne dayalı emek yerini makina gücüne dayalı emeğe bırakarak sanayi toplumlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tüm bu süreç içerisinde Ortaçağ'ın kilise baskısından bunalan Avrupa toplumlarında Reform ve Rönesans'tan sonra Aydınlanma Çağı'na geçişle toplumdaki birçok soruna karşı isyanlar başlamış ve 1789 Fransız Devrimi'ni beraberinde getirmiştir. Eşitlik, özgürlük, adalet, insan hakları gibi konular daha çok ön plana çıkmıştır. Tüm bu süreçler sonucunda ise toplumun yapısında hiyerarşik yapılanmaların bir nevi toplumsal tabakalaşmanın ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Kapitalizm kavramının en temel 2 olgusu olan ve toplumdaki hiyerarşik yapıyı ön plana çıkaran burjuvazi ve proletaryadır. Bu 2 temel olgu ise şöyle tanımlanmaktadır; üretim araçlarına sahip olanlar ve üretim araçlarına sahip olmayanlar (Marks, 2011). “Feodal toplumun çökmesiyle oluşan modern burjuva toplumu, sınıf karşıtlığını ortadan kaldırmış değil, sadece eskilerin yerine yeni sınıflar, yeni ezme koşulları, yeni mücadele biçimleri getirmiştir” (Ünsaldı ve Geçgin, 2013: 91). Marx kapitalist birikim yasası ile kapitalizmin özünü kavramımızı sağlamıştır ve şu şekilde ifade etmektedir: “Kapitalist birikim yasası, birikimin özünde saklı niteliği, emeğin sömürülme derecesindeki her türlü azalması ve kapitalist ilişkinin gittikçe büyüyen boyutlarda olmak üzere devamlı yeniden-üretimini ciddi şekilde tehlikeye

sokacak her türlü ücret artışını her zaman dıştalar” (Marks, 2011: 592). Kapitalist sistemin etkisini ise şu örneği ile anlamak mümkündür: “Tıpkı bir dinde insanın kendi beyninin ürünü olan şeylerin yönetimine girmesi gibi, kapitalist üretimde de insanoğlu, kendi elinden çıkma ürünler tarafından yönetilir” (Marks, 2011: 592). Bu sebeple üretim ilişkileri de bir eşitlik ifade etmemektedir. Feodalizmden sonra kapitalizmin doğmuş olması ise bir tesadüf değildir çünkü feodal toplumlarda da bir senyör ve serf ilişkisi vardı. Kapitalizmde senyör burjuva sınıfına, serf ise proletarya sınıfına denk düşmektedir. Tarihsel süreçte yaşanan olaylar neticesinde feodalizmin yıkılışı kapitalizmin doğuşuna sebebiyet vermiştir ancak hiyerarşik statü de bir değişiklik olmamıştır. Karl Marx (2011)’de “Kapital” adlı kitabında ise bu süreci şöyle özetler:

“Eski toplumu, tepeden tırnağa yeter derecede çözüp ayırır ayırmaz, emekçiler proletaryaya ve onlara ait emek araçlar sermayeye çevrilir çevrilmez, kapitalist üretim tarzı, kendi ayakları üzerinde duracak hale gelir gelmez, emeğin daha geniş ölçüde toplumsallaşması, toprak ile diğer üretim araçlarının toplumsal olarak daha fazla sömürülen ve dolayısıyla ortak üretim araçları olarak geniş ölçüde kullanılan üretim araçları haline dönüştürülmesi ve özel mülk sahiplerinin daha fazla mülksüzleştirilmeleri yeni bir biçim alır” (Marks, 2011: 726-727).

Bahsedilen tarihsel süreç içerisinde Modernlik kavramının bu süreç içerisindeki yerine ve zamanına bakmakta fayda vardır. “Modernlik, modern dünyayı doğuran değişimlerin; düşünsel, toplumsal ve politik değişimleri içermektedir” (Kumar, 2013: 88). Giddens ise; “modernliğin sonucundaki toplumların, kapitalist mi yoksa Sanayi Devrimi sonucunda ortaya çıkan endüstriyel bir toplum olduğu sorusuna cevap arar” (Giddens, 2014: 59). Giddens (2014)’te bu konuya şöyle bir açıklama dile getirmiştir: Kapitalist toplum ile endüstriyel toplumun bir indirgemecilik ile çözümler ve iki toplumu da ortak özelliği olarak gözetim toplumunun ana karakteristiği olan denetim ile açıklar ve bu denetimi de Foucault’ya atıfta bulunarak, doğrudan olabileceği gibi panoptikon tarzda cezaevleri ya da okullar gibi dolaylı olabileceğini de söyler. Denetim sonra ise modern zamanlardan önce de var olan askeri gücün, şiddet

araçlarının kontrolünün modern devlete ait olduğunu söyleyerek modernliğin bu 4 kavramı ile birbirine geçmiş durumda olduğunu söyler (Giddens, 2014: 61-62).

Giddens, kapitalizm nasıl ki bütün toplumlara etki ettiyse, artık modernliğin de küreselleştiğini dile getirmektedir (Giddens, 2014: 67). Modernliğin temelinde toplumsal olanla politik olan ve estetik bir anlayışla modernlik ayrımı vardır, bilim, akıl, ilerleme, endüstrinin yanında sezgisel, duygusal boyutuyla ilgilidir bu ayrım. İlki burjuva modernlik, ikincisi kültürel modernliktir (Kumar, 2013: 106-107).

Bundan sonraki süreçte ise kapitalizmin küreselleşmesi ile birlikte enformasyon teknolojilerinde gelişmeler yaşanmış ve 20. yüzyılın sonlarına doğru modernlik çözülmeye başlamıştır. Alain Touraine (2002)’de bu çözümlenin dört aşamada gerçekleştiğinin bahseder ve sırasıyla şu şekildedir: “modernliğin iradesi, üretim, tüketim ve toplumsal mücadelelerdir” (Touraine, 2002: 114). Bahsi geçen bu dört aşama enformasyon teknolojilerinin gelişmesi ile akılcılaştırma pratiğinin daha da belirginleşmesini sağlamış ve post-fordist bir üretim tarzının benimsenmesiyle esnek uzmanlaşmanın ortaya çıkmış olması üretim ve tüketim ilişkilerinde etkili olmuş, ulus ötesi toplum anlayışının da benimsenmesiyle farklı bir boyut kazanmıştır. Bütün bunlara bağlı olarak kapitalizm, modernlik ve modernleşme üçgeni içerisinde yer alan hiyerarşik statü daha da derinleşerek boyut değiştirmiştir. Alt ve üst yapı ilişkisi içerisinde fazla bilgi aktına sahip olan hiyerarşi basamağında aşağıdaki basamaklarla özdeşleştirilmiştir. Bir şirkette kurumsal bilgisi fazla olan bireyler hiyerarşi basamağında aşağıda yer almaktadırlar (Sennett, 2017: 54). Bu tam olarak modernliğin sonuçları ile alakalı değildir postmodern dönemde ortaya çıkmış olan yeni kapitalizm kültürünün benimsenmesi bunu açıklar niteliktedir ve Marshall Berman (2017)’de kapitalizmin küreselleşmesi ile birlikte modernizmi şöyle ifade etmiştir:

“Enformasyon teknolojilerinin gelişmesi sonucunda endüstrileşmenin boyut değiştirmesi, dünya ölçeğinde yaşanan gelişmeler neticesinde kitleler halindeki göçler ve buna bağlı olarak kentleşmenin başlaması, kitle iletişim araçlarının evrenselleşmesi, Fransız Devrimi ile milliyetçiliğin ön plana

çıkması neticesinde ortaya çıkan ulus devletler, fikir akımlarına bağlı olarak oluşan toplumsal hareketler ve son olarak kapitalizmin küreselleşmesi ile oluşan dünya piyasalarına etki eden büyük pazar, modernizmin oluşum aşamasını açıklar niteliktedir” (Berman, 2017: 28).

Makro boyutta modernizm, tarihsel metaryalizme bağlı bir şekilde gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Yaşanılan toplumsal süreçlerden etkilendiği açıktır ancak küreselleşme sonucunda belirginleşen mekan ve zaman ayrımından bağımsız değildir. Bütün bunlara ek yapılan en kapsamlı tanıma göre; “modernizm, moderizasyona yönelik kültürel, ideolojik, düşünümsel ve teori odaklı bir yaklaşımdır” (Soja, 2017: 44). Modernizm tarihsel süreçte yaşanılan olayların birikimi neticesinde moderizasyona yönelik atıfla tanımlanmıştır.

“Modernlik, modern bağlamlar, tecrübeler, coğrafya, etnisite, ulusal, dinsel ve ideolojik çizgileri aşarak geçer; bu manada insanlığı birleştirir” (Berman, 2017: 27). Bu düşüncede belirtilen faktör, makro boyutta bir modernlik algısının varlığıdır. “Max Weber’in büyü bozumu, dünyevileştirme, akılcılaştırma, meşru akılcı otorite, sorumluluk ahlakı gibi kavramları modernliği anlaşılması açısından önemlidir” (Touraine, 2002: 45). Tüm bu kavramlar modernite fikrinin ne ölçüye ulaştığının anlaşılabilmesi için önemlidir. Akılcılaştırma tümüyle rasyonalizmi benimser ve modernizm de bunun etrafında şekillendiğini söyler. Akılcılaştırma olmaksızın modernlik düşünülemez fakat özne (birey) olmadan da modernlik düşünülemez (Touraine, 2002: 227-228). Yine de akılcılaştırmanın ne ölçüde gerçekleştiği tartışma konusudur.

Modernlik geleneğin karşısına tenkitlemeyi koymuştur ve eleştirel düşünme, modernliğin ortaya çıkışında önemlidir. Eleştirel düşüncenin benimsenmesiyle akılcılaştırma ile arasında anlamsal bir ilişki olduğunu da söylememizi sağlar. “Modern olmak, toplumların sosyo-kültürel yapısının dışına çıkmasını ve bireysel olarak özgür olma fikrinin yanında kitle kültürü ve tüketiminde yer almasını sağlamıştır” (Touraine, 2002: 111). Temelde ise bu kapitalizmin küreselleşmesi

sonucunda ortaya çıkmıştır. “Marx ise modern olmayı “katı olan her şeyin buharlaşması” olarak tanımlamaktadır” (Berman, 2017: 27). Burada kastedilen metanın artık her şey ve herkes için olmasıdır. “Kapitalist, kuralcı ve bürokrasi merkezli olan bu yeni dünya düzeni içerisinde bireylerin hayatlarını büyük bir güç yönetir” (Berman, 2017: 44). Bu güç 20. yüzyıl ile birlikte ulus aşırı toplumun ortaya çıkması ile ekonomik temelli hegemonik bir gücü temsil eder. Ekonomi temelli yeni dünya düzeninde siyasi otoritenin de ne veya kim olacağı yine ulus ötesi toplum tarafından belirlenmektedir. Modernliğin geçtiği şu üç aşamaysa bu fikri desteklemektedir:

Berman (2017)’de 16. yüzyılın başından 20. yüzyılın başını kapsayan bu üç aşama; 16. yüzyılın başından 18. yüzyılın başına kadar (coğrafi keşifler ile başlayıp Fransız Devrimine kadar olan süreç) olan evrenin ilk evre olduğunu ve bireylerin modern yaşamı yeni fark etmeye başladığını, ikinci evrenin ise Fransız Devriminin gerçekleşmesi ile başladığını, milliyetçilik fikrinin yayılmasının bunu desteklediğini, son evreninse 20. yüzyılda modernleşme sürecinin bütün dünyaya yayıldığını kitle kültürünün hemen hemen tüm alanları etkisi altına aldığını özellikle sanat ve düşünce alanlarına etki etmesi modernlik fikrinin dünya geneline yayılmasını hızlandırdığını belirtmiştir (Berman, 2017: 29). Modernlik fikri, birikimli olarak ilerleyen bu süreçte oluştuğu ve geçmişte yaşanan olaylardan ayrı ele alınamayacağı ve geleneği reddetmesin de bahsi geçen evrelerin etkisinin olduğu söylenebilir.

“Modernite, modern öncesi zamanlarda toplumsal düzenleri yok saydığı gibi geçmişini de yok saymaktadır, modern zamanlar ile birçok şeyin geçici olması tarihin süreklilik ile ele alınarak korunmasını zorlaştırmaktadır” (Harvey, 2014: 24). Birikimli bir tarih anlayışı ile ele alınabilir fakat bir süreklilikten bahsetmek zordur çünkü modernleşmenin tam da toplumsal kapitalizm evrelerine de denk gelmesi bunda etken olmuştur. Modernizmin, kapitalizmin küreselleşmesi ile yakından ilgisi vardı çünkü tarihsel arka planına baktığımızda 1848 işçi devriminden sonra makro boyutta toplumsal değişimler yaşandığı ve Fransa’da başlayan bu devrimin Fransız İhtilalinde olduğu gibi dünya çapında yankı uyandırdığı bilinmektedir.

“1848 tarihinden sonra modernizm artık kent olgusu ile beraber anılmaya başlanmıştır, sınaileşme, kırdan kentin yoğun göç alması, mimari yapıdaki dönüşümler, kentlerde meydana gelen siyasal ayaklanmalar, (ploterya ayaklanmaları gibi) toplum yapılarındaki farklılıklara göre modernleşme hareketinin de başlangıcı konumundadır” (Harvey, 2014: 39). Buna göre modernizm, kent kültürü ile birlikte daha da sağlamlaşmış ve kitleleri yayılması da bu sayede olmuştur.

Kent hayatı bireyleri bir mobilitenin içerisine soktuğu bilinmektedir. George Ritzer’in “toplumun mcdonaldlaştırması” kavramında olduğu gibi her alanda çeşitli hesaplanabilirlikler üzerinden çıkarsamalar yapılmaya başlanmış, yaşamlar standartize edilmeye başlanmış, buna bağlı olarak stereotipleşmenin görünürlüğü ön plana çıkmıştır. Hesaplanabilirlik ve öngörülebilirlik temel iki kavramları haline gelmiştir (Ritzer, 2011). “Modern bireyin akli daha hesapçıdır ve dakik olmak, hesaplanabilirlik, kesin olma metropole ait olup bireylerin yaşamına zorla etki etmektedir” (Simmel, 2009: 319-320). Toplumsal hiyerarşide ise üst ile alt sınıf arasında sadece bu yönde bir eşitlikten bahsedebilmek mümkündür çünkü hayatta kalmak için hareket etmek gerekmektedir. Modernizmin kuşatıcılığı bu şekilde kendisini göstermektedir.

Kent kültürü ile birlikte modernizmdeki estetik algısı daha da görünür hale gelmiş ve hatta onsuz yapılamamıştır, estetik algısına sahip olan bu modernizm anlayışı daha çok Avrupa temellidir ve hiyerarşik statüye sahip ve daha az ilerici anlayışa sahip şehirler (Paris gibi) ana aktörleri olmuştur (Harvey, 2014: 41). Modernliğin doğuşu Avrupa merkezli olsa da diğer toplumları da etkilediği gibi toplumsal değişmelere sebep olmuştur diğer yandan enformasyon teknolojilerinin gelişmesine bağlı olarak oluşan kapitalist pazara göre yapılan birinci ve üçüncü dünya ülkelerindeki ayrımı ise modernliği farklı bir yöne sürüklemiştir.

“Modernlik çıkmazından, gelenek-modernlik veya pek az modernleşmiş ülkelerde genelde dile getirildiği gibi az gelişmişlik-gelişmişlik sınırı çizilmeden belirtildiği zaman çıkılabilir” (Touraine, 2002: 200). Günümüzde ise esnek

uzmanlaşmaya bağlı üretim şekli bu durumun pek mümkün olmayacağını göstermektedir. Özellikle üçüncü dünya ülkeleri üzerinden yapılan seri üretim, modernlikte bahsedilen az gelişmişlik-gelişmişlik sınır çizgisini kaldırmadığı gibi daha da belirginleştirmektedir. Ekonomik temelli kurulan bu hegemonyanın ise altında politik bir gerçekliğin varlığı söz konusudur. Sonuç itibarıyla bu üç ana kavram tamamen birbirinden bağımsız değildir. Giddens bu konu ile alakalı olarak şöyle söylemiştir: “Modernliğin belirginleşen toplumsal düzeni hem ekonomik sistem hem de diğer kuramlar açısından kapitalisttir” (Giddens, 2014: 18). Marx’ın “tarihsel materyalizm” kavramıysa bu üç kavramın süreç içerisinde birbirine ilintili olduğunu anlamamız için yardımcı bir kavramdır.

1.2. Türkiye’de Modernleşme Hareketleri

“Türkiye’de 18. yüzyılda başlayan 21. yüzyıla kadar devam eden modernleşmeyi, kapitalizmin evrenselleşmesi ile desteklenmiştir” (Topses, 2017: 1859). Batı’da coğrafi keşifler ile başlayan daha sonra Reform ve Rönesans hareketleri neticesinde gerçekleşen Fransız ve Sanayi Devrimleri bu sürece büyük katkı sağlamıştır. Fransız İhtilali ile ortaya çıkan milliyetçilik akımı çok kültürlü toplumları derinden etkilemiş ve ulus devlet anlayışının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Buharlı makinanın icadı Sanayi Devriminin kıvılcımı olmuştur ve kol gücüne dayalı emek yerini makinaya dayalı emeğe bırakarak üretim ve tüketim ilişkilerinde büyük bir dönüşümün yaşanmasına neden olmuştur. Batı’da yaşanan bu gelişmeler köklü değişimlere neden olmuş ve yeni akımları beraberinde getirerek geçmişten ve gelenekten kopuşu ifade eden modernizm doğmasına neden olmuştur. Batı toplumlarında yaşanan bu gelişmeler zamanla dünya geneline de yayıldığı ve modernizmin evrenselleşerek modernleşme hareketlerinin birçok toplumda yankı uyandırmasına neden olduğu bilinmektedir.

Göle (2000)’de modernliğin evrensel olduğunu moderizasyon sürecinin yani modernleşmenin ise toplumların tarih ve kültürüne göre değişebileceğini söylemiştir (Aktaran: Çelebi, 2017: 14). Modernleşme hareketleri ise toplumların kültürel

normlarına göre değişiklik gösterebileceği gibi toplumsal değişim hızlarına göre de farklılık gösterebilir. Kongar'ın ifadesi ile modernleşme tam olarak sınai öncesi toplumların sınaileşmiş ve bugün içerisinde bulunduğumuz sınai ötesi toplum tipine doğru değişmeyi ifade eder (Kongar, 1979: 194). Buna göre modernleşmenin üretim ilişkileri ile paralel bir durum olduğunu söylemek mümkündür. Kapitalist pazar ağı ise bunun en büyük göstergesi olmakla birlikte toplumlara aynı anda yayılmadığı gibi etkisi de aynı olmadığı ve Marx'ın tarihsel materyalizm anlayışı içerisinde birikimli olarak gerçekleştiği söylenebilir.

Türkiye'deki modernleşme hareketlerinin başlangıç evresi Osmanlı devletinin son dönemlerine doğrudur ve "Osmanlı Modernleşmesi" olarak anılan zamanlara tekabül eder ve bunun yanında bu süreç Tanzimat ve Islahat Fermanları ile başlayarak Jön Türk hareketiyle devam eder zaman zaman batılılaşma zaman zaman Türk modernleşmesi denilen bu dönem sorunlu olmuş; bunda en büyük etken ise muhafazakar ve liberal anlayışı benimseyenlerin farklı bakışlarda olmalarıdır; biri süreci olumlu diğeri olumsuz değerlendirmiştir (Topses, 2017). "Türkiye'de modernleşme süreci ise 18. yüzyılda başlayıp 21. yüzyıla kadar, kapitalizmle bir bütün olma yoluna kadar devam etmiştir" (Topses, 2017: 1859). Buna göre Türkiye'deki modernleşme sürecinin Batı'da meydana gelen olaylardan etkilenerek yeni dünya düzeni söylemi içerisinde gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

Batı toplumlarında modernleşmede Fransız ve Sanayi devrimlerinin etkisi olmakla birlikte tarihsel materyalizm ile ifade edilir. Modernleşmenin temellerini belirleyen iki önemli olaydır fakat tarihsel süreç içerisinde yaşanmıştır bir bağımlılık ilişkisi üzerinden yorumlanmaz. Bu farkı ise Turhan (1980)'de şu sözü ile çok iyi belirtmiştir; "tek fabrika açarak moderizasyon gerçekleştirilmiş demek değildir" (Aktaran: Topses, 2017: 1860). Burada bahsi geçen fabrika açmayla özellikle Sanayi devrimi sonrasında Batı'da hızla artan endüstrileşmenin, modernleşme olarak algılanması olduğu ifade edilmiştir. Modernleşme ise çok yönlü bir süreç olmakla birlikte sadece ekonomik kalkınmanın sağlanmasına indirgenemeyeceğini Cemil Meriç (2016)'da şöyle belirtmiştir: Batılılaşma, Çağdaşlaşma, Avrupalılaşma ya da

Modernleşme kavramlarının yakın anlamalı olduğunu öz de ölçütün ne olduğunu sorar; atom bombası yaparak Hiroşima'yı vurmak Batılılaşma ya da Modernleşme midir? temelde ise kapitalizmin sömürüsü için ortaya atılan kavramlardır (Meriç, 2016: 25-26).

Fakat Osmanlı modernleşmesi olarak ifade edilen süreçte tam da bu bakış açısı hakimdir. “Osmanlı modernleşme hareketleri temelde hayranlık ve Batının kurumlarını aktarma olarak gerçekleştirilen bir özenme hareketidir” (Çelebi, 2017: 35). “Osmanlı devleti de bu moderizasyon sürecine ayak uydurmak istemiştir ve çeşitli reformlar yapmıştır. 1826 yılında İkinci Mahmut Avrupa kriterlerine uysun diye Nizam-ı Cedit adında yeni bir ordu kurmuştur” (Ahmad, 2016: 13). Nizam-ı Cedit ordusu da bunun bir göstergesi olarak kurulmuştur. Bunlara bağlı olarak ise ordu da hiyerarşik statü derinleşmiştir. Ahmad (2016)'da Osmanlı devletinin ekonomisini 1870'lerdeki dünya genelindeki buhrandan etkilendiğini ordu ve bürokrasi de tabakalaşmanın arttığını en üst rütbeye ulaşmanın çok zor olduğunu söylemiştir (Ahmad, 2016: 13). “Osmanlı'da askeri teknolojilere bağlı olarak merkezin harcamaları artmıştır, askeri teknolojilerdeki bu değişim keskin bir toplumsal ve siyasal değişimi de getirmiştir” (Karpat, 2008: 57). Anadolu'da ortaya çıkan isyanlar bunun en büyük örneğidir.

“Anadolu'daki hem toplumsal hem tarımsal yapı Celali isyanlarıyla derinden sarsılmıştır ve değişen vergi politikaları dikkat çekici olmakla birlikte isyanların birçoğu toprağını kaybeden sipahilerce yönlendirilmiş, merkezi otoritenin zayıflamasını etkilemiş tarımsal üretim ve geliri de düşürmüştür” (Karpat, 2008: 60). Merkezi otoritenin zayıflaması, modernleşme algısını da değiştirmeye başlamıştır. “Osmanlı modernleşmesinin gayesi hiyerarşik statünün derinleştiği bürokrasi de hizmeti arttırmak, halkın hayat standardını yükseltmekten ziyade merkezi otoriteyi güçlü kılmaktır” (Karpat, 2008: 81). Modernleşmeye yönelik ilk adımlar 3. Selim ve İkinci Mahmut zamanında askeri yapıdaki değişiklikler ile kendini göstermiş ise de asıl modernleşme dönemi Tanzimat dönemi ile beraber başlamıştır.

“Tanzimat ile başlayan modernleşme olgusu Batı kültürel modelinin izdüşümüdür; Aydınlanma çağının düşünceleri, Sanayi Devrimi ile Batı modernliğin liderliği ve tanımını üstlenmiş Doğu toplumları güçsüzleşmiş, kendi konumlarını ve tarihlerini Batı’ya göre belirlemek zorunda kalmışlardır” (Göle, 1991: 45). Wallerstein’in bahsettiği çevre, yarı çevre ve merkez ülke ayırımına göre, çevre merkeze bağımlı konumdadır (Wallerstein, 2014). Bu durumda Osmanlı devletinin konumu ise yarı çevre olarak belirlenebilir. “Tanzimat’ın amacı devletin kötüye giden ekonomisini telafi edebilecek sosyal bir devlet kurmak ve devletin müdahalesi sadece toplumsal refahı sağlamak için kullanılacaktı” (Ahmad, 2016: 39). Tarihsel süreçte Tanzimat’tan sonra gelen dönemlerde Türkiye modernleşmesi için önemlidir.

“2. Meşrutiyet Dönemi, Tanzimat’ın yenileşme adımlarıyla güçlenen büyük ticaret burjuvazisi ile yine bu dönemde tohumları atılan yerli burjuvazinin ortak çıkarlar temelinde siyasal iktidarı ele geçirdiği bir tarihsel süreçtir” (Topses, 2017: 1867). Artık burjuva temelli bir modernleşme algısının ortaya çıktığı ve yerleştiği bir dönem olduğu söylenebilir. Bürokrasi ve burjuvazi bir paralellik ilişkisi içerisinde yer alarak modernleşmenin önemli bir taşı olmuşlardır. Toplum içerisindeki sınıf ayrımı böylelikle görünür hale gelmiştir.

Literatürde 19. yüzyıl modernleşmesi olarak geçen bu dönem de modernleşmeye ideolojik olarak yaklaşıldığı için öneme sahiptir. 19. yüzyıl modernleşmesinde 3 önemli faktör vardır: ilki; merkezileşme olgudur, ikincisi; Batının artan siyasal müdahaleleridir, üçüncüsü ise modernleşmenin ideolojik olarak okunmasıdır (Karpaz, 2008: 78). “19. yüzyıl Osmanlı modernleşmesi kültürel ve dini olguları, halkının eğitim ve refahlarını görmezden gelerek hükümetçe tasarlanmış ve yapılmıştı modernleşme merkezileşmeden yeni kurum adı altında çok sayıda makam ve bürorun yapılarak, devleti ayağa kaldırmak ve güçlendirmek amacıyla yapılan birçok düzenlemeden oluşmuştur” (Karpaz, 2008: 148).

Modernleşmenin ideolojik olarak yeniden okunması ise Jön Türkler tarafından yapılarak farklı bir boyut kazandırılmıştır ve Abdülhamit’e karşı muhalif olarak

bilinen Jön Türkler, kendilerini 1789 Fransız İhtilalinin temsilcisi olduklarını, ilk gayelerinin Abdülhamit baskısına son vermek ve Kanun-i Esasi'yi yeniden ilan etmek olarak belirlemişlerdir (Georgeon, 2006: 120-121). Özellikle 2.Abdülhamit'in modernleşmenin karşısında olduğunu ve bu baskıdan kurtulması gerektiğini savunmuşlardır.

Jön Türklerin, Abdülhamit'i modernleşmenin önünde engel olarak görmesinin nedeni aslında bahsi geçen 19. yüzyıl modernleşmesinde, modernleşmeye ideolojik olarak yaklaşımdan kaynaklanmaktadır. “Zihniyet açısından toplumun inançları ile örtüşmeyen maddi büyüme ve Müslüman nüfusun büyük çoğunluğu ile bürokrat aydınlar arasındaki hiyerarşik statü farkı, modernleşmenin ideolojik olarak yansımaları 2. Abdülhamit dönemine denk düşmüştür” (Karpas, 2008: 103). Jön Türklerin ortaya çıkışı ise tam da bu sebeptendir diyebiliriz. Ubcini (1977)'de Türkiye'de iki tip bürokrat olduğunu söyler; 1) gelenekçiler 2) yenilikçiler ve ekler: İlki, Avrupa'dan yeniliklerin belli düzeyde alınıp, toplumsal normlara ve kültürel kodlara uyumlu olması gerektiği savunurken yenilikçiler, tam Avrupa gibi bir Türkiye anlayışının benimsenmesini gerektiğini savunurlar (Aktaran: Çelebi, 2017: 51-52). Jön Türkler ikinci gruba ait görüşü savunmaktadır ve bunun üzerine yoğunlaşmışlardır, bu nedenle modernleşmeyi batılılaşmak olarak algılamışlar ve birçok alanda bu yönde değişiklikler yapmak istemişlerdir, modernliğe bakışları ise Osmanlı devleti her açıdan geri kalmıştır ve buna sebep olan Abdülhamit'tir, çözüm ise Batı'daki değişiklikleri takip etmektir (Çelebi, 2017: 64-65).

Temelde ise Osmanlı modernleşmesinin başarıya ulaşmamış olmasının bazı nedenleri vardır: Muhafazakar ve Batıcılar arasındaki modernleşmeye dair olan görüş ayrılığının neden olduğunu Nilüfer Göle (1991)'de Modern Mahrem adlı kitabında şöyle açıklamıştır:

“Batı'nın Osmanlı toplumunun modernleşmesinde yaratacağı etkiye ilişkin kültürel ve toplumsal iki tasarı belirginleşir. İlki, geçmişle geleceği birlikte kurmak ister, geçmişin kültürel ve ahlaki mirasının muhafazasını gerekli gören

ve sonuç olarak Batı uygarlığının etkisini teknik, idari ve maddi yönleriyle sınırlamak isteyen görüş, ikincisi ise; uygarlığın bir bütün olduğunu savunan çağdaşıyla ayak uydurmak için geleneği değiştirmek isteyen görüştür. Batılılaşmayı bir ölçüde kabul eden muhafazakarlar manevi bakımından Batı'dan hiçbir şey alınmaması görüşündedir. Batıcılar ise modernleşmenin kültürel özgünlükler üzerinde değil evrensel değerler üzerinden oturabileceğini savunmaktadır” (Göle, 1991: 51-52).

Modernleşmenin ideolojik olarak ayrıştırılmış olması sebebiyle tam anlamıyla bir başarıya ulaşıldığı söylenmemiştir. Hem Batıcıların hem de Muhafazakarların ortak bir paydada buluşamamış olması ve iki ayrı uçta yer almaları da bu durumu tetiklemiştir. Diğer yandan ikisinin de gözden kaçırdığı nokta ise kültürel kod ve toplumsal normların göz ardı edildiği bir modernleşmeyi benimsemiş olmasıdır. Halbuki modernleşme kavramının tanımında toplumların yahut ülkelerin modernizmi kendi toplumsal gerçekliklerine göre yaşayacağı, tarih ve zamanlarının farklı olabileceği vurgusu vardır.

Bundan sonraki dönemde Cumhuriyet'in ilanı (1923) ile modernizasyon yeni bir hal almıştır ve daha çok sanayileşme ile eş görülen bir modernleşme hareketi başlamıştır. Özellikle 1923 ve 1950 yılları arasında tek partili siyasi dönem çok önemlidir. Tarımda makineleşme köyden kente yaşanan yoğun göç gibi ana faktörler bu durumu etkilemiştir. Sınaileşmeye dair ilk vurgu İzmir İktisat Kongresi ile yapılmıştır: “İzmir İktisat Kongresinde hızlı sanayileşme gerekliliği sıkça dile getirilmiştir” (Georgeon, 2006: 187). Köylünün sorunları ve tarımsal sınıfın isteklerinin göz önünde bulundurulduğu bu kongre çok önemlidir: “Kongrede büyük toprak sahipleri aşar vergisinin kaldırılmasını, tarımsal eğitimin sağlanmasını, Ziraat Bankası kredilerinin artırılmasını, köyde dirliğin gerçekleştirilmesini, tarımın makineleştirilmesini ve tarımın kapitalistleşmesini savunmuşlardır” (Özensel, 2018: 95-96). Tarım için istenen bu moderizasyon son derece önemli olmuştur.

Sonuçta ise Batı'daki modernleşmenin yanlış değerlendirilmesi, yani Batı moderizasyonunu tarihsel materyalizm içerisinde birikimli bir süreç olduğunun anlaşılmaması Batı'ya karşı hayranlık duygusunun ön planda olması örnek almamıza fakat bunu yaparken de toplumsal gerçekliğimizi ve kültürel kodlarımızı yok sayarak tırnak içerisinde muasır medeniyetler seviyesine ulaşmamızı engellemiştir. Modernleşmenin tanımında var olan ülkelere ve toplumlara göre farklılık göstermesi Türkiye'de şehirlere göre farklılık göstermiştir. “Moderizasyonda şehirler değişimi ve modernliği kendisi üretir, bazıları daha aktiftir, bazıları dışarıda kalır, bazıları muhalif dil geliştirir, bazıları uzakta kalmanın ötekiliğini yaşar, belirleyicisi özgün şartlar, bilgi kanalları, Cumhuriyetle kurdukları ilişkidir, bu onlar için bir gelecek, dil, kimlik problemidir” (Durmuşoğlu, 2012: 154-155).

Modernleşmenin içinde bulunulan toplumsal gerçekliği göre ele alınması gerekmektedir. Bu nedenle ülkeden ülkeye toplumdan topluma ya da şehirden şehre farklılık göstermesi normaldir. Türkiye'de modernleşme sürecinin zor bir süreç olduğu açıktır. Bundaki en temel etken ise modernliğin yorumlanması ve topluma aktarılışında hiyerarşik statünün ön planda tutularak yapılmış olmasıdır. Bu nedenle Cumhuriyet döneminden kalan bir kimlik sorunun olduğunu ve hala devam ettiğini belirten Abdullah Durmuşoğlu (2012), “Öteki Modernlik” adlı kitabında bunu şöyle açıklamıştır:

“Şehir az gelişmiş ekonomik ve kültürel koşullarda modernliği üretmeye çalışıyordu. Geleneksel kasaba kültürü içerisindeydi. Ekonomisi ise tarıma dayalıydı. Bu durumda güçlü ve mobilize edici unsurların ortaya çıkması zordu. Kendi taşralı modernliğini üretiyordu. Biraz gelenekçi, biraz moderndi. Biraz yerli biraz ithaldi. Dolayısıyla kendine özgü bir yaşam tarzı vardı ve gelenekle moderni, dinle dünyeviye buluşturma telaşındaydı. Yeni olanın egemen baskısını hissederken bunu hayatına uydurmaya çalışıyordu. Zaman zaman arafta kalarak kimlik problemi zaman zamansa geleneksel aidiyetin aldaticılığı içerisindeydi. Arafta kalma, melezleşme, kimlik karmaşası, modernleşme sürecinin sorunları içerisindeydi” (Durmuşoğlu, 2012: 158-159).

Bahsedilen süreç Cumhuriyet dönemi modernleşmesidir ve hiyerarşik statü farkının derinleşmesine bağlı olarak kimlik sorunu ya da karmaşası günümüze kadar ulaştığı gibi bugün hala bir ötekileştirme pratiği olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bahsedilen bu kimlik sorunu ya da kimlik farklılaşmasında öteki veya ötekileştirilenin kim olduğunu anlamamız için küreselleşme sürecini anlamamız da faydalı olacaktır.

1.3. Küreselleşme, Kimlik ve Farklılaşma

“1960’larda McLuhan iletişim sektöründeki yenilikleri analiz ederken dünyayı “küresel bir köy” olarak yorumlarken, Robertson, hem dünyanın küçülmesi hem de tam bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesi olarak, Hall ise “bir dünya süreci” olarak tanımlamıştır” (Aktaran: Özyurt, 2012: 22). Meta artık her şeydir ve herkes tarafından kullanılıp herkese tarafından ulaşılabilir konumdadır. Karl Marx metayı şu şekilde ifade etmektedir: “Meta, her şeyden önce bizim dışımızda bir nesnedir, taşıdığı özellikleriyle şu ya da bu cinsten insan ihtiyaçlarını gideren bir şeydir” (Marks, 2011: 47). Marx, metaya dair kullanım değeri ve değişim değeri ayrımında bulunur. Ona göre kullanım değeri; bir şeyin yararlığını ifade eder ancak bu faydanın bir belirsizlik içerisinde değil metanın fiziksel özellikleriyle ilişkilendirir ve emeğin miktarı ile alakasız olduğunun altını çizer ve ekler; kullanım değerlerinin tüketim ya da kullanım ile gerçeklik kazandığı da önemli bir etkidir (Marks, 2011: 48). “Değişim değeri ise, nicel bir ilişki ile vardır ve zaman ve mekana göre değişmekte, metanın özünde bulunan bir değerdir, rastlantıya bağlı ve tamamen görelidir” (Marks, 2011: 48). Günümüzde küreselleşme söylemlerinin bu kadar artması metanın ifade ettiği anlamla ilişkilidir. Sanayi Devriminden sonra daha da belirginleşen emek-değerin farklı bir boyut kazanması Marx söylemi ile emeğin sömürülmesi enformasyon toplumu kavramına farklı bir boyut kazandırmıştır. “Tarım toplumunun yerini sanayi toplumunun alması gibi az çok aynı devrimci tarzda sanayi toplumunun yerini de enformasyon toplumu almıştır” (Kumar, 2013: 26).

Herbert Simon (1980)’de ise enformasyon toplumuna şöyle tanım getirir; bilgisayar, enformasyonu manipüle etme ve dönüştürmesi ve önceden sadece insan

beyni ile gerçekleştirilen işlevler artık insan müdahalesine imkan tanımamaktadır (Aktaran: Kumar, 2013: 21). Kısaca insanlar işlevsizleştirilerek teknoloji ön plana çıkartılmakta, emeğin değeri yok sayılarak tüketime daha çok yönelmektedir. Tüm bu anlatılan süreçler küreselleşmenin tarihsel gelişimi ile ilintilidir.

Enformasyonun küreselleşme ile ilişkili olmasını Bauman şöyle bir açıklama yapmıştır: “Bedenlerimizin bir yerden bir başka yere taşımamamızın hızındaki artış ve bilgisayarlar yoluyla kurulan “dünya çapındaki ağ” ortaya çıkmasına enformasyonun kendisinin sebep olduğu seyahat kavramını geçersiz kılarak enformasyonun hem teorik hem de pratik olarak bütün dünyanın aynı anda erişim olanağını sağlamıştır” (Bauman, 2014: 22). Kapitalizme dair kuram, yaklaşım ve düşüncelerin temelinde değişmeyen gerçeklik ise üretim ve tüketim ilişkilerini değiştirdiği ve dönüştürdüğüdür. Buna göre kapitalizm ve küreselleşme kavramları iç içe geçmiş ve kapitalizm de küreselleşmiştir. Ekonomik ve siyasal alanda yaşanan gelişmeler, sosyal ve toplumsal hayata etki etmiştir.

Kapitalizmin küreselleşmesi ile sınıflar arası uçurum bayağı artmış, hiyerarşik statü adeta kast sistemi ile değişim geçirebilecek konuma gelmiştir. Bu yeni yaşamın hızına yetişemeyen bireyin birincil ilişkileri zayıfladığı gibi sosyal ilişkilerini de daha çok ikincil ilişkiler ağına aktarmıştır. Buna bağlı olarak bireyselleşme artmış ve birey yalnızlaştığı gibi yabancılaşmıştır da. Birey artık sahip olduğu sosyal statüsü ile vardır. Benliğini oluşturan sahip olduğu toplumsal rollerdir. Kimliği de buna göre şekillenmektedir fakat aynı anda birçok role sahip olmak kimlik farklılaşmasına yol açmıştır (Özyurt, 2012).

“Modernlik öncesinde kimlik sorunu yoktur demek tüm hareketlilik ve değişimleri yok saymak anlamına gelebilir ancak yine de kimlik sorunu coğrafi ve sosyal hareketlilik ile sosyal değişmeye bağlı olarak ortaya çıkmıştır” (Özyurt, 2012: 181). Mobilitenin olmadığı bir toplumda bireyler ait oldukları kültüre göre bir kimliğe bürünürler fakat günümüzde küreselleşme ile birlikte hareketliliğin başlaması bireylerin kimlik bunalımı ya da kimliklerinde bir farklılaşmaya sebep olabilmektedir

(Özyurt, 2012). Küreselleşme sürecinde kimlik sorununu ortaya çıkaran bazı nedenler vardır ve Özyurt (2012)'de bu nedenleri şöyle belirtmiştir:

1) Göç ve diğer insan hareketleri 2) Değerlerin küreselleşmesi 3) Ulus-devlet anlayışının zayıflaması 4) Küresel krizler ve sorunların bütün insanlığın geleceği ile alakasının olması 5) Toplumsal tabakalaşmanın küreselleşme ile küresel tabakalaşma kavramını ortaya çıkarmış olması 6) Ulaşım ve iletişim teknolojisinin sınır tanımaz gelişimi 7) Küresel kitle kültürünün standartlaştırıcı etkisi 8) Evrensel ideolojilere olan merakın azalması 9) Küresel hareketlerin daha rövaşta olması; barış hareketi, çevreci hareket, kadın hakları hareketi gibi (Özyurt, 2012: 198-199).

“Modern toplumda insan ilişkileri soyutlaşmış, kurumsallaşmıştır, birincil insan ilişkileri zayıflamış, coğrafi ve sosyal hareketlilik uzun süreli ilişkilerin kurulmasını zorlaştırmış; ekonomik yararcılık, bireylerin iş zamanını da boş zamanını da rasyonel biçimde kullanmasını zorunlu hale getirmiş, bireyi soyut hale getirmiştir, yalnızlaştırmıştır” (Özyurt, 2012: 186). “Goffman’ın modern toplumlara özgü olarak adlandırdığı “uygar ilgisizlik” kavramı, toplumda yabancılarla karşılaşmada, görünür bağlılıkların en temel halidir, fon müziği biçimdeki güvendir” (Aktaran: Giddens, 2014: 84). Kalabalıklar içinde yalnız olma fikrinin doğmasına yol açmıştır. Bu ise iş rutini içerisinde olan bireylerin iletişim kurmaya gerek duymadan rahat bir tavır sergilemelerini sağlamaktadır. Özellikle kamusal alanda “uygar ilgisiz” bireye çokça rastlamak mümkündür (Giddens, 2014). Küreselleşmenin zorla dayattığı bir diğer kavram ise “mekansal ayırmadır” daha çok damgalanan ve ötekileştirilen insanlar için kullanılır, Bauman bu kavramı şöyle açıklamaktadır:

“Damgalanan insanların, onlara ayrılan bölümün dışında gezmelerine izin verildiğinde, başka bir mekana ait oldukları herkes tarafından fark edilmeliydi bu yüzden mekanın amblemini üzerlerinde taşımak zorundaydılar, mekansal ayırmanın en derin anlamı ise, iletişimin yasaklanması yahut askıya alınması ve yabancılaşmanın zor bir şekilde devam ettirilmesi, yabancı

hissettirmenin kökeni ifade ediyordu çünkü ötekileştiriyordu” (Bauman, 2014: 121).

Küreselleşmenin kimlik üzerindeki farklılaştırmasının farklı bir boyutudur damgalama. Hemen hemen her toplumda alt sınıfa ya da zayıf gruplara yönelik damgalama siyaseti mevcuttur bu da küreselleşmenin toplumlarda belirginleştirdiği hiyerarşik statüden kaynaklanmaktadır. Bir yanda damgalanma siyaseti varken diğer yanda da tektipleştirme politikası mevcuttur. Daha makro düzeyde bakarsak eğer, bugün Avrupa ülkeleri temelli çevre ve yarı çevre ülkelere yönelik damgalama siyasetinin yapıldığı söylenebilir. Bu süreçlerle beraber kimliklerin farklılaşmasının bir sonucu olarak ise çok kültürlülüğün ortaya çıkmasıdır ve konu ile alakalı olarak Özyurt şöyle söyler: “Küreselleşme ile sınır ötesi iletişim, uluslararası siyasal baskılar, göç gibi olgular, yaşadığımızın yerin bize ait olmadığı duygusunu ve kontrolümüzün dışında fikrini vererek kimlikleri hem kırılgan bir yapıya bürümüş hem de yerelleştirmiştir ayrıca ulusal kimlik anlayışı yerini çok kültürlülüğe bırakmıştır” (Özyurt, 2012: 197).

“Çok kültürlülük, farklı etnik ve dini grupların birlikte yaşamasını ifade eden bir tasarıdır, dil, din, etnisite, tarih, ülke gibi farklılıklara rağmen birlikte yaşayabilme imkanını ifade etmektedir” (Bağlı ve Özensel, 2013: 46). Bağlı ve Özensel (2013)’te kavramın 1960’lı yıllarda Kuzey Amerika’ da çıktığını, ABD ve Kanada’ da da farklı dili konuşanların kültürel kimliklerinin tanımlanmasını istendiği zaman ortaya çıktığını söyler. “Çok kültürlülük genel olarak iki olguyla alakalıdır; ilki, modern ulus-devletlerin birçoğunun birden fazla etnik, dini ve bölgesel kültürü kapsayacak biçimde inşa edilmesi, ikincisi ise, boyutları yönü ve zamanıyla değişen göç olgusudur” (Özyurt, 2012: 205). Özellikle küreselleşme ile birlikte ulus-devletin anlayışının kalktığı ve artık dünyayı ulus ötesi yapıların yönettiğine dair olan görüş çok kültürlü devletleri kanıksamamıza neden olmuştur.

Sonuç itibariyle ulus ötesi devletlerin varlığına dair yapılan vurgu ile küreselleşmede yeni dünya düzenine yapılan vurgu aynıdır ve çok kültürlülüğün ön

plana çıkarılması aynı tema üzerine kuruludur diyebiliriz; eskisinin yerine yenisinin gelmesidir bu yüzden çok kültürlülük devletlerin yeni siyasi politikasıdır. Yukarıda kimliklerin farklılaşması olarak bireylere küreselleşme üzerinden yaptığımız analiz şu an için de devletlerin yaşadığı kimlik sorununa bir çözüm olarak çok kültürlülüğün kanıksanıp uluslar ötesi bir yapının varlığını temellendirmek için kullanılmaktadır. Postmodernizm ile çok kültürlülük ile birçok farklı grup ve etnisitenin birlikte yaşamasını sağlarken öteki kavramı derinleştirdiği gibi ötekileştirme de farklı bir boyut kazanmıştır diyebiliriz.

1.4. Postmodernizm ve Öteki Algısı

Postmodern dönemin ne zaman başladığı tartışılabilir da bilinen bir gerçek vardır ki şuan hala bu dönem içinde yaşıyor olduğumuzdur. En temelde ise kapitalizmin küreselleşmesinden sonra enformasyon dalgasının yayılması ile sanayi toplumdan sanayi ötesi topluma geçiş, fordizm, esnek uzmanlaşma ve post-fordizmin bir bütünü olarak değerlendirilebilir. Böylelikle postmodernizm, eklektik bir anlayışı kabul eder ve modernitenin geleneği kesin bir dille yok saymasının aksine geleneğin kabul edilişi ve geleneklerin bir harmoni oluşturmasını benimser (Kumar, 2013: 30). Bir öze dönüş atfedilse de bahsi geçen gelişmelere de ayak uydurulmaya çalışılmıştır. Farklı görüşlerin olmasını yanı sıra postmodernizm, modernizmin devamı ya da ötesi olarak değerlendirilmesinin ne kadar doğru olduğu ise bir tartışmayı barındırmaktadır.

“Postmodernliğin ‘post’u yeni bir dönemden ya da modernlikten ‘sonra’ gelen bir toplumdan ziyade modernliğin tamamlanmasından ya da hiç değilse kendi terimleri içerisinde tamamlanabildiği kadarından sonra olanaklılık kazanabilmiş modernlik görüşüne gönderme yapar” (Kumar, 2013: 167). Buna rağmen postmodernizm ayrı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. “Postmodernizm kavramı, feodalizm, kapitalizm veya “modern” gibi daha geleneksel kavramlardan farklı olarak bir arada toparlanamayan ya da bütünleştirilemeyen ayrı ve örtüşen özelliklerden oluşur, postmodernlik yanlışlamaya açık önermelerden ziyade söylemler ve sesler diliyle ifade edilir” (Kumar, 2013: 217). Geçmişten kopuş olarak ifade edilmesinin yanı sıra

tamamen bağımsız da olmadığı belirtilir. “Postmodernizm geçmişi ne redder ne de taklit eder; bugünü zenginleştirmek için geçmişi tekrar kazanır ve genişletir” (Kumar, 2013: 137).

“Postmodernizm makul bir şekilde tipik modern akılcılık ve işlevselliğe karşı bir tepki olarak yeniden sunulabilir” (Kumar, 2013: 135). Weber’in rasyonelliğini çağrıştıran postmodernizm, burada pek işe yaramamakla birlikte kendi içerisinde de bir çelişkiyi barındırır. Fordizmin montaj üretim bandı aslında tam da bir akılcılık örneğidir. Esnek uzmanlaşmaya geçişle birlikte ise toplumun mcdonaldlaştırması kavramı akılcılığın bir örneği olarak, birçok alanı kuşatarak daha az insan ile daha çok iş sloganı benimseyerek gerçekleştirilmesini ifade eder. Enformasyon teknolojilerinin doğuşu ile sanayileşme seviye atlamış, kapitalizm ile kol gücünün yerini makinaya bırakmasını da arkada bırakarak emek kavramının içi boşaltmış, meta üretim içindir, üretim meta içindir anlayışının benimsenmesi ile kitle kültürünün doğmasını hızlandırmıştır. Fordizm, Henry Ford tarafından montaj bandı üretim ile seri üretimin yapılması olarak tanımlanmıştır ve diğer bir tanım şu şekildedir: “İki savaş arasındaki yıllarda olgunlaşmış ve 2. Dünya Savaşında aşırı derecede rasyonalizasyona tabi tutulmuş teknolojilere dayalı bir dizi sanayi dalının yükselişidir” (Harvey, 2014: 152).

Fordizmin beynelmilel alanda gelişmesi küresel çapta kitle piyasalarının oluşması ve dünya nüfusunun komünist dünya haricindeki büyük kitle yeni bir kapitalizmin küresel ölçeğe yayılmasını sağlıyordu (Harvey, 2014: 160). Kitle üretimi ile standartlaşmanın alanı daha fazla artmıştır. Kültürleri etkisi altına almıştır. Bauman’ın meşhur ‘küreyerelleşme’ kavramı ise bu durumu özetler niteliktedir. “Bu yeni enternasyonalizm arkasından başka faaliyetleri de getirmiştir: bankacılık, sigortacılık, hizmetler, oteller, hava limanları ve turizm, ardındansa yeni uluslararası kültürü de taşıyor ve bilginin toplanması, değerlendirilmesi, yayılması bakımından, yoğun olarak yeni keşfedilmiş kapasitelere yaslanıyordu” (Harvey, 2014: 160). Kitle üretiminin kuşatıcılığı böylelikle bütün alanlara yayılarak standardizasyonu sağlamlaştırmıştır.

“Fordizm, sadece kitle üretim sistematığını değil, bir yaşam biçimini ifade eder, kitle üretimi, tüketimi ile beraber ürünlerin standartlaşmasıdır, bu yeni durum kültürün de metalaşmasını ifade eder” (Harvey, 2014: 158). Böylelikle ‘meta herşeydir ve herkes içindir’ anlayışı hızlıca yayılarak, bütün dünyayı kuşatıcılığı etkisine almıştır denebilir. “Bütün bunlar ise ABD’nin askeri gücü ile desteklenen finansal ve ekonomik gücüyle hegemonisinin güvencesi altına alınmıştır” (Harvey, 2014: 160). Küresel çaptaki kitle üretim ve tüketimi de böylece bir denetim mekanizmasının altına girmiştir. Enformasyon teknolojilerinin gelişmesi bir kıvılcım olmuş ve sanayi sonrası kapitalist toplum anlayışının benimsenmesine neden olmuştur. Kumar (2013)’te Sanayi Sonrası Toplumdan Postmodern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları adlı kitabında enformasyon teknolojilerinin kuşatıcılığını şöyle anlatmıştır:

“Enformasyon teknolojisi ev-merkezli toplum anlayışını da beraberinde getirmiştir. Dışarı çıkmanın yerini evde oturma almış, aileler pub ya da sinemaya gitmek yerine kolektif olarak ya da ayrı ayrı evlerinde oturup video kaset izlemeyi tercih etmişler ya da otuz kanallı televizyon uydu ya da kablolu arasında seçim yapıyor. Kişisel bilgisayarlar sonsuz sayıda elektronik oyun dizisi sunuyor. Mikrodalga fırında pişirilmiş akşam yemeğinin, televizyon izlerken yenilip evde kalınmasının birçok cazibesinden biri de dışarı çıkma ile karşılaştırıldığında görece ucuz olmasıdır ” (Kumar, 2013: 188).

Ev-merkezli toplum anlayışı enformasyon teknolojilerinin gelişmesi ile gerçekleşmiş olsa da ‘toplumun mcdonaldlaştırılması’ kavramının temeli olan akılcılaştırmanın bir sonucudur. Toplumun Mcdonaldlaştırılması kavramı dört temel etken üzerine kurulmuştur; hesaplanabilirlik, öngörülebilirlik, verimlilik ve denetimdir (Ritzer, 2011). Enformasyon teknolojileri ile ‘toplumun mcdonaldlaştırılmasının’ hızlandırıldığını söylemek mümkündür. Bütün bu akılcılığa rağmen hesaplanamayan bir durum vardır ki gelişen enformasyon teknolojilerine bağlı olarak işçi sayılarında eksiltme yapılması, üretimde artışı sağlarken bu ürünlerin kimin tüketeyeceği soru işaretidir (Ford, 2018). “Ürünlere, hizmetlere olan talebin iki kaynağı vardır; bireyler ve devlettir, işçi aynı zamanda tüketicidir de işçiyi makineyle

değiştirdiğinizde o makine alışveriş yapmaz, harcama yapmaz eğer otomasyon tüketicilerin işlerini elinden alıyorsa, gelirleri aşağı çekiyorsa modern kitle ekonomisinin nasıl sürdürülebileceği şüphelidir” (Ford, 2018: 228-229).

“Enformasyon teknolojileri kitle tüketimine bağlı olarak üretimi fazlaca arttırmış olsa da bir başka dezavantajı daha vardır. Üretim ülkeye geri taşınmaktadır nedeni ise enformasyon teknolojilerine yenisinin eklenmesi ve işçilerin ucuz olduğu ülkelerde de işçi başına ödenen fiyatın artmış olmasıdır” (Ford, 2018: 27). Temelde ise bütün bu süreç toplumsal kapitalizm ile ilintilidir. Yani kapitalizmin küreselleşmesi ile dünyadaki dinamizm değişmiştir. “Otomasyona doğru gidişatın altında bir ‘tasarım felsefesi’ veya mühendislerin şahsi tercihleri yatmaz; gidişatın yönünü kapitalist dinamikler belirler” (Ford, 2018: 289). Dünya’da yaşanan bu büyük değişimlerin tarihsel materyalizme bağlı olarak postmodern döneme tekabül etmiştir. Bu değişimlerin toplamı olarak değerlendirildiği gibi tamamen bağımsız olarak da değerlendirilmektedir. En temelde ise sanayi ötesi toplum anlayışı içerisinde ele alınmaktadır. “Postmodernizm sanayi sonrası toplumun kültürüdür” (Kumar, 2013: 138).

Diğer yandan postmodernizmi geç kapitalizm olarak değerlendiren teorisyenler de vardır ve bu post-fordist dönemle ilintilidir. “Postfordizm Marksizm ile bağdaşır ve yirminci yüzyılın son otuz yılındaki kapitalizmin yeniden yapılanmasıdır” (Kumar, 2013: 195). Bu yapılanma köklü bir değişimden ziyade kapitalizmin derinleşmesini bir yerde küresel çapta var olmasını ifade eder. “Postfordizm kapitalizmdeki dinamiklerin değişimini değil bir devamlılık içerisinde olduğunu, zayıflamasını değil daha da güçlenmesini ifade eder” (Kumar, 2013: 196). Postfordizm, sanayicilik tarihini iki kutba bölmüştür; fordist üretimin karşısında postfordist üretim, kitlesel üretime karşı esnek uzmanlaşma vardır (Kumar, 2013: 199). Buna bağlı olarak son aşamada postmodernizmin kapitalist bir okumasının yapılarak ifade edildiğini söylemek mümkündür.

“Postmodernlik, tüketiciliğin yüzeydeki cilası, sırf bir üslup değişimi olarak görülmesi kolayca sağlanabilir. Kapitalizmin dur durak bilmediği bize tekrar tekrar hatırlatılır. Kapitalizm, durmuş, oturmuş inançları sürekli bozar. Çalışma hayatının yeni biçimleri, kültür ve enformasyonun gitgide merkezi bir önem kazanması, kamusal alan ve özel alan arasındaki dengenin değişmesi bunların hepsi kapitalizmin bu dinamizmin dışavurumlarıdır. Değişimlerin içsel mantığı sermaye birikiminden ve pazarın gitgide genişlemesinden ibaret olmayı sürdürür. Dolayısıyla postmodernlik kapitalizmin yaratıcılığının bu son evresinin ideolojik refleksidir. Dünyamız aslında hala kapitalist bir dünyadır ve postmodernlik bu dünyada var olmaktadır” (Kumar, 2013: 227).

Postmodern dönemin kapitalistleşme üzerinden anlatılması bu nedenle önemlidir. “Postmodernist düşünürlerin çoğu, enformasyonun ve bilginin üretimi, tahlili ve aktarılması açısından doğan yeni olanakların büyüü altındadır” (Harvey, 2014: 65). Üretim ve tüketimdeki artışa bağlı olarak dünyada büyük bir dönüşüm yaşanmıştır. Her şeyin metalaşması tezi doğrulanmıştır. Enformasyon teknolojilerinin bilgi aktarıları arasındaki bu anlamsal ilişki buna etki etmiştir diyebiliriz. “Bilgi teknolojisi kuşatıcı olarak bir hedef teknolojisine dönüşmüştür ve bilgi teknolojisinin bu etkisi dışında kalan çok az şey olmakla birlikte buna yüksek düzeyde bağımlı hale gelmeyen çok daha az şeyler kalmıştır” (Ford, 2018: 95).

Postmodern dönemde bilgi aktarına bağlı olarak dünya düzenine dair yaşanan bu büyük dönüşümler her alana etki etmiştir. Medya ve reklamcılık sektöründeki gelişmeler hem kapitalizmin kitlelere etki etmesini hızlandırmış hem de ‘her şeyi tüket’ sloganının benimsenmesine neden olmuştur. Postmodernizm kendisi ise bu sloganı sorgulamıştır: “Postmodernlik basitçe bir slogan, medyada çokça kullanılan gözde bir ziyafet pusulası, içi boş ölçüde muğlak, her şeyi içine alan bir sepet kavram mıdır? Yoksa çağdaş batı toplumlarının şu an ki durumundan dolayı kullanılması fiilen zorunlu bir kavram mıdır?” (Harvey, 2014: 205). Postmodernizmin resim, edebiyat gibi sanat ve kültürü etkilediği gibi mimariyi de etkilemiş ve etkisi altına almıştır. “Yüzyıl dönümünde Parislilerin ve Berlinlilerin modernliği sokaklarda görmesi gibi,

postmodernliği de sokaklarda görebilirler” (Kumar, 2013: 219). Sadece bir söylem analizi olduğunu söylemek mümkün olmadığı gibi bundan bağımsız olduğunu da söylenemez. Kafa karıştıracı olmasının yanında kapitalizm ile görünür hale gelmektedir. Kumar (2013)’te Sanayi Sonrası Toplumdan Postmodern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları adlı kitabında bunu şöyle ifade etmiştir:

“İlk zamanlarda geç kapitalizmin gerekliliklerine oldukça uygun görünün bir postmodernizm vardı. Postmodernizmin bu türü kitle kültürünü, tüketimciliği ve ticariliği alkışlar. ‘Yüksek’ ya da seçkin kültür karşısındaki tutumu güçlü bir popülizm sergiler. T-shirt sloganı ‘alışveriş yapıyorum, öyleyse varım’ a eğlenceli bir değer kazandırır” (Kumar, 2013: 227-228).

Sonuçta postmodernizm kendinden önceki kuram ya da anlatılardan bağımsız olarak ele alınamaz. Bunun iki büyük nedeni vardır. İlki sanayileşmeye bağılı olarak üretim ve tüketimdeki büyük değışikliklerin önce bireyleri daha sonra toplumları etkisi altına almasıdır, ikincisi ise bunun toplumsal kapitalizmi ortaya çıkarması, küresel olarak kuşatması ve toplumlarda köklü değışikliklere neden olmasıdır. İster tarihsel materyalizm üzerinden ister birikimli tarih anlayışı üzerinden bir postmodernizm okuması yapılsın bahsi geçen süreçler görmezden gelinemez. En temelde ise ekonomik ve politik bir değışim yaşanmıştır: Postmodernlik, sanayiye bağılı yaşam biçiminin dünya geneline yayılması (ekonomik neden), politikanın ve kamusal alanın (siyasi neden) çekiciliğini ifade eder (Kumar, 2013: 212). Bu iki önemli alan arasında anlamsal bir ilişki mevcuttur. Hiyerarşik statü iki alan arasındaki bu anlamsal ilişkiye bağılıdır. Temelde ise postmodernist kuramlar ya da öncesindeki birçok kuram Batı temellidir nedeni ise çıkış noktalarının Batı olmasıdır ve bahsedilen hiyerarşik statüye bağılı olarak gücü ellerinde barındırmış olmalarıdır. Kumar (2013)’te bu durumu şöyle açıklamıştır:

“Bu dünyanın hatırı sayılır bir kısmını ister iyi diyelim ister kötü Batı denetlemektedir. İster iletişim ve enformasyonun tüm dünyayı pençesine almasını, ister kapitalist ekonominin post-fordist yeniden örgütlenmesini,

isterse modernliğin belli başlı varsayımlarının bazılarının gözden kaybolmasını betimlesinler bu kurumlar hem dikkat çekilen gelişimlerin küresel yapısını hem de bu gelişmelerin yönü ve yayılımı konusunda Batı'nın oynadığı temel rolü vurgulamıştır” (Kumar, 2013: 235).

Buna bağlı olarak Batı merkezli bir modernlik, fordizm, postfordizm ve postmodernizm yaşadığımızı söyleyebiliriz. Yine bütün bunlara bağlı olarak yeni kimliklerin inşasını ya da bir öteki oluşturulmasının nasıl olduğunu anlamak önemlidir. Postmodern dönemde yaşanan büyük değişimler kimlikleri etkilediği gibi ötekiye yapılan atıfla ötekileştirme pratiklerinde de değişiklik yaşanmıştır.

Postmodern dönemde kimliklerin inşası hiyerarşik statünün etkisi altında olduğunu ve riskin karşısında güven duygusunun da tehlike altında olduğunu Harvey (2014)'te “Postmodernliğin Durumu” adlı kitabında bu süreci şöyle açıklamıştır:

“Bireysel ya da kolektif kimlik arayışı değişen bir dünyada güvenli bir liman arayışı olarak görülebilir. Üzerimize patlayan bu üst üste yığılmış mekansal imgeler kolajı içerisinde yer kimliği önemli bir konu haline gelir (bir beden, bir oda, bir ev, insanı biçimlendiren bir topluluk, bir ülke); kendimizi başkalarından nasıl ayırdığımız ise kimliğimizi belirler. Üstelik eğer değişen bu kolaj dünyada kimse ‘yerini bilmiyor’ ise güvenli bir toplumsal düzen nasıl oluşturabilir, nasıl sürdürülebilir?” (Harvey, 2014: 337).

Bu kimlik arayışında ise bireyin kendi psikolojik gözlüğü ile oluşturduğu algılar dünyasında onun gibi olmayana yer yoktur ve ötekinin inşası bu şekilde ortaya çıkmaktadır. Günümüzdeki öteki olanı anlayabilmek için öncelikli olarak ilk çıkış noktasına sosyal sınıfların olduğu zamanı anlamak gerekir. Feodalizmden kapitalizm evresine geçişte daha da belirginleşen sosyal statünün temeli şu şekildedir; serf ve senyör arasındaki hiyerarşik statü, kapitalizm ile birlikte proletarya ve burjuvazi arasında görülmüştür. Tarihin akışı içerisinde her dönem var olan sosyal tabakalaşma, kapitalizmin küreselleşmesi ile adeta bir kast sistemine dönüşmüştür; fakir daha fakirken, zengin çok daha zengindir. Hiyerarşik statüdeki bu derinlik algısı ise

görmezden gelinmektedir. Buna göre öteki olanın konumu toplumsal şartlar içerisinde şekillenmiştir diyebiliriz. “Postmodern dönemde fazlaca var olan ‘öteki’ duygusu azalan bir ötekiler duygusu ile yer değiştirmiştir” (Harvey, 2014: 336). Bu açıdan postmodern dönemdeki öteki kavramı bir karmaşıklık içerisinde yer almaktadır. “Postmodern benlik, kendisini süreksiz bir kendilik olarak, nötr bir zamanda sürekli yapılan ve yeniden yapılan bir kimlik ve kimlikler olarak düşünür. Hiçbir kimlik yahut kimlik parçası öbürü karşısında ayrıcalıklı değildir; zaman içinde gelişim veya olgunlaşma söz konusu değildir” (Kumar, 2013: 175).

Postmodern dönemde ötekiye dair söylem daha yumuşak olsa da gerçekte var olan ötekileştirme pratiğinde bir değişiklik söz konusu değildir. Farklılıkların bütünlüğüne vurgu yapılsa da sanayileşme sonrasındaki sosyal eşitsizliğe bağlı olarak sosyal sınıflar arasında derin bir uçurum oluşmuştur. “Postmodern eserlerde de görülen farklılık politikası, farklı kimlikleri, toplumsal cinsiyet, ırk, yerellik gibi noktaları vurgular, küreselleşmenin evrenselleşmesiyle grup ve toplulukların ön plana çıkması, yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasıyla küresel olanla yerel olan arasındaki etkileşimin yanı sıra gerilim de postmodernliğin tezahürüdür” (Kumar, 2013: 221). Bu zıtlıklar bir bütündür politikası küresel bir dünya için artık vazgeçilmezdir. Bununla beraber işçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki hiyerarşik statü üretim ve tüketimdeki artışa bağlı olarak derinleşmiştir ve ötekini konumu bu hiyerarşik statü arasındaki farka göre yer değiştirir bu Sanayi Devrimi ile böyledir ancak tarihsel süreçte zayıf gruba ait olana öteki atfı yapılmıştır; “İşçi sınıfına ait olanların bir sınıf bilinci oluşturarak hakları için mücadele etmeleri kapitalist toplumda bir üst sınıfın varlığını kanıtlar niteliktedir de ‘ötekiliğin’ yeniden ve yeniden üretilmesini sağlamıştır; bu durumda işçi sınıfı öteki ile özdeşleştirilmiştir” (Harvey, 2014: 125). Öteki olan her zaman için kendi sosyal statüsünün içerisinde yer almayan yahut içinde bulunduğu grup veya topluluğa ait olmayan ile betimlendiği bilinmektedir.

“Toplumlarda kolayca öteki olarak nitelendirilebilecek bireyler (kadınlar, siyahlar, sömürgeleştirilmiş halklar, azınlıkların hepsi) zaten varsa sınıf sömürsünün

cinsiyet, ırk, sömürgecilik, etnisiteyle iç içe geçerek tiksindirici sonuçlar doğurmuştur, kapitalizm ötekini icat etmemiştir ancak onu çok organize bir biçimde kullanmış ve teşvik etmiştir” (Harvey, 2014: 125). Bu yönüyle öteki konumundakine kapitalizmin etki ettiği söylenebilir. “Modern çekirdek aile çözülüp dağılmıştır, bireyselleşme ön plana çıkmıştır, sınıflı toplum dağılmış, ırk, toplumsal cinsiyet ya da yerelliğe bağlı bölünmüş gruplaşmalar ve hareketler ortaya çıkmıştır, modernliğin politik somut hali olan ulus devletler, bir küresel ve yerel güçlerin birleşiminin saldırısına uğrayarak vadesini doldurmuştur” (Kumar, 2013: 184). Bu nedenle postmodern dönemde ulus devletlerin yıkılmış olması öteki kavramına farklı boyutlar kazandırmıştır. Daha sonra ise küreselleşme ile ulus ötesi topluma geçilmiş ve büyük ölçekli küresel bir ağ oluşmuştur. Bu küresel ağ ise hegemonik gücü elinde bulunduranlar tarafından yönetildiği bilinmektedir. Nedenini bilemediğimiz, sorguladığımız ama cevabını bulamadığımız birçok olay ve durum bu küresel güç tarafından yönetiliyor olabilir. “Suçların artışı, işsizlik, sağlıktaki gizemli tehlikeler, medenilikle ilgisiz kentler, lekelenmiş güzelliklerin hepsi girişebileceğimiz herhangi bir pratik eyleme dayanıklı gibi görünmektedir. Bunlar yüzlerini gizleyen çok uluslu şirketlerin ve politikalarını etkileyemediğimiz yabancı hükümetlerin gizli operasyonlarından kaynaklanıyormuş gibi görünmektedir” (Kumar, 2013: 193). Postmodern dönemde ulus ötesi toplum anlayışı çok kültürlülük politikası ile desteklenmek istendiğini Krishan Kumar (2013)’te “Sanayi Sonrası Toplumdan Postmodern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları” adlı kitabında durumu şöyle özetlemiştir:

“Postmodernizm çok kültürlü ve çok ırklı toplumların oluşturulmasından yana çıkar. ‘Farklılık politikalarını’ destekler. Buna göre kimlik üniter ya da özsel olmayıp akışkan ve değişme halindedir, çok katlı kaynaklar tarafından beslenir ve çok katlı biçimlere bürünür (kadın ya da siyah diye özsel olarak tanımlanabilecek üniter bir şey yoktur)” (Kumar, 2013: 148).

Eski olanın yerini yenisi ile değiştirmesi ve değiştirirken de dönüştürmesi yaratıcı yıkım olarak adlandırılmıştır, tarihsel süreç boyunca yaratıcı yıkım mevcuttur, feodalizmden sonra kapitalizme geçiş, sanayileşme sonrası sanayi ötesi topluma geçiş

örnekler arasındadır, Sanayi devriminden bu yana enformasyon teknolojileri bir yandan işlerimizi ve sınaiyi bozarken diğer yandan yeni iş ve sınai oluşturur yaratıcı yıkım süreci böylelikle tezahür etmiş olur (Ford, 2018: 207). Bununla beraber öteki ve ötekileştirme pratiğinde farklılıklar olabileceği gibi yaratıcı yıkama bağlı olarak her dönem için değişkenlik gösterebilir.

1.5. Öteki ve Ötekileştirme

Öteki, en genel anlamıyla ben ve biz anlayışı içerisinde bizin içerisine alınmayan olarak tanımlanır. En temelde ise “hiyerarşik statü” kavramının ortaya çıkışı ile derinleştirilmiştir. Öteki, bize ait olmayandır. Bireyin kendi sosyal gerçekliği içerisine almadığıdır. Tarihsel süreç içerisinde ötekiye olan atfın ve bakışın artmasında ise Batı’da yaşanan bazı değişimler etkili olmuştur. Özellikle Coğrafi Keşifler ile başlayan bu süreç Sanayileşme ile zirve noktasına ulaşmış olup modernizm ile öteki kavramı daha da derinleşmiştir. Sanayi devrimi sonucunda üretim ve tüketim ilişkileri köklü bir değişiklik yaşamıştır. Bu değişim sosyal sınıfları da etkilemiş ve burjuva ve proletarya sınıfının ortaya çıkması feodalizmden kapitalizme geçiş yaşanmıştır ve hiyerarşik statü belirginleşmiştir. Bununla birlikte kapitalist üretim ağının kuşatıcılığı ve küreselleşme ile kapitalizm artık toplumsaldır. Evrensellik fikri üzerine kurulu bu ağ aslında tek bir amaca hizmet etmektedir; sanayileşme hareketinin başında yer alan sömürgecilik faaliyetlerinin modern görünümüne yöneliktir diyebiliriz. “Batı hesaplı ve kasıtlı olarak evrensel terimini kullanmasının arkasında ötekini kendine benzetme eğilimi vardır, öteki yaşam biçimleri aşağıdır ve onların hakları yoktur” (Serdar, 2001: 96-97). Batı’ya göre öteki olan her zaman için hiyerarşi merdiveninde aşağı da olanlardır.

“Öteki bizden olmayan, bilmediğimiz hatta korktuğumuzdur. Öteki kavramını sorgularken aslında hepimizin birbirimize karşı öteki olduğunu görürüz. Her toplum ve medeniyetin bir öteki kavramı mutlaka vardır ve öteki olduğunu kabul etmek meşru olmadığını kabul etmekle eşdeğerdir” (Giritli İnceoğlu, 2017: 139). Karşı tarafı öteki olarak görülmesinde kimlik oluşumu da önemli bir etkiye sahiptir; “kimlikler, tarih,

kültür ve mekanın etkileşimi içerisinde ve esnek olduğu kadar değişken bir yapı da gösterir” (Gezgin, 2016: 40). Bundan dolayı kimlikler çok yönlü bir etkileşimi barındırır. “Kimlik inşasında önemli olan aidiyet duygusu, biz ve ötekiler ayrımını da destekler ve hem olumlu bir atfı hem de olumsuz bir atfı barındırır, bu karşılıklı etkileşim “ben ve ötekinin” hapsedildiği bir kısır döngüyü barındırır, birbirine benzer olduğu gibi birbirinden farklıdır” (Gezgin, 2016: 41). Buna göre bu etkileşim aidiyet duygusunun varlığıyla ilgilidir ve kimliğin inşa sürecinde önemli bir etkiye sahiptir.

Kimliğin ve ötekinin inşasında önemli bir etkiye sahip olan bu aidiyet duygusunun bireyle yakından ilişkili olduğu kadar toplumsal ve kültürel gerçekliklerden de ayrı düşünülemez ve Batı merkezli modernizm düşüncesi bu ikirciliği ortaya çıkarmıştır; Batı’nın bilgi ve iktidar söyleminde yarattığı öteki (Doğu) ile kendisini uygar, beyaz ve akil olarak tanımlayabilmiştir (Gezgin, 2016: 41-42). Buna göre kimliklerin ifade ediliş biçiminin öteki üzerinden yapılmaktadır. Bir tasavvur olarak imge bilim açısından ötekinin tanımına bakmak süreci anlamak açısından önemli olacaktır. “İmge, bizlerin kalıp yargılarımızın, inançlarımızın, bilinçaltımızın, kültürel değerlerimizin, korku ve sevgilerimizin bizlere kazandırdığı “ötekinin” algılama ve sunma biçimidir” (Ulağlı, 2018: 29). Buna göre imge bilim açısından öteki bir algılamadır ve bu durumu Ulağlı (2018)’de şu örnek üzerinden açıklamıştır: Almanya’ya yapılan işçi göçü sırasında giden bir kişi, iki farklı kültür, iki farklı toplum, iki farklı ülke ve iki farklı kimlik arasında kalmış bir insanı temsil etmektedir. Almanya’da yaşadığı süre boyunca hiçbir zaman entegre olamadığı Alman toplumunun dışında kalmıştır ya da bırakılmıştır. Bu durum Almanya’da bir öteki olmasına neden olmuş, kendi kültürü ile kabul görülmediği Almanya’da bir yabancısıdır (Ulağlı, 2018: 50). Bu da bize ötekinin imge bilim açısından verilen tanımında kalıp yargının varlığını kanıtlar niteliktedir. “İmgenin kalıp yargılardan, korkulardan ve nefretlerden oluştuğu da bir gerçektir” (Ulağlı, 2018: 16).

“Öteki hakkında bilgi edinilemiyorsa, kestirme bir yol seçilir ve bilgi edinme süreci olarak kalıp yargı devreye girer, kalıp yargıların genel özelliği “öteki” konusunda uzlaşmış yargıları ve “ötekine” dair olumlu olumsuz algıları

yansıtımlarıdır” (Uyan Semerci vd., 2017: 59). Böylelikle öteki olana bir olumsuzlama yapılmış olur. “Kişilerin ve grupların birbirinden farklı oluşumlar olarak kodladığı ve belirli kategorilerin altında sınıfladığı sosyal kategorizasyon süreci sosyal dünyada var olabilmenin ön koşullarından biridir” (Uyan Semerci vd., 2017: 36). Fakat sosyal kategorizasyon her zaman için masum bir sınıflandırmayı da vermez daha çok ötekinin ötekileştirilmesine olanak verecek olan bir sınıflandırma sürecidir diyebiliriz. “Sonuçta ise önyargı ve kalıp yargı ve bunların ürettiği toplumsal kalıp yargılara dönüşerek her zaman için şeytanlaştırılan “ötekini” suçlayarak, onu saldırgan olarak damgalayacaktır” (Uyan Semerci vd., 2017: 58). Bu damgalama ise aslında bir etiketleme yani ötekileştirmenin ortaya çıkışıdır. “Tarih boyunca ben-öteki ilişkilerinin bir hiyerarşi ve tahakküm ilişkisi bağlamında geliştiğini gösteren çeşitli örnekler vardır” (Kalin, 2018: 460). Senyör-serf, burjuva-proletarya gibi sınıf ayrımları bu tahakküm ilişkisini açıklar niteliktedir. “Ben-öteki arasındaki ilişki, bir özne-nesne ilişkisine indirgendiği oranda insani ve ahlaki anlamını yitirir, ırkçılığın ve sömürgeciliğin kaynağı haline gelir” (Kalin, 2018: 461).

Bu nesneleştirici öteki anlayışını hem ortaya çıkaran hem de korumak isteyen ise Batı toplumlarıdır: “Doğrusu öteki Batı için her zaman edilgen bir nesnedir. Batı ötekini her zaman kendi politik, toplumsal ve ekonomik denetim sürecine dahil edebileceğini düşünür” (Serdar, 2001: 347). Böylece öteki, öteki olmayana hizmet ettiği sürece hayatta kalacaktır. Buna göre öteki algısında sadece bireylerin birbirlerine yönelik olan perspektifin yansıtması değildir, toplumların, kültürlerin, ülkelerin de bir öteki algılarının olduğunu söylemek pek tabi mümkündür. Özellikle merkez ülkelerin, çevre ve yarı çevre ülkelere yönelik bir öteki algısı mevcuttur. Temelinde ise hiyerarşik statünün merdiven basamaklarında altta olanlara yönelik bir öteki algısı vardır ve bu algının derinleştirilerek bir ötekileştirme yapılmaktadır. Yani kısaca ötekileştirme, ben ve biz ayrımı üzerinden yapılan içinde bulunduğumuz topluluk ya da gruba ait hissetmemize yönelik olan bilişsel inançlarımız ve önyargılarımız ile yaptığımız sosyal dışlamadır diyebiliriz.

İmge bilimsel açıdan ise önyargı ve ötekileştirme arasında bir tahakküm ilişkisi mevcuttur. Önyargı ötekinin olumsuzlanması ile oluşturulmuş bir algılama biçimi olmasının yanı sıra önyargılarda bir ötekileştirme pratiği ile ortaya çıkmıştır (Ulağlı, 2018: 110). Kalıplaşmış önyargıların da buna bir etkisi mevcuttur. “İnsanlar kalıplaşmış önyargıları ile bir insanı çok çabuk ötekileştirip silebiliyorlardı” (Düzen, 2015: 39). Bazen ötekileştirmeye maruz kalanlar ile iletişim bile kurulmamış olabilir, ötekileştirenler bunu yaparken toplumsal hafıza, kültürel ve sosyal şemalarından yararlanmaktadırlar bu bir sosyalizasyon sürecidir ve çevremizle olan etkileşimle (aile, ev, iş ve okula arkadaşları, medya, politika gibi) ötekileştirmeyi öğreniriz (Uyan Semerci vd., 2017). Buna göre belirtilen bu öğrenmeyle kime nasıl ve ne şekilde yaklaşacağımızı öğreneceğimiz gibi öteki algımızı da oluşturmuş oluruz. “Ötekileştiren taraf, bazen ötekinin hiçbir katkısı olmadan ya da öteki ile deneyimi olmadan onu ötekileştirebilir, yaşamımızda hiç karşılaşmadığımız birey veya gruplara yönelik önyargıların oluşmasında diğerlerinin değil bizim sorumluluğumuz vardır” (Uyan Semerci vd., 2017: 23). Tüm bu önyargı ve kalıp yargılar ötekileştirme yapılmasına katkı sağlar. Örneğin, bir arabanın camından dışarıya çöp atan birini gördüğümüz zaman kesin çöpü atan Suriyelidir dememiz bir damgalamadır. Arap kültürüne karşı olan önceden elde edindiğimiz bilgi (temizlik konusunda özensizler) bir kalıp yargı olduğu gibi önyargı ile yaklaşmamızı sağlamıştır. “Biz ve ötekinin asla eşit olmayacağı inancı bu iki figüre yönelik hak ve adalet algılarındaki farklılaşmanın da doğal görülmesine neden olabilir” (Uyan Semerci vd., 2017: 22). Buna göre bahsi geçen örnekteki ötekileştirme bu inanca göre gerçekleşmiştir.

Pınar Uyan Semerci, Emre Erdoğan, Elif Sandal Önal (2017)’de “Bizliğin Aynasından Yansıyanlar Türkiye Gençliğinde Kimlikler ve Ötekileştirme” adlı kitaplarında ötekileştirmeyi destekleyen mekanizmaları şöyle sıralamışlardır: ahlaki temeller kuramı, ayrımcılık, ahlaki dışlama, insandışılaştırma, iç grubun yüceltilmesi ve üstünlüğü, kolektif grup mağduriyetidir. Bunlara bağlı olarak ötekileştirme yapılabilir. “Kategorizasyon sürecinin sonuçlarına ve gruplar arası etkileşimin niteliğine göre belirli gruplar ırk, etnisite, din, dil, kültürel özellikler, cinsiyet,

ekonomik durum veya benzeri başka demografik özellikler açısından ötekileştirilebilir” (Uyan Semerci vd., 2017: 29). Belirtilen faktörlere yönelik bir ötekileştirme yapılırsa ortaya ayrımcılık çıkabilir. “Hiçbirimiz doğuştan ayrımcı değiliz, ayrımcılık yapmayı sonradan öğreniriz, kimi ne şekilde ayırıp dışlayacağımızı, kimin öteki olduğunu, bizden olmayanlara karşı ne düşünüp ne hissedeceğimizi ve nasıl davranacağımızı başta anne-babamız ve içinde büyüdüğümüz toplum öğretir bize” (Düzen, 2015: 121). Bu öğrenme sosyal bir öğrenmedir ve ait olduğumuz kültürde ne yapmamız gerektiğini gözlemleyerek öğrenmiş oluruz. “Ayrımcılık, ötekileştirme ve dışlama başkalarını nesneleştirme işidir, öteki; kişinin hiçbir yaratıcı ve üretici faaliyette bulunmadan kendisini özel, ayrıcalıklı ve eşsiz kılabileceği hazır bir nesnedir” (Düzen, 2015: 148).

Problem olan olgu ise tüm bu ayrımcılık, dışlama yahut damgalamanın normalleştirilmesi ve bir aşinalığı içerisinde barındırmasının yer almasıdır. “Gerek kategorizasyon gerekse sonuçları olan ötekileştirme, önyargı, kalıp yargılar ve ayrımcılık süreçleri sosyal bağlam içerisinde ya da gündelik sıradanlık içinde doğal olarak görülmektedir” (Uyan Semerci vd., 2017: 29). Olağanlaştırma süreci ise içinde bulunduğumuz bilgi toplumu sayesinde medyanın buna yardımcı bir etkisi vardır. “Ötekiyi üreten en önemli araç dildir, bireyler dil sayesinde sahip oldukları bilişsel ve toplumsal önyargılara dayanarak öteki imgelerini kategorize ederler, çoğunluk üzerinden tanımlanan bizin kendisini tanımlaması ve meşrulaştırabilmesi için ötekine ihtiyacı vardır, biz kimliği ötekinin konuma bağlıdır” (Uyan Semerci vd., 2017: 57). Dille ötekileştirme yapılabileceği gibi entegrasyonda sağlanabilir fakat toplumumuzda durum tam tersi gibi görünmektedir. Yasemin Giritli İnceoğlu (2017)’de “Medya, Nefret ve Ötekileştirme (Söyleşiler)” adlı kitabında ötekileştirmeyi algılamamızda medyanın etkisi olduğunu, görsel ve duyuşal hafımıza ötekileştirme yapabilmemiz için uyarılar verdiğini, bazen bu örtük bilgileri fark etmediğimizi çünkü olağanmış gibi sunulduğunu garip olanınsa ötekileştirme yapmak değil de ötekilermiş gibi sunulduğunu belirtmiştir (2017: 21-22).

İçinde yaşadığımız çağın bilgi toplumu olması ve enformasyon teknolojilerinin her geçen gün daha da gelişmesi ile birlikte bilgi bizim için artık kaçınılmaz bir gerçekliktir. Bilginin bu evrensel kuşatıcılığı tabiki de küresel bir ağ sayesinde olmaktadır. Sormamız gereken soru ise bize ulaştırılan bu bilgi aktlarının gerçekliği ne kadar yansıtıp yansıtmadığıdır. Medya tarafından bize sunulan algısal bir gerçeklik midir yoksa doğru bir bilginin ilk kaynağı mıyız? Görünen o ki medya her gün bize yeni bir gündem sunarak kendi algısal gerçekliğini yansıtmaktadır. Buna göre medya hem kendi ötekisini üretmekte hem de bunu bize sunarak bizim de kabul edip ötekileştirmemizi istemektedir (Giritli İnceoğlu, 2017).

Buna göre gündem oluşturarak ötekileştirmeyi Yasemin Giritli İnceoğlu (2017)'de Medya, Nefret ve Ötekileştirme (Söyleşiler) adlı kitabında şöyle açıklamıştır:

“Medya kendi gündemini yaratırken toplumsal bağlamdan kopuk şekilde hem örtük hem de açık biçimde ırkçılık, etnik önyargı, zenofobi (yabancı korkusu, nefreti), antisemitizm gibi kavramlar üzerinden nefreti üretir ve aktarır. Medyanın olumsuz, alaycı ifadeler, küfür, hakaret, aşağılama, abartı taktiklerine başvurarak ötekileştirdiği ve hedef haline getirdiği grupları kamu güvenliğini tehdit edici “potansiyel risk ve tehdit saçan öcüler” gibi sunarak toplumdaki “öteki” gruplara karşı beslenen önyargıları pekiştirir ve bu grupların kendini korumasız ve savunmasız hissetmelerine yol açar” (Giritli İnceoğlu, 2017: 156).

Böylelikle ötekileştirme pratiği topluma entegre olur ve bireyler ötekileştirme yaparken tek başına değildir artık. Diğer yandan ulus devlet anlayışından ulus ötesi toplum anlayışına geçiş ile çok kültürlülük ve çoğulculuk söylemleri ile ortak bir payda da olma vurgusu yapılmaktadır. “Fakat günümüz çoğulcu toplumlarında artık bizler, kültürel açıdan homojen bir ulus devlet modelinden gittikçe uzaklaşan güncel gerçekleri iç içe yaşıyoruz. Kültürel yaşam biçimindeki çeşitliliğin, etnik grupların, mezheplerin ve dünya görüşlerinin sayısı gittikçe artmaktadır” (Habermas, 2002: 26).

Ancak bu çeşitlilik farklılıkları birleştirmemiş sınırları daha da belirgin hale getirmiştir. Küreselleşmenin kurduğu bir ortak ağın varlığı görmezden gelinemeyeceği gibi farklılıklara bütüncül bir yaklaşımın olduğu da savunulamaz. Çünkü öteki olarak nitelendirilenler tam da bu dönemde sosyal eşitsizliğin derinleşmesi ile hiyerarşik statüde yeri en aşağı olarak belirlenmiştir. “Küresellik ve çoğulculuk sloganıyla kendi kimliğinden feragat etmek, toplumları birbirine yakınlaştırmamakta tersine yeni meşruiyet krizlerinin doğmasına neden olmaktadır” (Kalın, 2018: 455).

Kapitalizmin küreselleşmesi ile ekonomi ve politika arasındaki ilişki meşrulaşmış ve tüm dünyayı kuşatarak belirleyici hale gelmiştir. Bu durumda öteki olanın da belirlendiği gibi nasıl hayat süreceği ve hatta nasıl öleceği bile mevcut düzen içerisindeki egemen hegemonya tarafından belirlenmektedir (İflazoğlu ve Demir, 2016). “İktidarın kendi varlığını yaşamı denetlemekten daha çok ölümü denetleyerek ve kimin nasıl ölmesi gerektiğine karar vererek kurduğu nekropolitik dönemde ölüm bir son olmaktan çıkar” (İflazoğlu ve Demir, 2016: 160). Sonuç itibari ile tarihsel dönem boyunca her toplum kendi ötekisini üretmiş ve ötekileştirmiştir. Bu ise her şeyin tezatıyla var olması gibi felsefi bir düşünceye indirgenemez öteki kavramı yeni bir kavram değildir, insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. Hiyerarşik statünün üretmiş olduğu bu kavram bize birçok açıdan eşit davranılmayan bireyi vermektedir. Sosyal eşitsizliğin giderek derinleştiği bu dönemde ötekileştirme pratikleri de derinleşmiştir. Hiyerarşik statüye bağlı öteki ve ötekileştirme sürecinin ise adeta bir kast sistemine dönüştüğünü söyleyebiliriz. Hiyerarşi merdiveninde ötekinin üst basamaklara ulaşması için ölmesi bile yetmeyecektir.

2. BÖLÜM: KÖYLÜLÜK VE KENTLİLİK

2.1. Kır-Kent Ayrımı

İnsan sosyal bir varlıktır ve bu özelliğine istinaden bir arada yaşama güdüsüne sahiptir. Çünkü her ihtiyacını kendi karşılayamayacağı gibi tek başına da var olabilen bir varlık değildir. Bu nedenle tarihsel süreç içerisinde insan toplulukları bir arada yaşamıştır ve ilk yerleşim yerlerinden günümüzdeki yerleşim yerlerine kadar bu durum böyle olmuştur. Yerleşim yerlerinde coğrafi koşullar ve iklim şartları etkili olmuştur. Örneğin ilk kurulan yerleşim yerlerinin suya yakın olması önemsenmiştir. Diğer yandan toplumların sosyal ve kültürel durumu da etkili olduğu dünya genelinde yaşanan toplumsal gelişme ve değişimler de yerleşim biçimlerini etkilemiştir. Buna göre kır ve kent imgeleri de tarihsel süreçte değişimlere uğramıştır. Bu nedenle kır ve kent imgesini ele almamız önem arz etmektedir.

2.1.1. Kır İmgesi

Kır, köy ve taşra bu üç kavramda birbirleri ile ilintilidir ve tamamen farklı değildir bu nedenle ayrı ayrı ele almamıza gerek yoktur. Teorik anlamda bir kır tanımı yapılsa da genel itibari ile toplumsallaşma üzerinden ifade edilecektir. “Köy, genellikle toplumsal, ekonomik, coğrafi ve nüfus özellikleriyle şehirden ayrılan düşük nüfus yoğunluğuna sahip kırsal yerleşim birimleri olup ekonomik olarak genelde tarıma dayalı, iş bölümünün gelişmediği yerleşimlerdir genellikle ise köy mahalli idari teşkilatının en küçük yerleşim birimini ifade eder” (Özensel, 2017: 84-85). Kavramın tanımında geçen daha çok tarıma dayalı bir ekonomik geçinmenin ifade edilmesi tarihsel süreçte feodalizmden kapitalizme geçiş ile olan bağı buna bakmamızı gerekli kılar. Feodal toplumda üretim ilişkilerinin tarıma dayalı olması bunu bize kanıtlar fakat kapitalizme geçişle köyün ortadan kalktığı ya da kalkacağı algısını vermemelidir. Bilakis kapitalizme geçişten sonra üretim ve tüketim alışkanlıklarındaki değişiklik köyde yaşayanları da etkilemiştir.

Bu bağlamda köy için küçük meta üreticisi, kapitalist çiftçi gibi yeni kavramlar ortaya çıkmıştır. Sanayi devrimi ve metanın birikimi ile fakirleşen köy halkı bugün “küçük üreticiler” olarak piyasa koşullarına ayak uydurmaya çalışmışlardır (Durmuşoğlu, 2012: 133). Değişen üretim ilişkilerine bağlı olarak kapitalist düzeyde yaşanan bu değişimden köydeki üreticilerde etkilenmiştir. Çağlar Keyder (1983)’te köylerin dönüşümlerinden bahsetmiştir: “Türkiye’de köylerin geçimlik üretim yapan giderek kente ve yurt dışına göçle terkedilen köy, ekonomik faaliyetlerini çeşitlendiren küçük topraklı ticarileşmiş köy, orta büyüklüklerinde modern araçlar ve aile emeği kullanarak birikim yapan ve kapitalistleşen köy olarak dönüştüklerini ifade eder” (Aktaran: Özensel, 2018: 69). Türkiye’deki köy imgesinin de tarihsel süreçte yaşanan olaylardan etkilendiği açıktır. Buna göre özellikle modernizm ile köylerde büyük dönüşümler yaşandığı gibi köyler modernizm algısının içeriği olan Batı’da değişikliklerin takip edilmesi gerektiği ile alakalı olarak modernleştirilmek istenmiştir. Bu nedenle köy denilince zihinsel imge olarak daha çok toprak evler, patikalar, elektrik, suyun olmayışı ve az insanının yaşadığı yer olarak tasavvur edilir. Bundan sebeptir ki köyler özellikle Cumhuriyet Döneminde ele alınarak modernleştirilmek istenmiştir. Özellikle benimsenen “köylü milletin efendisidir” mottosuyla köylerde moderizasyon yapılmak istenmiştir.

Özellikle Sanayi devriminden sonra Batı’da başlayan endüstrileşme hareketi neticesinde dünyada büyük dönüşümler yaşanmıştır; feodal toplumdan kapitalist topluma geçişle köy ve kent imgelerinde de değişiklik yaşanmıştır. “Sanayi Devrimi akabinde Batı’da köy ve köylülük önemli bir dönüşüm yaşamıştır” (Özensel, 2017: 87).

Türkiye’de özellikle 1950’li yıllarla birlikte tarıma traktörün girişi ve Marshall yardımı ile bu dönüşüm başlamıştır. Modernleşmeyle gidilen bu değişiklikler bahsi geçen köylü milletin efendisidir mottosu başlığı altında gerçekleştirilmiştir. Tarımda belirlenen hedef moderizasyonun bir sonucuna bağlı bir biçimde makinalaşma olarak belirlenmiştir. Bu sürecin başlangıcı Cumhuriyet’in ilk yıllarıdır ve belirlenen motto buna yardımcı olmuştur. (Özensel, 2017: 97). Buna göre Cumhuriyet dönemi köy

imgesinde modernizmin etkisinin olmasının bugünkü köy algısının oluşmasında etkisinin olduğu bilinmektedir. “Cumhuriyet süreci modern bir aidiyettir köyler için, bununla modernleşme sürecine girer, geleneksel hallerinin yanında Cumhuriyetin getirdiği modern olguları da yaşamaya başlarlar” (Durmuşoğlu, 2012: 65). Cumhuriyet dönemi ile dönüşen köy algısının nedeni ise modernleşme hareketi başlığı altında köylerin düzeltilmesi ve tırnak içerisinde muassır medeniyet seviyesine çıkarılması gereken bir yer olarak görülmesidir diyebiliriz.

Bununla beraber literatürde köy imgesi daha çok taşra olarak karşımıza çıkmıştır. “Kimine göre taşra bütünüyle bir olumsuzlamadır; darlığın, sıradanlığın, bağnazlığın, esaretin, dedikonunun, sıkıntının, boşluğun mekanıdır” (Alver, 2017: 12). Bu olumsuzlama neticesinde ise köy imgesi bir taşra ile anılmaya başladığı gibi köye karşı bir dışsallaştırma yapılmasına neden olmuştur. Halk şairlerinin söylemi olan: “Orda bir köy var uzakta, o köy bizim köyümüzdür, gitemesek de gelmesek de o köy bizim köyümüzdür” (Nacak, 2018: 113). Algısının benimsenmesine neden olmuştur denebilir. Buna göre köy imge olarak kabul edilirken taşra olarak bakılmakta ve kabullenişle beraber bir reddetmeyi de ortaya çıkarmaktadır. Buna göre köy imgesi denince zihinde taşra belirlemektedir ve taşra gidilmemesi, görülmemesi gereken bir yer olarak algılanmakta ontolojik olarak varlığı kabul edilmekte fakat yine de öteki yer olarak algılanmaktadır.

Sonuç itibari ile köy imgesi dünyada yaşanan olaylara bağlı olarak (Sanayi devrimi gibi) modernizmin de etkisiyle geri kalmışlık olarak ifade edilmiştir. Yine Batı’daki bu gelişmelere bağlı olarak feodal toplumdan kapitalist topluma geçiş ise bu sürece etki etmiş ve köyler her zaman için kentlerin bir adım gerisinde görülmüştür. Bu nedenle Cumhuriyet döneminde modernizasyon sağlanmak istenmiş bunu içinse köylere başta traktörler getirilmiş ve Marshall yardımı kabul edilmiştir. Böylece köyler modernleşecek ve dünyayı etkisi altına alan kapitalizm, köyleri de kuşatabilecektir. Bunun neticesinde ise köy ve kent ayrımının sınırları belirginleşmiş olup köy imgesi bir öteki pratiği ile anılarak taşra kavramını daha çok gün yüzüne çıkarılabilecektir. Köy imgesinin karşısına algılanış biçimi olarak taşra konulmuş ve kent imgesinden bir

çok yönden uzak görülmüştür. Bu nedenle kent imgesini de anlamamız öteki olan ile ötekileştirilen ya da ötekileştirmenin kim tarafından yapıldığına açıklık getirecektir.

2.1.2. Kent İmgesi

“Nüfusça kalabalık, yapısal açıdan çok büyük ve daha da önemlisi bireylerin artık yiyecek üretimiyle uğraşmadığı her türlü kentsel varlığı “kent” olarak adlandırmak bizim için çoğu kez yeterli olmaktadır” (Bookchin, 2017: 38). Tanımda geçen artık yiyecek üretimiyle uğraşmadığı her türlü kentsel varlık sözünden de anlaşıldığı gibi bu kent tanımının modern anlamda bir kent tanımı olduğunu söylemek mümkündür. Aslında feodal toplumdan kapitalist topluma geçişi de vermektedir bundan önce ise kentin ilk ortaya çıkış zamanını da bilmekte fayda vardır. “Kentin ortaya çıkışı, toprağı işlemenin bulunuşuna, özellikle de hayvansal güce dayalı tarıma bağlanmaktadır, Cilalı Taş Devrinde (Neolitik) toprağın işlenmesine damgasını vuran teknolojik yeniliklerin çiftçiler tarafından kullanmasının büyük bir yiyecek fazlasına yol açtığı bununsa kentin ortaya çıkışına neden olduğu kabul edilir” (Bookchin, 2017: 53).

Fakat literatüre baktığımızda ise durum tam da böyle değildir. Literatüre göre ilk kentlerin çıkışı tarımla alakalı değil daha çok kültürel ve dinidir. “Kentlerin yükselişi tahıl ekiminin, sabanın ve evcil hayvanların keşfiyle değil türbeler, kültürel uygulamalar ve doğalcı semboller zengin tapınaklar yardımıyla gerçekleşmiş olmalıdır” (Bookchin, 2017: 61). Tüm bunlarla birlikte kentin, insana ait kültüre ve topluma ait bir olgu olduğu söylenebilir. Sadece bir sabanla ya da bir tekerliğin icadı ile açıklanabilecek bir olgu değildir, tüm yenilik ve değişimlerle birlikte birikimli olarak oluşmuş bir yapıdır. Kentlerin ortaya çıkışı birçok faktörle ilintili olmasına rağmen yerleşik hayata geçiş ile kentler hem mimari yönden hem de yapısal yönden daha çok gelişmiştir; İbn-i Haldun’un toplum ayrımında bahsi geçen bedevi (göçebe) ve hadari (yerleşik) toplumların bunu desteklediği söylenebilir.

Geçilen tarihsel dönemler örneğin ilk kentlerin kurulduğu Neolitik dönem, Ortaçağ kentleri ve sanayileşme sonrası kapitalist kentlerin ortaya çıkışına kadar

kentler bulundukları dönemin özelliklerinden etkilendiği bilinmektedir. Fakat kentler en büyük dönüşümünü şüphe yok ki Sanayi Devrimi sonrasında meydana gelen değişikliklerin etkisinin oldukça fazla olduğu söylenebilir. Yankısı büyük olan bu devrimin kıvılcımı olan buharlı makinanın bir kentte icat edilmiş olmasıysa tesadüfi bir durumu vermediği söylenebilir. Özellikle bu devrimden sonra sanayi kenti kavramının ortaya çıkışı kent imgesine olan bakışı da etkilemiştir: “Şehir, sadece sanayi üretiminin ve birikiminin merkezi olma rolüyle değil, kapitalist toplumun işgücü, mübadele ve tüketim alışkanlıkları üzerinden yeniden üretildiği bir kontrol noktası olarak da görülmeye başlandı” (Soja, 2017: 130).

Sanayileşmenin üretim ve tüketim alışkanlıklarını değiştirerek endüstriyel kapitalizmi ortaya çıkardığı gerçeği herkes tarafından bilinmektedir. Buna göre endüstriyel kapitalizm kent imgesine farklı bir boyut kazandırmıştır: “Ne Amerika kıtasından getirilen zenginlikler ne de büyük liman kentlerinde yapılan aşırı ticaret yoluyla elde edilen büyük parasal kaynaklar endüstriyel kapitalizmin yükselişe geçmesini bütünüyle açıklamaya yetmez, burada sözü edilen kapitalizm şekli Avrupa’nın iç yaşamına diğer bütün türlerden fazlasıyla nüfuz etmiştir” (Bookchin, 2017: 318). Sınıfsal ayrımı belirginleştiren endüstriyel kapitalizmle burjuvazinin yükselişi hızlanmış, proletarya ile aralarındaki bu ayrımı derinleştirdiğini, buna neden olan en büyük etkenin ise sanayileşme sonrası kentleşme olduğunu ve kentleşme kavramı daha çok kente aitmiş gibi görmesine rağmen etkilerinin hem köyü hem de kenti kuşattığını Murray Bookchin (2017)’de Kentsiz Kentleşme Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü adlı kitabında şöyle özetlemektedir:

“Gerçek bugün kırsal ve kentin, insanlığın doğal çevredeki yerini tehdit eden bir kuşatma altında olduğudur. Kentleşme her ikisini de yok etmektedir; sahip oldukları geleneklerden ve çeşitlilikten oluşan zenginlikleri ve kimlikleri, kentleşmenin tehdidi altındadır. Kentleşme yalnızca kırsal kesimi değil kenti de silip süpürmektedir. Yalnızca kasaba ve köy yaşamının tarımsal ilişkilerle beslenen değer, kültür ve kurumlarını değil, kent yaşamının yurttaşlık ilişkileri

ile beslenen değer, kültür ve kurumlarını da yutmaktadır” (Bookchin, 2017: 37).

Buna göre Türkiye’de kent imgesinin sanayileşme sonrasında farklı bir boyut kazandığını söylemek mümkündür. “Günümüz kentlerinin de benzer şekilde insanı özgürleştireceğini söyleyebiliriz, herkesin herkesi tanıdığı bir yere göre kent, insanların kişisel tercihlerini yaşayabilme imkanını artırmıştır, kalabalıklar içinde kaybolmak insana istediği gibi yaşama özgürlüğü tanımıştır” (Nacak, 2018: 17). Bununla beraber kentlerdeki bu özgürlük hissine bir sınır çizilmiştir: “Kentsel alanda herkes istediği her yerde yaşayamaz, mekânsal sınıflar, işlevsel, ideolojik vb. kriterlerce belirlenmiştir, park bahçe inşa olarak tasarlanmış bir yere ev inşa edilemez, hiyerarşilere göre parçalanmış mekanlar, kendi içerisinde homojenlik dayatmış, sonuç olarak insanların hareket alanları modern mekanlarca sınırlandırılmıştır” (Nacak, 2018: 18). Böylece kentlerdeki hiyerarşik statü mekânsal olarak da kurgulanmaktadır. Örneğin bir kentte üst kültüre ait bir bireyin oturduğu semte ile alt kültüre ait bir bireyin oturduğu semt farklıdır. “Özellikle bir iş adamının ya da profesörün yoksul veya eğitimsiz bir kimse ile gündelik hayatında karşılaşma ihtimali çok azdır” (Nacak, 2018: 23). Kent dediğimiz mekan, imkanları bir tarafa daha çok hiyerarşik statüyü üretmektedir. Bunu sadece mekanın ontolojik ve rasyonel olarak belirlenmesi açıklamaz bu aslında değişen üretim ilişkilerince düzenlenmektedir. Yani sanayileşme ile kapitalizmin de endüstrileşmesinin istediği tek bir durum vardır, daha çok üret, daha çok tüket ve tükettikçe yeniden üret, tüketinceye kadar üret bu nedenle kentte birçok mekanın da buna göre tasarlandığı söylenebilir.

Tüm bunlarla beraber kent imgesinde ekonominin kuşatıcılığının yanında kültür ve sosyalizasyonu da sağladığı bir gerçektir: “Şehirler, medeni hayatı anlatırlar, kültürel olgular, bürokrasi ve kamusal örgütlenme gelişmiştir, eğitim, kültür ve sanat ilerlemiş, eğitilmiş insanların sayısı artmış, kapitalist üretimle de kültür de metalaşmış ve endüstrileşmiştir” (Durmuşoğlu, 2012: 99). Sonuç itibari ile kent imgesi, yeni dünya düzeninden yeniden şekillenmiş ve tek tip bir kent anlayışı hakim olmaya başlamıştır. Metalaşan sadece kültür değil kentlerdir de küresel kent kavramı bunu

bize vermektedir. Buna göre kentler mekânsal olarak aynı biçimde tasarlanmaktadır ve endüstriyel kapitalizme hizmet etmesi istenmektedir. Neticede kentin zihinlerde beliren imgesinin sosyal sınıflara bağlı olarak tasavvur edildiğini, bu ayrımın ise bir çatışmayı vereceğini ve kent imgesinin ana teması olacağını Murray Bookchin (2017)'de “Kentsiz Kentleşme Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü” adlı kitabında şöyle ifade etmiştir:

“Çok eski zamanlardan günümüze kadar kent ve kırsal kesimin birbirleriyle savaş halinde olduğunu hiç şüphe duymadan kabul etmişizdir. Bu savaşın tarih içinde feodal beyler ile kentli tüccarlar, tarımla uğraşan köylüler ile kasabada oturan zanaatkarlar, taşra kökenli aristokratlarla kentlileşmiş kapitalistler ve çiftçilerle endüstri işçileri arasındaki çatışmalarda cisimlendiği kabul edilir” (Bookchin, 2017: 36) .

Buna göre kentler ekonomik, kültürel ve sosyal imkanların yanında sosyal eşitsizliği derinleştiriyor, sosyal sınıf ayrımını endüstriyel kapitalizm ile adeta bir kast sistemine dönüştürüyordu. Buna göre kent, sadece bizim zamana ve mekana göre hayal ettiğimiz bir imge değildir, sosyolojik bir alt yapısı olan bir toplumsal gerçekliktir ve basite indirgenemez. Yani şehirler sadece caddeleri, mahalleleri, sokakları, semtleri, dükkanları, evleri ve daha birçoğunun mimari açıdan mekânsal bütünlüğü ile açıklanmamalıdır, ait oldukları ülkelerin toplumların kültürel kodları ile var olup toplumsallaşmaya olan katkıları ya da etkileri ile açıklanmalıdır.

2.2. Geleneksel Bir Biçim Olarak Köylülük

Köy, kır ve taşra bu üç kavramın birbirinden bağımsız olmadığını ama köyün bir imge olarak tanımının yapılmasının ardından kır ya da taşra kavramının toplumsallaşma sonucu ortaya çıktığından bahsetmiştik. Bir köylülük tanımı da yapabilmemiz için öncelikli olarak köylünün kim olduğuna bakmamız gerekecektir. Günümüzde bahsi geçen yeni dünya düzeni kavramına göre köylünün kim olduğunun değişip değişmediği eğer bir değişiklik söz konusu değilse köylülerin yaşam biçimleri ile köylülüğün ilintili olup olmadığı anlaşılmaya çalışılacaktır. Buna göre mevcut bir

köylülük varsa hala bunun bir geleneksellik üzerinden devam edip etmediği ise konunun bütünü açısından önemlidir. Çünkü bu köylülüğün kültürel kodlarla birlikte yerleştiğine ve belki de değiştirilemez olduğuna işaret edecektir. Köylülerin ötekileştirilip ötekileştirilmediğine bakmak ise bir konuyu anlamımıza referans olacaktır; köylülük üzerinden bir ötekileştirme pratiğinin yapılp yapılmadığına.

Konumuzun alt başlıklarından ikincisi olan köylü ve ötekileştirilmesi tam da bu konuya açıklık getirebilmek için ele alınacaktır. Yani köylülerin ötekileştirilmesinin aslında sadece sosyal sınıf bazında (köylü) ve yaşadığı mekanla (köy) ilgili değil köylülüğün bir zihniyet meselesi olup olmadığına bakılarak bu pratiğin geçerliliği sorgulanacaktır. Ancak köylü ve kentli arasında etkileşimsel bir ilişkinin var olması sebebiyle ötekileştirmenin de karşılıklı olabileceği düşünülmektedir. Unutulmaması gereken husus ise kentli ve köylü arasındaki hiyerarşik statünün ötekileştirme pratiklerini nasıl etkilediğidir. Bu nedenle öteki ve ötekileştirme arasındaki bu karmaşık yapıyı iyi analiz etmek gerekmektedir. O yüzden bu bölümde köylü, köylülük ve ötekileştirme başlıkları konunun özümsebilmesi açısından irdelenecektir.

2.2.1. Köylü Kimdir?

Köylünün sosyal tabakalaşma üzerinden bir tanımı yapılacak olursa köylü kentli olmayandır (Özensel, 2018: 16). Bununla beraber sadece mekana ya da zamana indirgenemez. Köylünün hayata bakışında tutun da gündelik hayattaki işlevlerine hatta kıyafetlerine kadar eleştiriye açık bir tanımı daha vardır. Bunun yanında köylüye bir takım olumlu ve olumsuz özellikler atfedilmiştir. Literatürde köylülerin bazen saflığın, doğallığın, samimiyetin, iyi niyetin göstergesi olduklarına bazen de başkalarının işine burnunu sokan, yobaz, olayları kolay kavrayamayan, kötü niyetli, insanları sürekli bir göz hapsine alan bireyleri ifade etmesine sıkça yer verilmiştir. Köylüye atfedilen bu olumsuz özelliklerin bir bütün içinde açıklaması vardır. “Yolu, bir şekilde taşraya düşen kişi hele oranın yabancısıysa yahut uzun zamandır oraya gelmediğinden tanışlarının azaldığı bir oralıysa herkesin ve her şeyin kendisine baktığını kendisini gözetlediğini gözler çünkü taşra bakar, taşra bakandır” (Alver, 2017: 19).

“Örneğin, köylülerin dışarıdan gelenlere yabancı gözlerle bakması, yaşadıkları yerin (kırsalın) sahibi olduklarına emin olmamalarındandır, yabancıya “yabani” gözlerle bakılması olağandır, yabancılar dikkati celbeder nasıl kentte kalabalıklar içinde birbirine yabancı insanlar birbirlerinin dikkatini çekmiyor, tanıdık sima dikkatini çekiyorsa, taşrada bunu tersi geçerlidir” (Nacak, 2017: 60). Burada altı çizilmesi gereken husus kentli tarafında köylünün ötekileştirilmesidir. Köylünün bu bakışı kentli tarafından olumsuzlanır. “Bu yabancı bakışların ardında gelişmiş, düzgün, haklı, doğru, tartışılmaz ve başkalarına da öğretilmesi zorunlu olan modernitenin standartlarına bağlılık var; taşranın tartıldığı terazinin referansı Türk modernleşmesidir” (Türkeş, 2018: 172). Olumsuzlama sadece bununla da sınırlı değildir. “Taşra profili şunu verir; birbirinin kuyusunu kazan insanların, kıraathanelerde zaman öldüren adamların, babasının zoruyla evlenmek zorunda kalan kızların, nezaket yoksunu kocalara katlanmak ve bütün hayatına onlara hizmet etmekle geçiren kadınların olduğu bir dünya” (Nacak, 2017: 64). Bu olumsuz atıfların yanında Abdullah Durmuşoğlu ise (2012)’de “Öteki Modernlik” adlı kitabında köylüyü ve yaşam biçimlerini şöyle ifade etmiştir:

“Köylüler, küçük toplumsal mekanda yakın sosyal ilişkiler içerisindedirler. Herkes birbirinin soyunu ve geçmişini dolayısıyla ilişkilerini bilir. Ataları birlikte yaşamış geçmişin hikayelerini üretmişlerdir. Varlıkları ve hikayeleriyle mahrem değil kamusaldırlar. Birbirlerinin sancılarını ve kaygılarını az çok bilirler benzer ekonomik ve kültürel sorunlar yaşarlar. Birlikte hayatı tüketiyor olmanın yakınlığı ve samimiyeti içerisindedirler. Çünkü tarlada, sosyal hayatta ve gurbette birliktedirler. Adeta birbirlerine kader arkadaşlığı yapar, hayatı birlikte inşa ederler. Yazın dışındaki çalışılmayan zamanlarda kahvede, sokakta ve evde bir aradadırlar. Sabah akşam birbirlerine bakar, alışır, kanıksar ve hatta yokluklarını hissederler. Temel tüketim maddelerini karşılamaya, geleneksel ilişkilerini sürdürmeye ve dini görevlerini yapmaya çalışırlar. Aile içi rollere, bağlara, sevgi ve saygı ilişkilerine değer verirler. Din ve gelenek temel kaygılarıdır. Beklentileri ve düşleri sınırlıdır. Biraz hayvanlarının

olması, biraz ekonomik bolluk ve refah isterler. Doğanın koynunda dingin ve sakin bir yaşamdır” (Durmuşoğlu, 2012: 178-179).

Köylünün belirtilen bu gündelik hayatı zaman içerisinde belli bir ölçüde değişime uğramıştır. “Buna göre küçük toprak sahibinden büyük toprak sahibine, topraksız köylüden kapitalist çiftçiye, tüketim için üretim yapan köylüden tarım işçisine, hatta tarımda uğraşmayan kırsalda ticaret yapan köy esnafına kadar herkes köylü olarak nitelendirilir” (Özensel, 2018: 16). Kapitalistleşme üzerinden ifade edilen bu köylü tanımları bir sosyal sınıf ayrımını vermektedir.

Herkes tarafından bilinen meşhur klişe “köylü milletin efendisidir” sözünün altında bir gerçeklik vardır, modernizasyonun sağlanabilmesi için kapitalistleşmenin gereklilikleri yerine getirilmek için köylüye bir yüceltme yapılarak hedef gerçekleştirilmek ve bir yönüyle bu aşamada modernizasyonun sağlanması için köprü olarak kullanılmak istenmiştir fakat daha sonra ise yapılan bu yüceltme yerini bir ötekiye bırakmıştır, Fatma Barbarosoğlu (2018)’de “Taşraya Bakmak” adlı kitaptaki “Taşranın ve Büyük Kentin Endam Aynası: Köy” başlıklı yazısında bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Türkiye’de “köylü milletin efendisidir” sözü yeni bir boyut kazanmış durumda. Köylü köyünderken taşra ile büyükşehrin kendini seyrettiği endam aynası. Taş yerinde ağır. Köylüler köylerindeyken sevimli ve otantik. Ama orada durmayıp buraya geldiklerinde ve üstelik şehri işgal ettiklerinde kentin yeni değer üretememesinin alt yapı eksikliklerinin “yeteri miktarda modernleşememiş” tüm faturası orada durmayıp şehre hücum edenlere çıkarılıyor” (Barbarosoğlu, 2018: 246-247).

Böylelikle köylüler bir öteki olarak görülmüştür karşılıklı bir bağımlılık ilişkisi mevcuttur bu yüzden yok sayamamışlar ama görmezden gelmişlerdir. Sonuçta ise köylü de bir birey olarak gerçektir, her zaman için bir kentli olması beklenmiş ve bahsi geçen modernleşme bu nedenle yapılmak istenmiştir. Bu durum daha da ileri gitmiş

köylü, taşra ve köylülük üzerinden dışlanarak ötekileştirilmek istenmiştir. Bu ilişki diğer başlık içerisinde ele alınacaktır.

2.2.2. Köylü ve Ötekileştirilmesi

“Köylü olmak genellikle öteki olmak ile eş tutulmaktadır. Böylelikle insanlar öteki dediklerinin köylü olmak ile suçlayıcı bir tavra gireceklerdir” (Barbarosoğlu, 2018: 248). Fakat ötekileştirme yapılırken sadece köylü olmak yetmez geleneksel bağlamda yerleşmiş olan bir köylülük bu ötekileştirme pratiğini hızlandıracaktır. Köylü ve ötekileştirmesinin bu manada köylülük üzerinden yapıldığını söylemek yanlış olmayacaktır Ertan Özensel (2018)’de Kır Sosyolojisi Türkiye’de Kırsal Yapıların Dönüşümü adlı kitabında köylülüğü şöyle anlatmıştır:

“Genel hatlarıyla köylülük, kendi toprağını ekip biçerek geçimini ancak sağlayan, ekonomik durumuna göre teknolojinin imkanlarından az ya da belirli seviyede yararlanan fakat oldukça pazara bağımlı bir toplumsal realitedir. Sosyolojik anlamda köylülük ise daha çok bir sınıf bağlamında ele alınıyor. Kapitalist üretim ilişkileri içinde ele aldığımızda köylüler bir sınıfı oluşturuyor” (Özensel, 2018: 17).

Theodor Shanin (1987)’de köylülüğün çok yönlü bir yapısı olduğunu ve bunların tarihsel, ekonomik, kültürel ve sosyal bileşenlerden oluştuğunu belirtmiştir (Aktaran: Keyder ve Yenal, 2018: 18). Buna göre köylülüğün tek bir modelle açıklanamayacağını söyleyebiliriz “Türkiye tarımındaki toplam çiftçilerin %3’ünü büyük toprak sahibi ve zengin köylü; %64,6’sını orta köylü; %32,5’ini ise yoksul köylü gruplardır, bu esas olarak tarımsal nüfusun büyük çoğunluğunun küçük meta üretimi içinde yer aldığı göstermektedir” (Boratav, 2016: 145). Buna küçük meta üreticisi olarak köylü, sisteme ayak uydurmak zorunda kalmıştır. Çünkü ya yok olacak ya da salt varlığını korumak için çabalaması gerekmektedir. Kapitalistleşmenin getirdiği tüketim çılgınlığının üretimi bir şekilde köylüye bağlı olmuştur: “Kendi buğdayının unuyla ekmeğini yapan köylünün ürününü satıp ekmeğini parayla almaya başlaması yeni değil ama kendi ürettiğini tüketme şansı kalmamış köylünün sürekli

piyasaları, fiyatları takip etmeye mecbur kalması, emeğinin, toprağının kullanımını fiyatlara bakarak tespit etmeye çalışması bayağı yeni bir olgu” (Keyder ve Yenal, 2018: 21). Tarihsel süreç boyunca bu böyle olmuştur ancak ilginç olan bu sınıflar arasında olan tahakküm ilişkisine rağmen köylünün ötekileştirilmesidir.

Genel itibari ile köy, köylü ve köylülük üzerinden yapılan bu ötekileştirme de köylünün ve köyün geri kalmışlığından buna nedeninin ise köylülük zihniyeti olduğu söylenmiştir. Fakat bu geri kalmışlık sadece ekonomik yönden değil hem sosyal hem de kültürel manada da bir geri kalmışlık olarak ifade edilmiştir. “Kültürel gerilikten kastedilen köylülerin eğitim ve sağlıkla diğer kültürel imkanlarının, kentsel bölgelerde yaşayanlara göre daha az olmasıydı, birbirinden kopuk köylerde yaşayan köylülerin dünyayı algılayışı, kendi yalıtılmış çevreleri ile sınırlıydı” (Köymen, 2017: 40). Bunun ise daha çok köyün mekânsal olarak kentten ayrıştırılmasına bağlı olduğu söylenmiştir. Mekânsal olarak kentten ayrı olan köy geri kalmıştır ve dış dünyadan kopukluğu ile sınırlı bilgi elde edebildiği varsayılır bu nedendir ki köylü olmak öteki olmaktır, köylülük ise köyde devam eden geleneksel yaşamın tezahürü olarak değerlendirilmektedir.

Fakat köylülüğün bu bağlamda bir zihniyet meselesi olarak değerlendirilmesi neticesinde ardımızda bırakıp da gidebileceğimiz bir gerçeklik değildir. “Taşralı olmak, taşralılık hali ilginç şekilde sadece mekânsal anlamda taşraya ait değildir. Taşralılık, topyekun düşünme, davranma tarzıdır. Bu yüzden tıpkı taşra gibi taşralılık da büyük bir dağılım gösterir; merkezin kalbinde dahi var olabilir. Taşralılık bir psikolojidir, bir yaşama, düşünme üslubudur” (Alver, 2017: 21). En temelde ise taşralılık ya da taşralı olmak kentli olmayanla özdeşleştirilmiştir. Buna göre taşra kentin uzağın da olan ve arasındaki takip mesafesini korumak zorunda olandır. Taşra ve merkez arasında var olan bu karşılıklı ilişki bir gerilim yahut bir kıyaslama neticesinde ortaya çıkmaktadır. “Taşra kendi dünyası ve halleri özelinde değerlendirmekten ziyade sürekli merkez çevre ilişkisi, kenar, öteki kavramlarıyla birlikte anılmaktadır. Hakim literatür taşrayı ancak merkezle beraber konuşmaktadır; eğer taşra diye bir varlık varsa bu merkezin eseridir; merkez olmasa taşra asla olmaz”

(Alver, 2017: 14-15). Merkez ve taşra arasındaki bu gerilim ise sadece bir bakma meselesi olarak okunmamalıdır. “Türkiye taşrasının merkez-metropol(ler)ini kendine uzak, yabancı asıl önemlisiyse mütehakim hayat tarzıyla ezen aşağılayan güç olarak niteleyebilmesi; şüphesiz modern Türkiye’nin oluşum özelliklerinin sonucudur; taşranın siyasal arenaya çıktığı 1946’ dan itibaren etkisi değişmekle baş faktör olarak ele alınmasını gerektirecek kadar önemlidir” (Laçiner, 2018: 14-15).

Taşranın çıktığı bu siyasal arena ise modernleşme hareketlerinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Esasen bu taşranın bir gelişmişlik ve gelişmemişlik üzerinden değerlendirilmesinden kaynaklanmıştır. “Bu yabancı bakışların ardında gelişmiş, düzgün, haklı, doğru, tartışılmaz ve başkalarına da öğretilmesi zorunlu olan modernitenin standartlarına bağlılık var; taşranın tartıldığı terazinin referansı Türk modernleşmesidir” (Türkeş, 2018: 172). Taşra her zaman için geliştirilmesi gereken bir yer olarak görülmüş şehrin standartlarına ulaştırılması gerektiği düşünülmüştür. Ötekileştirmenin anahtarını da bu oluşturmaktadır. Her anlamda geri olarak görülen taşra ve taşralılar, taşralılık üzerinden de ötekileştirilmektedir. Bahsedilen şehre göre standartlaştırma ise genellikle metropol kentler üzerinden yapılmaktadır. Merkez olarak seçilen bu kentler üzerinden yapılmak istenen bu standartlaşma seviyesi oldukça yüksek olduğu gibi gerçekçi de değildir.

“Türkiye ölçeğinde İstanbul dışı taşra kabul edilir genelde ama İstanbul’u ölçek aldığımızda bu kentin bitmeyen bir taşra denizi olduğu görülür. Kenarları, çeperleri, varoşları, gettoları, çöküntü mahalleri hatta en merkezinde yer alan kimi alanları dahi taşra sayılabilmektedir” (Alver, 2017: 11). Buna göre taşra olmakta da bir hiyerarşinin varlığından söz etmek mümkündür. Taşranın taşralığı kimin nereden neye göre baktığıyla da alakalı olup değişmektedir bir yerde. Bu değişim ise birebir taşranın salt varlığı ile ilişkili değildir. “Çünkü herkesin bir taşrası var; İstanbul’un taşrası bütün Türkiye ama Ankara’dan, İzmir’den, Bursa’dan, Adana’dan, Konya’dan, Diyarbakır’dan bakıldığında taşralaşan yerler var. Nüfusla, maddi zenginlikle, coğrafyayla sınırlanamayan, ele avuca gelmeyen ancak tariflerle yaklaştığımız kaygan bir kavramdır taşra” (Türkeş, 2018: 164).

“İstanbul’u bir imge olarak çoğaltıyor, “reklam ediyor” medya... İstanbul’un/İstanbulluğun bu solipsist halinden türeyen, kendine hayran, kendiyle kaim ve etrafa karşı kayıtsız bakış, taşranın taşralılığının altını çiziyor iyice. Taşrayı horlamaya bile tenezzül etmeyen bir istiskalle kendi kibrini büyütme, telafi edici bir modernleşme ve şehirlileşme “efekti” de yaratıyor sanki!” (Bora, 2018: 43-44). Buna göre İstanbul merkez seçildiği takdirde onun dışındaki yerlerin taşra olduğu aşikardır. Böylece ötekileştirme daha derin olur çünkü öne çıkarılan ölçek medyanın da etkisiyle üst seviyededir. Bu bir ötekileştirme pratiği olarak karşımıza çıkmaktadır. “İstanbul dışında bulunan şehir, kasaba ve köyler taşra olarak kabul edilir, oralardan gelmiş olanlar da taşralı kabul edilir” (Özensel, 2018: 18).

Köylü ve köylülüğe yapılan ötekileştirmenin alt metnininse tarihsel süreçte başladığı bir zaman vardır. “Merkezle köy ve köylüleri de içine alan taşra arasındaki hiyerarşik ilişkinin 19. yüzyılda Osmanlı’nın modernleşme süreciyle başladığını söylemek mümkündür, köy ve köylülük Cumhuriyetle birlikte sadece bir mekan değil merkezdekilerin yıkıp yeniden inşa etmeye çalıştığı geleneksel bir zihniyet biçimidir” (Özensel, 2018: 25). Buna göre bu zaman Osmanlı modernleşmesiyle başlamış ve Cumhuriyet döneminde de farklı bir boyut kazanmıştır. Birikimli olarak ilerlemiş olan köylülüğe olan algı, geleneksellik üzerinden okunmuş ve bir zihniyet meselesi olarak değerlendirilmiştir. Taşraya ve taşralıya yapılan olumsuz atıflar ise bu algının yerleşmesini sağlamıştır. Öncelikli olarak “geri” başlığı altında değerlendirilen taşraya her alandan farklı atıflar yapılmıştır. “Taşra bu şekilde ötekileşirken, merkezin seçkinlerin ideolojik misyonuna da gerekçe oluşturur; onlar taşrayı her zaman için aydınlatılması, eğitilmesi, merkezin değerleriyle evrilmesi gereken bir yer olarak düşünürler. Her merkezin aydınlık, düzen götürülmesi gereken taşra siyaseti, taşrayı dillendiren bir edebiyatı, retoriği vardır” (Çelik, 2017: 35).

Taşraya bakmak bu yönüyle bir revizyon edilme meselesi olarak değerlendirilmiş sadece ekonomik destekle alt yapısının düzenlenmesini değil hem kültürel hem de sosyal alanda revizyonun şart olduğu bir yer olarak görülmüştür ve bu bir ötekileştirmeyi vermiştir nadeniyse dışarıdan bir bakışın hakim olmasıdır (Nacak,

2017: 56). Mecazi bir anlamı içeren bu bakış, başka durumları da vermektedir. “Bir metropolden, bir merkezden taşraya bakarken sıralanan olumsuz yargılar, ötekileştirilen taşrayı oluşturmaktadır. Bu düşünceye sahip olanlardan, taşrada yaşamının sıkıntısını hissedenler, taşrayı aynı yerden tutmaktadırlar. Taşraya dışarıdan bakış onu ötekileştirirken, aynı gözle içeriden bakanlarsa taşrayla aidiyet kurmakta zorlanmaktadırlar” (Nacak, 2018: 117). Bu bakış sadece yabancıya olan bakış değildir, dışsallaştırılarak öteki konumuna konulan taşralı, taşralılığı üzerinden ötekileştirilmektedir, Ulutaş (2017)’de bu durumu şöyle aktarmıştır:

Eyüp Tosun (2015)’te “Bir Angaralı’nın Taşrasal Günah Çıkarması” adlı yazısında taşralıya dair yapılan ötekileştirme şöyle aktarılmıştır: “Taşra öksürür, merkez susar. Taşra yokuştur, merkez iniş. Taşra uluorta beyaz mendille burnunu siler, merkez hep peçete kullanır ve hemen atar. Taşra küfreder, merkez arz!... Taşra arabasıyla konuşandır, merkez arabasını konuşturan... Taşra halıyı gırgırlamaktır, marketten ıskarta ekmek, kırık yumurta almaktır. Aktarmayı kaçırmamak adına geçen onca dolmuşu es geçip belediye otobüsünü beklemektir taşra. Salonda yatan akraba, tanımadığın düğünün halayında kendini bulmak, mahalledeki esnafın adınla sana hitap etmesidir” (Aktaran: Ulutaş, 2017: 209-210).

“Kimine göre taşra bütünüyle bir olumsuzlamadır; darlığın, sıradanlığın, bağnazlığın, esaretin, dedikodunun, sıkıntının, boşluğun mekanıdır” (Alver, 2017: 12). Bu olumsuz atıfların bir etiketleme ve damgalama olduğu söylenebilir. “Hakim bakışlar ve paradigmaların elinde taşra, olsa olsa şöyle bir bakılan, bir çırpıda değerlendirilen ve hükmü verilen bir alandır. Hakim paradigmaların, merkezin kendi haklılaştırma adına icat ettikleri bir kurgudur” (Alver, 2017: 13). Görmezden gelinmek istenendir taşra aynı zamanda. Her yerde karşımıza çıksın istenmez öyle ya utanç verir bize taşra. Nerede ne yapacağı belli olmayandır taşralılar, o nedenle göze batmamalıdır, Tanıl Bora (2018)’de “Taşralaşan ve Taşrasını Kaybeden Türkiye” adlı yazısında bu durumu şöyle anlatmıştır:

“Türkiye’nin taşralı yüzüyle karşılaşmamak zordur: Dar ufuklar, kahredici bir yeknesaklık, boğucu bir taassup, iletişim evreninin- teknolojiyle daha da derinleşebilen- kısıtlılığı, cemaatlere sıkışmış kısır bir kamu alem, yabancı olan her şeyi tuhaf bir bitkiymiş gibi algılayan “yabani” bir hal, vasatlığın hizaya sokucu egemenliği... Sadece bozkır kasabalarında, Anadolu ücralarında da değil, en modern ve “dünyaya açık” muhitlerde de görebiliriz taşralığın yüzünü- damıtılmış üsluplarla... Sonuç taşranın şehri kaplaması oluyor. Tipik bir ifadesiyle: İstanbul’da Sivas’tan büyük bir Sivas, Erzincan’dan büyük bir Erzincan var” (Bora, 2018: 40).

Sonuç itibariyle taşralı olmak ve taşralılık bir ötekileştirme pratiği olarak kullanılmaktadır ve durum sadece taşrada değil kentlerde bile hala geçerliliğini korumaktadır. Bir geleneksel yaşam biçimi olarak köylülük öteki algısının inşasında kullanıldığı gibi damgalamada da kullanılmaktadır. Tarihsel süreçte geçilen dönemlerin feodalizm, kapitalizm, sanayileşme, modernleşme, postmodernizm ve daha pek çoğu bu pratiğin ortadan kaldırmadığı gibi yerleşmesine neden olmuştur denebilir fakat yumuşak bir geçiş yaşansa da soyutlaştırma hep vardır. Her dönem kendi toplumsal ve sosyal şartları içerisinde farklı bir bakışa maruz kalan taşra da değişmeyen olgu taşraya merkezden bakılıyor olmasıdır.

2.3. Bir Yaşam Biçim Olarak Kentlilik

Kentlilik, kentten bağımsız bir kavram olmadığı gibi köyden de bağımsız değildir çünkü konumuzun özü itibari ile ötekinin inşasının daha çok kendine ait olmayan, farklı gördüklerimize yönelik olduğunu biliyoruz. Bu nedenle kentin ötekisi kırdır ve kent onun karşısındadır. İlk kentlerin ortaya çıkışından itibaren günümüz kentlerine kadar geçen süreçte kentlilikte zamanla değişmiş ve yerleşmiş bir kavramdır. Buna göre tarihsel materyalizme bağlı olarak yaşanan dönemlerdeki sosyal olgular hem kentlerin inşasında hem de kentlilik algısında önemli bir faktördür. Seher Şen (2012)’de “Kentliler Üzerine Düşünmek” başlıklı yazısında kentliliği şöyle tanımlamıştır:

“Bunlara göre kentlilik “kentli olma” durumu veya kentli hareketler ve davranışlara sahip olma durumudur. Bu durumu tanımlayan özellikler ise sadece kent mekanında yaşıyor olmayı değil, kent hayatına “uyum sağlamış” olmayı, kent kültürünü benimsemiş ve onun gerektirdiği gibi yaşamayı içermektedir. Gündelik hayattaki kullanımında bu özellikler giyim tarzından, yemek alışkanlıklarına, konuşma biçiminden beden kullanımına, tüketim kalıplarından insanlar arası ilişki biçimine ve düşünce tarzına vb. kadar çeşitlenebilmektedir” (Şen, 2012: 104).

Kentliliğe yapılan bu atıftan çıkarılacağı gibi kentlilik daha çok sosyo-kültürel yapının ekonomi ve politik alanla bağlantılı olarak yansımasıdır. Bu nedenledir ki sanayileşme sonrası kentlilik tanımı da daha çok sınıfsal bir ayrımın göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır “Kentliliğin, her ne kadar ilk kentlerin ortaya çıkışı kadar geriye götürülerek tartışılması mümkün olsa da literatürde genellikle modern kenti işaret eden sanayileşme ve kentleşme süreçlerine eşlik eden kent kültürünü anlatmak için kullanıldığını görmekteyiz” (Şen, 2012: 106). Sanayi devrimi sonrasında yaşanan büyük değişim; kol gücüne dayalı emeğin yerini makinaya dayalı emeğe bırakması neticesinde sanayi kentleri ortaya çıkmış, köyde azalan iş nedeniyle sanayi kentlere bir göç yaşanmış ve kentlilik de bu çerçevede yeniden şekillenmiştir, Barış Aytekin ve Mustafa Şit (2016)’da “Sanayileşmenin Kent Kültürü Açısından Sosyokültürel Yapıyı Etkilemesi: Kocaeli Örneği” başlıklı yazısında bu durumu şöyle açıklamışlardır:

“Sanayileşme öncelikle çalışma koşullarının değişmesi ve yeni iş alanlarının toplumsal yapıya etkileri açısından değerlendirilmelidir. Fabrikalar, ticaret mekânları, hizmetler sektörünün farklı alanlarda ortaya çıkan iş yerleri, uzmanlaşmanın gelişmesi sonucu özel meslek alanlarının çeşitlenmesi ekonomik yapıdaki değişimin gücünü gösterir. Bu dönüşüm toplumsal yapının da uzmanlaşma, kendi alanında başarılı olma zorunluluğu, çalışma zamanı dışında boş zamanın (ve toplumsal ilişkilerin yapısının değişmesi) azalması, ekonomik yeterlilik ve bunun bir sonucu olarak stres gibi önemli dönüştürücü

faktörleri ortaya çıkarır. Kentleşme bu açıdan değişen kentsel kültüre uyum sağlayabilme yeteneğine vurgu yapmaktadır” (Aytekin ve Şit, 2016: 1822).

Buna göre kentlilik bir yaşam biçimini barındırır. “Kentlilik tartışması, kültür, sivilite, medeniyet kavramlarının tarihçeleriyle gösteriyor ki kavramların birbirinden farklı insanların birlikte yaşayabilmesi anlamında değer barındırırken, öte yandan değişen iktidar ilişkileri paralelinde hiyerarşiler kurmakta, sürdürmekte; belli grubun yaşam tarzını merkeze koyarak, potansiyelinin aksine dışlama mekanizmaları üretebilmektedir” (Şen, 2012: 117). Bu nedenle kentlilik, sanayileşme sonrasında ortaya çıkan sınıf ayrımında hiyerarşik statüye bağlı olarak bir ötekileştirme pratiğini barındırır diyebiliriz. Kentliliğin bir yaşam tarzı olduğu bu dönemde insan ve mekan ekseninde şekillenerek bir dışlama mekanizmasını oluşturmuştur. Bundan dolayı kentli olarak adlandırılan insanların özelliklerini ve kentin sosyo-kültürel yapısını anlamamız faydalı olacaktır. Kentlinin öteki algısı ve kentliliğin bir dışlama mekanizmasına neden olup olmadığı ise bize eğer bir ötekileştirme varsa onun boyutunu da verecektir.

2.3.1. Kentli Kimdir?

Kentli, mekânsal bir tanımda kentte yaşayan insanı verse de sosyolojik boyutta kapitalizmin getirdikleri ile birlikte buna uyum sağlayabilme başarıları olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda kentli olma bir statüye sahip olmaktır ve bir kimlik kazandırır; ‘kentli kimliği’. Sanayileşme bu kimliğin inşasında önemli bir etken olmuştur. Özellikle sanayileşmeden sonra ortaya çıkan sanayi kenti kavramı, kent kimliği kavramının da belirleyicisi niteliğindedir. (Aytekin ve Şit, 2016: 1823). Sanayileşme sonrası ortaya çıkan kent kimliğinin inşa süreci yine kentle alakalı olan kent kültürü sayesinde oluşmuştur. “Kent kültürü, kent sakinlerinin boş zamanın bir bölümü olarak üretilir, paketlenir ve pazarlanır. Kırsal kesimde olduğu gibi günlük yaşamın bütünlüğüyle iç içe değildir, gelenekler tarafından kutsanmamıştır” (Bookchin, 2017: 39).

Buna göre sanayileşme sonrasında çıkan bu kavrama göre kent bireyler için yeni bir kültür oluşturmuştur. Ayrıca kentli kavramı tanımını itibariyle de daha çok kültürle özdeşleştirilmiştir. Buna göre “kentli kelimesinin genel kullanımında kültürlü, görgülü, medeni kişi anlamı hem Türkçe’ de hem de diğer dillerde mevcuttur” (Şen, 2012: 112). Kentliye yapılan bu atıfta yeni üretim ve tüketim alışkanlıklarına adapte olmayı başarmış olan olduğunu ve bir zıtlığın içerisinde var olan kır ve kent karşılıklı olarak bir yüceltme ve yermeyi içinde barındırdığını Seher Şen (2012)’de “Kentliler Üzerine Düşünmek” başlıklı yazısında şöyle anlatmıştır:

“Her ikili karşıtlıkta olduğu gibi, kır-kent ikiliği de bir kavramın değerini ya da değersizliğini açıklarken ötekine referans verir; bir tarafı idealize ederken diğer tarafı onun karşıtı olarak kurgular. Kır olumlu anlamıyla doğal yaşam tarzı ve değerlerinin sembolü olmuştur; huzur, masumiyet ve sade ahlak. Kent ise gelişme ve ilerlemeye atfedilen değerlerle anılmıştır; öğrenme, iletişim ve gelişme. Ama aynı zamanda aynı derecede güçlü düşmanca çağrışımlar da vardır; gürültünün, dünyeviliğin, bencilliğin ve hırsın mekanı olarak kent, geriliğin, cehaletin, sınırlılığın mekanı olarak kır” (Şen, 2012: 110).

“Modern zihin gittikçe daha hesapçı hale gelmiştir. Tipik metropol sakininin ilişkileri, işleri öylesine karmaşıktır, çeşitlidir, verilen sözlerde, hizmetlerde çok katı dakiklik olmasa bütün yapı çöküp içinden çıkılmaz kaosa dönüşür. Dakiklik, hesaplanabilirlik, kesinlik metropole özgü varoluş tarzının karmaşıklığı, kapsayıcılığı hayata dayatılır” (Simmel, 2009: 319-320). Buna göre değişen üretim ve tüketim ilişkilerine bağlı olarak kentli bireyin yaşamı hız faktörüyle ele alınmıştır bunun nedeni ise toplumsal kapitalizmdir; kapitalizm küreselleşmiş ve bir yandan üretime çağrı yaparken diğer yandan tüketime çağrı yapmasıdır. Ritzer’in Toplumun Mcdonaldlaştırılması kavramında geçen hesaplanabilirlik, öngörülebilirlik, verimlilik ve denetim faktörleri bu yönüyle kentli bireyin yaşantısına uymaktadır.

Bu üretim ve tüketim ağının içerisinde ise gözden kaçmaması gereken sosyal ilişkilerin zayıflayarak bireyselleşmenin artmasıdır. Hız ivmesine karşı koyamayan

kentli birey, hareketli bir yaşamın esiri olduğu gibi sadece meta üretip tüketmekle kalmaz ilişkilerini de tüketmektedir. Bireyselleşmenin ön görülemez artışı ise bunun ana etkenidir denebilir. George Simmel (2009)'da “Bireysellik ve Kültür adlı kitabındaki Metropol ve Zihinsel Yaşam” başlıklı yazısında metropol hayattaki bireyselleşmenin psikolojik alt yapısını şöyle anlatmıştır:

“Metropole özgü bireysellik tipinin psikolojik temeli, sinirsel uyarılardaki yoğunlaşmadır ki bu da iç ve dış uyarıcıların kesintisiz değişimin ürünüdür. İnsanı farklılaştıran bir yaratıktır. Zihni anlık bir izlenimle ondan önceki izlenim ile arasındaki farkla uyarılır. Kalıcı izlenimler, birbirinden çok ufak farklar gösteren izlenimler, düzenli ve alışıldık bir seyir izleyen, düzenli ve alışıldık karşıtlıklar sergileyen izlenimler, bütün bunlar değişen imgelerin hızla toplanmasına tek bir bakışın kavrayışındaki süreksizliğe ve akın akın gelen izlenimlerin beklenmediğine kıyasla daha az bilinç tüketirler” (Simmel, 2009: 317-318).

Kent yaşamının üretmiş olduğu bireysellik, kentin kapitalistleşme ile birlikte bir ekonomi temelli mekanizmanın içerisinde yer alması ile ilişkilidir. Toplumsal kapitalizmin dayatmış olduğu bu ekonomik temelli mekanizma kentli bireylere bilinçli olma ve farkındalık gibi bazı özellikleri kazanmasına neden olduğunu ve bu mekanizma içerisinde ayakta kalabilmek için gerekli olduğunu George Simmel (2009)'da “Bireysellik ve Kültür adlı kitabındaki Metropol ve Zihinsel Yaşam” başlıklı yazısında şöyle anlatmıştır:

“Şehir caddeden her geçişte ekonomik, mesleki ve toplumsal hayatın tüm temposu ve çeşitliliğiyle ruhsal hayatın duysal temelleri konusunda kasaba ve taşra hayatıyla kendine derin bir karşıtlık kurar. Metropol farklılıklara bağımlı bir mahluk olarak insanı taşra hayatının gerekliliğinden daha çok bilinçliliğe mecbur eder. Taşrada hayatın ve duysal zihinsel imgelerin ritmi daha yavaş daha alışılmış ve daha düzenli şekilde akar, metropoldeki hayatın esasen düşünsel olduğunu görürüz. Yani metropol insanındaki artan farkındalığın ve

zeka/düşünsellik egemenliğinin temelinde metropol hayatı vardır” (Simmel, 2009: 318).

Sonuçta kentli tanımının daha çok makro boyutta yaşanan olaylar ve durumlara göre yapıldığını söylemek mümkündür. Özellikle ekonomi alanındaki büyük değişimin, kentli bireyin sosyal, kültürel ve politik alanlarını da etkilediği açıktır. Diğer yandan değişen üretim ilişkileriyle sınıfsal tabanlı bir kent ve kentli ayrımı yapılmıştır. Buna göre sanayileşme sonrası burjuvazinin yükselişi kentli ve kentliliği bir yaşam tarzı şeklinde ele alınmasını sağlamıştır. Böylece kentlilik, bir yaşam tarzı olarak kabul edilmiş mekan olarak kentte yaşama kentli tanımını vermeye de yetmemiştir.

2.3.2. Kentli ve Öteki Algısı

Literatüre göre ötekinin tanımı itibarıyla içerisinde bulunduğumuz toplum ya da toplulukta bizim gibi düşünmeyen, davranmayan ve aynı perspektiften bakmadığımızı ifade ettiğini kısaca kendi grubumuza ait olmayana yaptığımız dışsallaştırmanın olduğundan bahsetmiştik. Kentlinin öteki algısının ise bir köylü, bir taşralı olduğunu söylemek mümkündür. Bu öteki algısına göre kentli, köylüyü yapmadığı birçok faaliyetten dolayı ya da sahip olmadığı birçok özellikten dolayı ötekileştirebilmektedir. “Taşralı, büyük şehirdeki bazı medeniyet imkanlarından elbette mahrumdur. Buna mukabil büyük şehirlerde yaşayanlarda mebzul olan bir şeyden mesela bilhassa vakitten yoksun değil midir? Büyük şehir kendi koşuşturmasında soluk soluğayken vakit kıymetlidir; vakit hakikaten nakittir. Taşradaysa vakit vakittir, nakit de nakit” (Pekdemir, 2018: 86). Üretmek ve tüketmek zorunda olan kentli için tabi ki de vakit nakittir fakat bir taşralının gündelik hayatı daha çok güneşe göre belirlendiğini ve güne güneşle başlayan köylünün günü yine güneşle bitirdiğini Celaleddin Çelik (2017)’de “Taşrayı Anlamak: Dönüşen Taşra Tasavvuru” başlıklı yazısında şöyle anlatmıştır:

“Zamanın taşralı imgesi, tasavvurumuzda insanların bir yerlere yetişmek için koşuşturmaca içerisindeki hareketliliğine son derece yabancısıdır. Taşrada

hayatın ve günün ritimleri, geleneğe içselleşmiş bir dindarlık anlayışına bürünerek şekillenir. Günün başlangıcı, tan vaktinden biraz önce yankılanan ezan sesiyle, uykudan daha hayırlı olduğuna inanılan sabah namazı ile belirlenir. Bu bütün canlılığı ve diriliği içinde yatsıya kadar sürececek bir zamanın başlangıcıdır” (Çelik, 2017: 38-39).

Kentlinin, küreselleşme neticesinde elde etmiş olduğu bu zaman-mekan sıkışması ile taşralıyı öteki yerine koyması olağandır çünkü hakim literatürde kentli bireye kent yaşamındaki hız algısına bağlı olarak yoğun sıfatıyla eşleştirilmiş köylü birey ise köy hayatında boş zamanını değerlendirmesiyle eşleştirilmiştir.

“Taşra, gelişmeci söylemin dikotomik tanımlarında hep ‘geri, geleneksel, tutucu, yerli ve yerel’ olan tarafa düşer. Bu yüzden sadece merkezin, kentin uzağında ve kırsal, geleneksel olanı değil kentin içinde de varlığını hissettiren bir öteki olarak gelişir” (Çelik, 2017: 33). Böylece taşralı kentte taşralılığı üzerinden bir dışsallaştırmaya maruz kalabilir bu hem kültürel seçimleri üzerinden hem de sosyal ilişkilerindeki davranış kalıpları üzerinden olabilir. Bu durumu Celaleddin Çelik (2017)’de şöyle anlatmıştır:

“Taşra kentte bir köylülük ve taşralılık alameti taşıyan her türlü kültürel ürünle (kıyafet, davranış, duruş ve dil) teşhir olunur. Taşralı kültürel tercihleri ve eylemleri bakımından ayıplanan, küçümsenen, ötekileştirilen ve değişime zorlanan bir kişiliktir. Taşranın genel olarak olumsuz anlam taşıyan kavramlarının yanı sıra ‘boğucu havası, sıkıcı ilişkileri ve mahalle baskısı’ gibi vasıflarla mazide kalmış bir ilişkiler mekanı olarak kodlanması ötekileştirmeyi sürekli kılmaktadır. Popüler kültürün, gündelik dilinde ise taşra hayatı, genellikle ‘medeniyetsizlik, kabalık ve köylülük gibi negatif anlamlı kavramlarla vurgulanır” (Çelik, 2017: 34).

Taşralıya ve taşralılığa yapılan olumsuz atıflar taşranın bir sorun olarak zora sokan bir süreç olarak algılandığını gösterir. Çözülmesi gereken bir sorundur bu. “Bu sıkıntıyı hissederek üreten, kentlinin algısıdır” (Nacak, 2017: 73). Taşrayı bir sıkıntı

olarak gören kentliye göre taşrada yaşanılmaz. Bundan dolayıdır ki bir kasaba ya da köye atanmış bir öğretmen için burası geçici bir yerdir, eninde sonunda buradan şehre atanmalıdır (Nacak, 2018). Bir diğer taşra sorunu taşranın muhafazakar olarak görülmesidir. “Gelenekle ilişkisi bağlamında taşranın ideolojik bir veçheyle tanımlandığı görülür; öyle ki bu ideolojik pozisyon gelenekçilik ve muhafazakarlıkla şekillenen bir dini tasavvur ve yaşam dünyasıyla şekillenir” (Çelik, 2017: 32-33). Gelenekçiliği üzerinden ötekileştirilen taşralının muhafazakar olması da yine taşralı olduğu etiketinin verilmesine neden olmaktadır. Öyle hazır bir etikettir ki muhafazakarlık taşralılıkla eşleştirilmiştir. “Taşra muhafazakar ideolojinin yurdudur sahiden. Sadece desteğini, oylarını, kadrolarını oradan devşirdiği için değil; taşra her zaman geleneğin son kalesi, geleneğin “gizli gücü” nün pınarı olarak telakki edildiği için de” (Bora, 2018: 52).

Ayrıca kentlinin öteki algısı içerisinde taşralının her şeyi devletten beklediğine dair bir algısı da vardır. “Modern kentliler nezdinde ‘her şeyi devletten bekleme’ hususiyeti daha çok taşralılara özgülünen bir durumdur” (Nacak, 2018: 56). Bununla birlikte sebepleri mevcuttur. “İki sebepten ötürü köylülerin devletten bir şeyler beklemelerine neden olmaktadır. Birincisi, devletin kentte yaşayanlara pozitif ayrımcılık yapıyormuş gibi bütün hizmetlerin kentte yöneltilmesidir. İkincisiyse kurumsal imkanlarıyla kenti tecrübe eden köylüler bir şeyi devletten beklemeye başlamaktadırlar” (Nacak, 2018: 57).

Taşralının kent tecrübesi içerisinde farklı algılar da vardır. Buna göre bir taşralı için kent hızlıdır, kentli içinse taşra durağandır fakat altı çizilmesi gereken nokta kentin hiyerarşik statüde üstün olması sebebiyle bu ilişkide yine taşra ötekileştirilmektedir. Taşrada hayat akışı yavaş olduğu için kentte yetişememe algısı hakimdir. Modern şehir hayatında önemli bir etken hızdır, kentli bireyin günün pasta dilim grafiği gibidir; ev, iş, okul, boş zaman faaliyetleri saatlere bölünmüş durumdadır (Nacak, 2018).

Kentli bireyin taşrada zaman geçmez algısının ise bazı nedenleri vardır. “Taşrada zaman geçmeyişi iki farklı şekilde açıklanabilir. Birincisi, taşralıların zamanı

kontrol etme veya sistematize etmekle bir dertleri yoktur. İkincisi, insan zaman üzerine düşündüğünde zamanın yavaş aktığı izlenimi uyanmaktadır. Taşrada zaman geçmemesinin veya yavaş geçtiği algısı bundan kaynaklanmaktadır” (Nacak, 2018: 66). Tüm bunlarda kentlinin öteki algısında taşra, taşralı ve taşralılık vardır fakat bu algı ötekileştirmeye neden olduğu gibi daha da ironik bir duruma neden olmaktadır; taşrada zamanla kendi kendisini ötekileştirmeye başlamaktadır, İbrahim Nacak (2017)’de Taşra ve Ötekileştirme başlıklı yazısında bu durumu şöyle anlatmıştır:

“Bir köylü, köy hayatını anlatırken kent hayatının kalabalığından ve yoğunluğundan uzak, gökyüzünü kapatan yüksek katlı binaların olmadığı, insanın yaşam kalitesini düşürecek derecede hava kirliliğinin olmadığı, meyve-sebzelerin organik olduğu ve doğa ile içi içe yaşadığı şekilde tasvir ediyorsa bu tamamen kentli bir zihniyetin köylüye sirayet ettiğine delalettir. Burada köylü kendisini izleyen kentli seyirciyi etkilemek üzere bir performans sergilemiş olur. Gerçekten bu ifadeleri kullanan bir köylünün derdi, sakın köy, doğal güzellikler, havanın temizliği olamaz. Bu durumda köylünün derdi, kentli izleyiciler nezdinde iyi bir tiyatro oyuncusu olmaktır. Bu haliyle taşra içeriden bir ötekileştirmeye maruz kalmıştır. Taşra ve taşralı, kendi varlığını, başkasının varlığı için ikinci plana atmıştır” (Nacak, 2017: 77-78).

Taşranın kendi kendini ötekileştirmesine dair ise Melih Pekdemir’in şu sözü manidardır: “Bugüne dek hiç kimsenin ‘ben taşralıyım’ diye övündüğüne şahit olunmamıştır” (Pekdemir, 2018: 84). Bütün bunlara göre kentli tarafından öteki yerine konulan taşra, taşralı ve taşralılık bir ötekileştirme pratiği olarak yerleşmiş durumdadır ve hem kentlinin taşralıyı ötekileştirmesi hem de taşralının kentli ile yaşadığı tecrübe sonucunda ise kendi kendini ötekileştirdiği açıktır.

2.4. Kırdan Kente Göçe Bakış: Zorunlu Bir Göç mü?

Sanayi devriminden sonra sanayileşme hareketinin başlaması birçok toplumda göç dalgalarının başlamasına neden olmuştur özellikle üretim alışkanlıklarında yaşanan değişim; kol gücüne dayalı emekten, makinaya dayalı emeğe geçilmesi

neticesinde kırsal geçim kaynağı olan tarıma da makinaların girmesiyle bu göç dalgaları kente doğru olmuştur, Türkiye’de ise kırdan kente göç 1950’ den sonra başlamıştır (Bozkurt ve Ayfer, 2018). Çelik ve Güven (2014)’de “Türkiye’de İç Göç Sorununa Yeni Bir Yaklaşım İlişkilerine Etkileri: Stratejik İç Göç Yönetimi” adlı çalışmalarında:

“Türkiye’de 1950’ li yıllardan sonra tarımda teknolojik gelişmeler hız göstermiş, üretim artmış, yeni kara yolları, barajlar, köprüler, limanlar, hidroelektrik santralleri ve endüstri bölgeleri kurulmuştur. Böylece birçok farklı iş ortamları oluşturulmuştur. 1950’ li ve 1960’ lı dönemlerde ise Marshall yardımları neticesinde tarımdaki teknolojik gelişmeler ile buna bağlı olarak insanların işsiz kalması, toprak verimsizliği ve bayındırlık gibi hizmetlerin artması ile insanlar gelişmiş bölgelere doğru göç ettiklerini belirtmişlerdir” (Aktaran: Bozkurt ve Ayfer, 2018: 152).

Bu göçün yaşanmasının bazı nedenleri vardır. “Kentlerde sanayi faaliyetlerinin gelişmesi insanlara yeni iş imkânları sunmuş, kentler kırsal alanlara göre çekici hale gelmeye başlamıştır ve Türkiye’de iç göçlerin en önemli nedenlerinden biri işsizliktir. İnsanlar daha iyi yaşam koşullarında hayatlarını devam ettirebilmek için göç ederler” (Bozkurt ve Ayfer, 2018: 153). Buna göre kırdan yaşayanların bu gelişmelere bağlı olarak işsiz kalması neticesinde kentlere göç etmesi bir tercih değil bir zorunluluk sonucunda olmuştur ve sanayileşmenin ekonomik boyutları, kapitalizmin küreselleşmesi gibi bazı faktörler bu zorunluluğu kanıtlar niteliktedir.

Kentteki koşulların; eğitim, ulaşım, iş, sağlık gibi alanların daha iyi olması bu süreci etkilemiştir. Kırdan kente olan göç sonunda kentte yaşanan değişikliklerle kentleşme süreci olarak ifade edilmektedir. “Bireylerin kendi istekleri doğrultunda veya zorunlu nedenlerden kırdan göç etmeleri, bir merkezde toplanmaları kentleşmeyi oluşturan önemli etkenlerdendir. Kentteki hizmet sektörünün gelişerek insanların o alanda yoğunlaşması, daha iyi yaşam koşullarının benimsenmesi, köy-kent arasındaki farklılıkların net olarak belirginleşmesi kentleşmenin nedenlerini oluşturmaktadır” (Bozkurt ve Ayfer, 2018: 147).

Kentleşmenin bazı nedenleri vardır; ekonomik, politik, teknolojik ve psikolojik olarak, bu nedenleri anlamak kırdan kente olan göçün aslında bir zorunluluğun içerisinde gerçekleştiğini de verecektir. Tarıma makinanın girmesi ve kol gücüne dayanan emeğin azalması ekonomik nedenlerden biridir. Başka sebepten köydeki toprakların mirasla bölünmesidir ve bu bölüşme sonucunda kişi başına kalan alanın geçinmek için yeterli olmamasıdır. Kırdan eğitim, eğlence, sağlık ve ulaşım gibi alanlarda koşulların elverişli olmaması da bir sebeptir. Psikolojik nedenlerse şehirle kırdan arasındaki hayat biçimlerindeki farklılığa bağlı olarak insanın kırdan kente gitmesi, bir statüye sahip olunacağı düşüncesindendir ve böylece aşağılık kompleksi son bulabilecektir (Bozkurt ve Ayfer, 2018: 147).

Tüm bu sebeplere bağlı olarak bir taşralının şehre göç etmesi bir bağımlılık ve zorunluluk içerisinde gerçekleşmiştir. Kapitalistleşme de bu süreci tetiklemiştir. Kentleşmenin her ne kadar sanayileşmeyle birlikte şehirlerde başladığı belirtilse de literatürde taşralı olma durumundan ayrı düşünülmemiştir. “Kentleşme olarak adlandırılan süreç genellikle taşranın kentleşmesi ya da taşralıların kentleşmesini ifade etmektedir” (Nacak, 2018: 108). Bu değerlendirmenin ise bir pratiği vardır; kırdan kente göç edenlerin getto bölgeleri oluşturması bunu bize vermektedir. Köyden kente yaşanan göç neticesinde ortaya çıkabilecek bir dışsallaştırmanın somut halini verecek olan getto bölgelerdir. “Ortaylı (2006)’da getto kavramının Venedik’te ortaya çıktığını, Venedik şehrinin Baruthane mıntıkası, en tehlikeli ve pis mıntıkasında Yahudilerin yerleşmesinden dolayı bu adı aldığını, bölgenin sokaklarının surlarla çevrili olduğunu, duvarlarla örülü olduğunu ve şehrin içinde kalamadıklarını ifade etmiştir” (Aktaran: Nacak, 2018: 74).

Türkiye’de ise kırdan kente göç edenlerin ilk yaptığı iş kentteki tanıdıklarını bulmak olmuştur. Önce gelenlerin yerleştikleri yere giderek gettolaşmayı sürdürmüşlerdir (Nacak, 2017: 68). Tampon bir mekanizma olarak getto bölgeler ilk aşamada bu amaca hizmet etse de hem taşralıların kendilerini soyutlaştırmalarına hem de kentlilerin öteki algısının artmasına neden olmuştur. Bu durum ise başka bir kavrasallaştırmaya neden olmuştur; ‘kentleşemeyen köylüler’. “Türkiye’de özellikle

1970’lerin sonlarından itibaren yapılan birçok kent sosyolojisi çalışmasında, kırdan kente göçmüş, kentte yaşayan köy kökenli kişilere yönelik, kentli değerleri benimsemediği gerekçesiyle bir toplumsal tipe (belki birazda küçümsenerek) ‘kentlileşemeyen köylüler’ kavramının sıklıkla kullanıldığını bilmekteyiz” (Özensel, 2018: 16). Kırdan kente göç sonucunda getto bölgelerin varlığıyla yaşanan bu durum kentin öteki algısını derinleştirmiştir. İbrahim Nacak ise (2018)’de “Taşra Kentin Ötekisi” adlı kitabında bu durumu şöyle anlatmıştır:

“Kentın kenar semtlerinde apartman girişlerinde oturan kadınlar, apartmana giren çıkını benzer saiklerle süzerler. Taşrada olağan görülen bu durum kentte taşınınca farklı şekillerde anlamlandırılır. Çünkü kentte yaşam kültürü apartman girişlerinde oturmayı yadsır ve yabancıyı rahatsız edecek bakışlar atmak bu anlamda etik değildir. Bu durumu kentın çeperinde fiziksel anlamda kısmen kentleşmiş fakat kültürel anlamda kentle taşra arasında kalmış yerlerde görüyor olmak; taşranın taşralının kente taşınarak yok olmadığını göstermektedir” (Nacak, 2018: 55).

Diğer yandan şehirlerde güvenli sitelerin artmasında öteki algısını başka bir boyutta etkilemiştir. “Kapı kapı gezen bir dilenciyle mahalle sakinleri yüz yüze iletişim kurabilmektedir. Güvenlikli sitelerdeyse bu yüzleşme kurumsal yapılara devredilmiştir. Site sakinlerinin tehditle yabancıyla bile karşılaşma ihtimali ortadan kaldırılmıştır. Kentleşme sürecinin sonucu olarak gördüğümüz bu durum ideal bir kentlileşme olarak tanımlanamaz” (Nacak, 2017: 53). Sosyal tabakalaşmayı derinleştiren bu süreç yok saymaya kadar gidebilecektir.

Sonuçta ise kırdan kente yaşanan göç neticesinde kentleşme hem taşralının ötekileştirilmesini derinleştirmektedir hem de kentlinin öteki algısındaki taşranın bir görünmezlik yanılgısına doğru sürüklemektedir. “Bu koşullar altında oluşan "biz" algısı kentsel mekanda belli grupları ötekileştirerek ayrışma ve çatışma ortamını arttırmaktadır” (Şen, 2012: 119). Kırdan kente göçte, kentteki imkanın kırdan fazla

olması, toplumsal kapitalizm ve kırın birçok alanda yoksunluk yaşaması neticesinde bu göçün bir zorunluluk içerisinde gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

2.4.1. Kır ve Kent Farklılaşmasının Belirleyici Faktörleri

Kır ve kent farklılaşmasının belirleyici faktörlerine değinmeden önce bu farklılaşmayı ortaya çıkartan nedenlerden bahsetmemiz gerekiyor. Cevat Özyurt (2007)'de “Yirminci Yüzyıl Sosyolojisinde Kentsel Yaşam” adlı makalesinde belirleyici faktörleri nedenleriyle beraber şöyle açıklamıştır:

“Modernleşme sürecinde feodal ilişkilerin çözülmesi; tarımın makineleşmesi; eğitimin kurumsallaşması, zorunlu hale gelmesi ve süresinin uzaması; kitlesel üretim ve kitlesel tüketimin yaygınlaşması, üretimin evden ayrılarak atölye ve fabrikalarda yapılması; pazarın genişlemesi/uluslararasılaşması; siyasetin ve işletmelerin bürokratikleşmesi; kent koşullarının sağlıklı ve hijyenik hale getirilmesi; iletişim ve ulaşım teknolojisindeki gelişmeler gibi çeşitli faktörler insanların kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru göç etmesine neden olduğunu belirtmiştir” (Aktaran: Torun, 2012: 264).

Tüm bu göç nedenleri aslında kır ile kent arasındaki farklılaşmanın belirleyici faktörleridir. Daha net olması açısından başlıklar altında toplamak gerekirse şu şekildedir; ulaşım imkanları, tarımsal teknolojinin yaygın kullanılması, ekonomik faaliyetlerin çeşitliliği ve üretim bilinci, eğitim imkanları, kitle iletişim araçlarının gelişimi, tarımsal desteklerin artması ve yurt dışı ve yurt içi göçlere bağlı gelişmelerdir (Özensel, 2018).

Bu başlıklar daha çok kentteki gelişmiş koşullara bağlı olarak kırsal yoksunlukları üzerindendir yani farklılaşmayı veren etkenlerdir. Farklılaşmayı belirleyen faktörlerin etkisini azaltmak için ve kırsal kalkınmayı gerçekleştirmek için Cumhuriyetle beraber bazı çalışmalar yapılmıştır. “Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar, kırsal alanlar için pek çok çalışma yapılmış; bu çalışmalar kalkınma planlarıyla hükümet ve siyasi parti programlarında yer almıştır. Yapılan çalışmalar, genel olarak

kırsal alanlara götürülemeyen hizmetlerin bu alanlara götürülmesini ve köy-kent arasındaki farklılıkların azaltılmasını içermiştir” (Torun, 2012: 264). Torun (2012)’de bütün bu çalışma ve projelerin kır ve kentin farklılaşan belirleyici faktörlerini azaltmak ve kırsal kalkınmayı sağlamak için yapıldığını fakat pekte başarılı olunamadığını, bu durumun bazı nedenleri olmakla birlikte ana sebebinin bütünsel bir yaklaşımın olmamasından kaynaklandığını (kır ile kentin birbirinden bağımsız ele alınması) belirtmiştir (2012: 268).

Neticede bu çalışma ve projeler hem kırın hem de kentin uyumsal bütünleşmesinin sağlanabilmesi için gerçekleştirilmek istenmiştir, belki de kır ve kenti farklılaştıran belirleyici faktörlerin azaltılmasıyla ötekileştirme pratiklerinin de azalabileceği düşünülmüştür. Fakat yukarıda sayılan birçok neden bunun sağlanamadığını göstermiştir. Bize göreyse ötekileştirme pratiklerinin en iyi anlamda aza indirilmesi için bilişsel düzeydeki bilinçlenmeyle sağlanabilir. Bu nedenle ‘kent hakkı’ kavramını özümsemesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

“Kent hakkı kentte yaşayan herkesin hakkıdır ve bu haliyle kent hakkı kentli olma hakkıdır. Kentlilikse özgürlük, kolektivite ve farklılığa açıklık değerlerini taşıyarak birey ve grupların yalnızca kendileri için değil aynı zamanda diğerleri için de bu hakkı tanınması ve talep edebilmesidir. Kentlilik kent hakkını kullanabilmeyi sağlar ve aynı zamanda insanların kent hakkını kullanabildiği bir kentte kentlilik değerleri güçlenebilir. Sadece belli bir grubun kullanabildiği kent hakkı eksiktir ve kentlilik kaybıdır” (Şen, 2012: 123).

Buna göre eğer ki bir köylünün kentteki varlığını bu doğrultuda yaklaşırsa hem ötekileştirme pratikleri azalabilecektir hem de kır ve kenti farklılaştıran belirleyici faktörler olarak büyük bir ayrım yapılmasına gerek kalmayacaktır. Ayrıca kent hakkı taleplerinin de ne olduğunun bilinmesi önemlidir.

“Kent hakkı talepleri, ortak alan hakkı, konut hakkı, içilebilir su hakkı, ekolojik olarak sürdürülebilir kent hakkı, eğitim, eğlence, düşünce ve toplanma özgürlüğü hakkı vb. olarak çeşitlenmektedir. Kent hakkı sadece kentte dolaşma

hakkı değil, kent hayatında ve merkezinde yer alma hakkıdır. Hep beraber kent merkezinde bir araya gelmeden, karşılaşmalar olmadan, kent ve kentlilik olamaz” (Şen, 2012: 122).

Kent hakkı, kentte yaşayan bütün bireylere ait olan bir haktır ve dışsallaştırmayı reddeder. Kır ve kenti farklılaştıran belirli faktörler vardır fakat bu faktörleri azaltıcı çalışma ve projeler yapılmış olsa da tam anlamıyla başarı sağlanamamıştır. Altı çizilmesi gereken nokta bu faktörlerin bir öteki algısı oluşturmaması ve ötekileştirme pratiğinin yapılmamasıdır. Bunun için ‘kent hakkı’ kavramının özümsemesi önem taşımaktadır.

2.4.2. Kır ve Kentte: Toplumsallaşma ve Toplumsal Değişim

Toplumsal değişme, toplumsal bir olgu olduğu kadar toplumsal bir olayı da barındırır ve temelde iki yönlü bir dinamiği vardır. İnsan-doğa ve insan-insan çelişkisini içerisinde barındıran bir kavramdır. Toplumsal değişimin yönü de bu çelişkiler üzerinden değişmektedir (Kongar, 1979: 23). En temel anlamıyla toplumsal değişme, içinde bulunulan toplumsal yapıyla alakalı olan bir süreçtir ve toplumsal yapıda meydana gelen değişiklikler bize toplumsal değişimin yönü ve niteliği hakkında da bilgi sahibi yapacaktır. Buna göre diğer bölümlerde bahsi geçen sanayileşme, tarımda mekanizasyon ve kırdan kente göçü kapsayan kentleşme süreçleri toplumsal değişimin dinamiklerini oluşturmuştur. Diğer yandan dünyada yaşanan gelişmeler de bu süreci etkilemiştir. “Tarımın ve köylülüğün yaşadığı değişimler, aynı zamanda kapitalistleşme sürecinin bütün izlerini de taşır” (Gültekin, 2011: 82).

Kapitalizm ile birlikte meta üretimi hız kazanmış, işçi sınıfının ortaya çıkmasıyla sanayileşme de hız kazanmıştır. Kapitalizmin getirdiği en önemli toplumsal değişme sınıf ayrımı bazında yaşanmıştır burjuvazi ve proletaryanın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kentlerde işçi sınıfını kuşatan kapitalizm, köyde ise köylüleri etkisi altına almış ve küçük meta üreticilerini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca kapitalizmin küreselleşmesi yani toplumsal kapitalizm ile birlikte meta her şeydir ve herkes içindir

anlayışının yerleşmesine neden olmuştur. Bununla beraber teknolojik alandaki gelişmeler ile küresel bir bilgi ağı oluşmuştur. Kitle iletişim araçlarındaki gelişmeler sayesinde de bilgi aktarına hemen hemen herkes ulaşabilmektedir. Bu durumun toplumsal değişmeye etkisi oldukça fazla olmuştur. Özellikle kitle iletişim araçlarıyla köye ulaşan bilgi aktarıyla köylülerde bazı değişmeler yaşanmıştır:

“Kitle iletişim araçlarının en ücra köşelere kadar uzanması köylünün bilinç düzeyini büyük ölçüde etkilemiştir. Bu durum köylünün kültürel, ekonomik ve siyasal tercihlerinde büyük değişmelere neden olmuştur. Bu araçlar sayesinde köylü her alanda nelerin olup bittiğinden haberi olmaya başlamıştır. Özellikle televizyonun yaygınlaşması köylüler üzerinde kültürel değişimde çok önemli rol oynamıştır. Köylü geleneksel değerlerini büyük ölçüde kaybetmeye modern değerleriyse önemli ölçüde benimsemeye başlamıştır” (Özensel, 2018: 57).

Kentlerse kapitalistleşmeye bağlı olarak üretim ve tüketimin kuşatıcılığına girmiş adeta Mcdonaltlaşmış kentlere dönüşmüş ve hesaplanabilirlik, öngörülebilirlik, denetim ve verimlilik kent planlamalarında önemli hale gelmiştir. Şehirlerin de planlamaları bu yönüyle farklılaşmıştır, Nacak (2018)’de şehirdeki planlamaların nasıl olduğunu şöyle açıklamıştır:

“Yaşanılan evin dizaynı, başka evlere yakınlığı uzaklığı, sokağın biçimi ve uzunluğu vb. konularda kentliler hazır tasarlanmış mekanları kullanmak zorunda kalmaktadırlar. Dolayısıyla kentliler için üretilen kentlerde, kentlilere yer verilmemektedir. Bu büyük kentlerde sadece mekanları üreten-tasarlayan mimarlar, müteahhitler, planlamacılar yaşasa yeridir. Üretim aşamasında olmayan kentliyi buralarda yaşamaya mecbur kılmak bir yönüyle dayatmadır” (Nacak, 2018: 167).

Kapitalist bir planlamaya maruz kalan şehirler ve her yeni teknolojiyle beraber kentli bireylerin sosyal ilişkileri de etkilendiğini Nacak (2018)’de şöyle açıklamıştır:

“Yeni teknolojilerin toplumsal düzeyde yaygınlaşması yeni bir zihniyetin ya da kültürün doğmasına neden olmaktadır. Araba kullanımının yaygınlaşması bu anlamda en basit örnektir. Aynı sokakta yaşadığı halde hiçbir yere yürüyerek gitmedikleri için insanlar birbirlerini tanıyamamaktadırlar. Üstüne üstlük planlamacılar önceliği arabalara vererek, şehirlerin biçimini ve düzenini, insanları arabalara bağımlı kılacak şekilde değiştirmektedirler” (Nacak, 2018: 67).

Bu durum toplumsallaşma sürecini etkileyebilir. En klasik tanımla birey ve toplumun etkileşiminin entegrasyonun veren toplumsallaşma, kentli bireyin toplumdaki diğer bireylerle etkileşimini etkileyebilmektedir. “Toplumsallaşma, her bir toplumun kendine özgü değer yargıları ve normlarının gözetiminde, kişinin objelere yönelik nasıl tutum geliştirmesi gerektiğinin öğretildiği ve bunun sonucunda da kişinin içerisinde bulunduğu toplumun alışkanlıklarına ve beklentilerine uygun davranışlar göstermesi süreci olarak tanımlanabilir” (Coştu, 2009: 133). Bu bağlamda kent planlamaları ve kapitalist faaliyetlerin yoğunluğu kopuk ilişkilerin üretilmesine neden olabilmektedir, toplumsallaşma sosyal bir gerçekliktir ve her zaman için belli olan toplumla vardır; evrensel düzeyde bir bireyin toplumsallaşması mümkün olamaz çünkü bireyler doğdukları ve yaşamakta oldukları toplumca toplumsallaşabilirler (Coştu, 2009: 130).

Buna göre toplumsallaşma toplumların sosyal ve kültürel değerlerinin farklı olmasından dolayı evrensellik taşımamaktadır. Ayrıca toplumsallaşmanın üç önemli ana unsuru bunu daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. “İlki, her bir toplumun değer yargıları normları, gelenek ve görenekleri birbirinden farklılık arz etmekte ve bu doğrultuda da toplumsallaşma deneyimi farklılaşmaktadır. İkincisi, toplumsallaşma bir öğrenme/öğretme sürecidir. Üçüncüsüyse, toplumsallaşma sonucunda, toplumun genel kurallarının bireyler tarafından benimsenmesidir” (Coştu, 2009: 133-134). Ötekileştirme pratiklerinin ortadan kalkabilmesi için toplumsallaşmanın gerçekleştirilebilmesi önemlidir. Neticede toplumsal değişimler geçmişten günümüze kadar yaşanmış ve hala yaşanabilmektedir önemli olansa toplumsal değişimlerdeki

geçiş sürecinin çatışmaya neden olmadan atlatılabilesidir. Köylülük ve kentliliğin bu manada bir toplumsallaşma kapsamına girmesi gerektiği aşıkardır. Fakat kent planlamalarının yeni şekli hiyerarşik statüyü derinleştirdiği gibi bireylerin karşılaşma ihtimalini azaltmakta ve toplumsallaşma sürecini sekteye uğratmaktadır.

2.5. Ötekileştirmeye Alternatif Bir Bakış Açısı: Sosyal Kimlik Kuramı

Ötekileştirme, tek başına ortaya çıkmış bir kavram olmadığı gibi ötekileştirme pratiklerinin de altında yatan etkenlere bağlıdır ve en temelde mevcut olan bir öteki algısının bu etkenlerle derinleşerek ortaya çıktığı söylenebilir. Bu etkenlerse bireylerin bilişsel inançları, tutumları, davranışları, bireysel farklılıklarından kaynaklı hayat perspektifleri ve sahip oldukları ön yargı ve kalıp yargılarıdır. Tüm bunlarla birlikteyse en önemlisi öteki algısının var olmasıyla ötekileştirmeye giden yolun derinleşmiş olmasıdır. Ben ve biz bilinci ayrımı üzerinden yapılan ötekileştirme aslında bir kategorizasyon yapılarak önce ötekinin inşa edilme durumudur. Ötekileştirmeye giden bu yolda alternatif bir bakışa ihtiyaç vardır. Bu nedenle “sosyal kimlik kuramına” bakmamız faydalı olacaktır.

Sosyal kimlik kuramı; basit ifade ile kendimizi başkalarından üstün görmektir, insan sosyal bir varlıktır ve aidiyet hissi ile benliğinin yön bulması toplum içinde kendisine bir sosyal kimlik kazanmasını sağlar, benliğimizin biz bilincine dayanarak sorduğu ben kimim sorusuna grup üyelerimizi göz önünde bulundurarak verdiğimiz cevaptır (Myers, 2015: 326). H. Andaç Demirtaş (2003)’te “Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar” adlı makalesinde sosyal kimlik kuramına dair belirlenmiş bazı varsayımların olduğunu belirtmiştir:

1. Turner (1970)'de insanların kendilerini aidiyet hissini hissettikleri grup üzerinden ifade ederek sınıflandırdıklarını ve grupla özdeşim kurduklarını söylemiştir.
2. Turner (1975)'de, yaşanan çevrede insan kendini diğer gruplar ile kıyaslar bir sosyal karşılaştırma yapar, iç ve dış grup ayrımı ve buna göre kendi statüsünü belirlediğini söylemiştir.

3. Doosje ve Ellemers (1977)'de insanlar benlik saygılarını artırabilmek ve toplum tarafından kabul edilebilir bir sosyal kimlik edinebilmek için yaptığı sosyal karşılaştırmada ait olduğu grubu dışarıda tutar ve dış grubu olumsuzlar bunun adının iç grup yanlılığı olduğunu belirtmişlerdir.
4. Condor (1990), Turner ve Brown (1978)'de bireyin sosyal kimliğinin olumlu ya da olumsuz olmasının içinde bulunduğu grubun yapısı ile alakalı olduğunu bulmuşlardır (Aktaran: Demirtaş, 2003: 129-130).

Tüm bu süreçlerden yola çıkarak sosyal kimlik kuramına göre sosyal kimliğimizin, içinde bulunduğumuz sosyal çevreden ayrı tutamayız. Bununla beraber iç grubun dış gruba yaptığı atıflar ise sosyal kimliğin olumlu ya da olumsuz olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bunu ise en çok bahsedilen iç grup yanlılığının neticesinde ortaya çıkabileceği belirtilmektedir. Sosyal kimlikler, sosyal kategorileştirmeyi ifade eder, cinsiyet, klüp üyeliği ya da milliyet gibi (Kostakoğlu, 2010: 8). Sosyal kimlik kuramında, sosyal kimliğin ortaya çıkmasında üç temel psikolojik süreç ifade edilmektedir:

1. Sosyal Kategorizasyon
2. Sosyal Özdeşim
3. Sosyal Karşılaştırmadır (Kostakoğlu, 2010: 9).

Sosyal kategorizasyon yukarıda ifade edildiği üzeri, bireyin ait olduğu grup içerisinde bulunduğu konumdur, sosyal özdeşim ise, yine bireyin ait olduğu grupla özdeşim kurarak sosyal kimliğini benimsemesi aitlik hissini oluşturmaktır ve sosyal karşılaştırma ise iç ve dış grubun birbirine yönelik olumlu ya da olumsuz değerlendirmesidir (Kostakoğlu, 2010). Tüm bu psikolojik süreçler bize iç ve dış grup algısının nedenlerini açıklar niteliktedir. İç grup yanlılığı ile birey kendi grubunu her zaman için daha iyi olarak görmektedir bu da gruplar arası rekabetin oluşmasına neden olur (Kostakoğlu, 2010: 11). İç grup yanlılığı, bireyin kendi grubunu, diğer gruptan ayrı tutarak yüceltmesidir (Myers, 2015: 326). İç grup yanlılığını iki kutuplu sonucu vardır. İlki olumludur, ikincisi ise olumsuzdur.

- İç grup yanlılığı olumlu benlik anlayışını desteklemektedir.
- İç grup yanlılığı kayırmacılığı artırmaktadır (Myers, 2015: 327).

Bu iki sonuçta bireyin grubuna yaptığı atfı olarak ortaya çıkar ve en başta belirtilen iç ve dış grup ayrımının özeti şeklindedir. İç ve dış grup ayrımında yapılan atfı; iç grup kendisini biz olarak tanımlar, dış gruba ise onlar der böylece biz atfı ile olumlu benlik anlayışını destelediği gibi dış grubun onlar olarak kategorileştirmesidir bu sosyal karşılaştırmaların bir sonucudur ve ayrımcılığı destekler. Biz bilinci sadece iç grupta benimsenmiş olur ve dış gruba ben bilinciyle yaklaşılır (Myers, 2015). Böylelikle gruplar arası ötekileştirmenin derinleşebileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. İç grup yanlılığının sonucu olarak kayırmacılığın artması ise gruplar arası olumsuzlamanın daha çok artmasına neden olabilir ancak bunun bir ötekileştirme pratiği olup olmayacağı yapılan olumsuz atfın derecesine bağlı olabileceğini söylemek çokta yanlış sayılmayacaktır. “Sosyal kimliğimiz bizim sosyal çevre ile olan ilişkimizi destekler. Olumlu sosyal kimlik, iç grubumuz ile dış grup arasında yaptığımız sosyal karşılaştırma neticesinde kendi grubumuzu daha olumlu görmemizi sağlar” (Aslantürk ve Hasta, 2013: 61).

Sosyal kimlik kuramı bu durumu tamamen aidiyet ihtiyacı hissetmemiz ile eş değer tutar, Bir münazara yapılacağında birbirini tanımayan iki grup karşılıklı fikirler tartışmak için bir araya geldiğinde kendi grubunu savunmak için uğraşması aidiyet hissinin oluşması sayesinde iç grup yanlılığının ortaya çıkmasıyla alakalıdır, herhangi bir gruba üyelik, iç grup yanlılığı ile neticelenebilecektir (Aslantürk ve Hasta, 2013: 62). İç grup yanlılığını üç ana etken desteklemektedir;

- Statü
- Özsaygı
- Aidiyet ihtiyacı (Myers, 2015: 329).

Bu üç ana etken hem iç hem de dış gruba ait üyelere mevcut olabilir. Bir grubun varlığını kanıtlamak istiyorsak öncelikle bu etkenlere bakmamız yeterli olacaktır. Bu

etkenlere sahip gruplar yukarıda belirtildiği gibi iç grup yanlılığına yatkındır ve böylelikle üyesi oldukları grubu da kayırarak diğer gruptan daha üstün görürler (Myers, 2015). “Kişi bu değerlendirmeleri yaparken kendi kültürü ile öteki kültür arasında istem dışı bir karşılaştırmanın içinde bulur kendini. Kendi toplumuna özgü tutum ve davranışları olumlu olarak betimlerken, diğer toplumun değerlerini olumsuz olarak görebilir” (Ulağı, 2018: 112). Bu nedenle ötekileştirmede de bahsedilen öteki inşası bunlara göre gerçekleşmektedir diyebiliriz o yüzden bir anlamda bu normal bir durumdur, sorun kısmıysa eğer bireyler gruplar arası sosyal karşılaştırmayı olumsuzlama üzerinden yaparlarsa, iç grup yanlılığı da bir kayırma eğilimi içerisinde gerçekleşirse ötekileştirmenin gelmesi kaçınılmaz olacaktır.

O halde sosyal kimlik kuramında belirtilen bütün bu etkenlere göre hem ötekinin inşası hem de ötekileştirme anlaşılır niteliktedir ve kurama göre öteki algısına sahip olmamız şu yönüyle normaldir; içinde bulunduğumuz toplum, topluluk ya da gruba yönelik sahip olduğumuz aidiyet hissi bir sosyal kimliğe sahip olmamızı sağladığı gibi kendi alanımızın sınırlarını da buna göre çizerek karşı tarafa dışarıya ya da ötekisi olarak algılamamıza neden olması bu haliyle anlaşılır niteliktedir. Altı çizilmesi gereken nokta bu algının derinleştirilerek bir damgalama, etiketleme ve ötekileştirme yapılmamasıdır diyebiliriz.

3. BÖLÜM: BİR ÖTEKİLEŞTİRME PRATİĞİ OLARAK KÖYLÜLÜK VE KENTLİLİK

Bu bölümde tezin en önemli aşaması olan saha uygulamasına dair temel bilgilere yer verilecektir. Öncelikli olarak yapılan araştırmanın amacı, önemi, evren ve örneklemine yer verilecek daha sonraysa araştırmada kullanılan yöntem belirtilerek bu yöntemin hangi nedenlerden dolayı seçildiğinin ayrıntılı olarak bir açıklaması yapılacaktır. Araştırmada kullanılmış olan veri toplama tekniği ve tekniğin seçilme nedeninin araştırmaya olan katkısı açıklandıktan sonra bulguların analizi yapılacaktır. Önemle altı çizilmesi gereken bir diğer husus ise bulguların analizi için seçilecek yöntemin özenle belirlenmesi ve bu yöntemin ayrıntılı bir açıklamasının verilmesi araştırmanın net bir şekilde ifade edilebilmesi açısından önem arz etmektedir. En son ise sonuç başlığı altında araştırma nihayete erdirilecektir.

3.1. Araştırmanın Önem ve Amacı

Öncelikle tez konumun adı: “Öteki ve Ötekileştirme Bağlamında Köylülük ve Kentlilik” olup bir araştırma sorusu belirlenerek sahaya çıkmıştır. Belirlenen araştırma sorusu: “Öteki algısında köylü ve kentlinin konumu nedir, köylülük ve kentlilik bir ötekileştirme pratiği olarak kullanılmakta mıdır?” şeklindedir. Çalışmanın ana kavramları olan köylülük ve kentliliğin, bir gelenekselliği yansıtıp yansıtmadığı ya da yaşam tarzı olarak benimsenip benimsenmediği, benimsenmiş ise öteki olana yapılan atfedilmelerde köylü ya da kentli olmanın bir ölçüt olup olmadığı anlaşılmaya çalışılacaktır. Çalışma ötekileştirmede köylülük ve kentliliğin etkisini anlamak için önemlidir. Küreselleşme ile beraber derinleşen hiyerarşik statü, kapitalizmin de küreselleşmesiyle (toplumsal kapitalizmle) köylülük ve kentlilik bir sınıfı ait olma ile dile getirilmiştir denebilir. Kentliliğe özellikle bireyselleşme üzerinden yapılan sosyolojik okuma, küreselleşmenin kimliklerin farklılaşmasına neden olması, modernizm ve postmodernizmin öteki olanın konumu belirlemedeki etkisine bağlı olarak hem köylü olma hem de kentli olma durumunun bir ötekileştirme pratiği olarak kullanılıp kullanılmadığı anlamak çalışmanın önemli bir amacı olmuştur. Enformasyon ağının genişlemesiyle başlayan teknolojik ilerlemeler, tarıma

mekanizasyonun girmesiyle bireye ait iş gücünün azalması kırdan kente yoğun bir göç yaşanmasına neden olmuş, Cumhuriyet Dönemi sonrası köylülük ve kentlilik kavramlarına da yeni anlamlar yüklemiştir. Bu anlamda toplumsal değişme ile yaşanan çözümlerin köylülük ve kentliliği ne şekilde etkilediği ve ötekileştirmenin boyutunu anlamamız için önem arz etmektedir.

Küreselleşme ile beraber dünya çapında yaşanan toplumsal değişme, birincil ilişkileri zayıflatmış bireyselliği ön plana çıkarmıştır. Bireyler, kendilerinden farklı olanlara ön yargı ile yaklaşmaya başlamıştır. Kendi grubuna ait olmayanı damgalamaya başlamışlardır. Günümüzde bunun nedeni küreselleşmedir ve hareketliliğin başlaması bireylerin kimlik bunalımı ya da kimliklerinde bir farklılaşmaya sebep olabilmektedir. Küreselleşme ile başlayan mobilitenin ardında kalanlar ötekileştirilmeye başlanmıştır. Bu hareketlilik içerisinde sosyal rollerde giderek çeşitlenmiştir. Bu rollerin üstesinden gelmeye çalışan birey ise roller arasında sıkışarak yalnızlaşmaya başlamıştır (Özyurt, 2012). Bu anlamda çalışmamın amacı yeni dünya düzeni içerisinde değişen sosyal ilişkilere bağlı olarak köylülük ve kentliliğin bir ötekileştirme aracı olarak kullanılıp kullanılmadığını anlamak olacaktır.

3.2. Araştırmanın Metodolojisi

Bu çalışma için nitel araştırma yöntem ve teknikleri seçilmiştir ve neden bu yöntemin seçildiğinden bahsedeceğiz. Nitel araştırmada elde edilen veriler ve bu verilerin yorumlanabilmesi daha önemlidir çünkü nicel araştırmada kavramsal çerçevenin vermiş olduğu bilginin elde edilen verilerle ilişkisi ön plana çıkabilmektedir. Nitel araştırmada çok önemli bir faktör vardır ki araştırmada hangi soruya cevap arandığını bilmek önemlidir ve cevabının niteliğinin ortaya çıkarılması da aynı derecede önemlidir. Araştırmanın soruları ne, nerede, kim, nasıl ve niçin olabilir, araştırılan konuya aranan cevapta soru güncel konuları kapsayabileceği gibi geçmişe ait bir sorunun cevabı da aranabilir (Kümbetoğlu, 2017: 34). Buna göre araştırma sorumda öteki algısının neye göre şekillendiğini anlamak ve öteki algısında

köylü ve kentlinin nereye konulduğunu anlayarak köylülük ve kentliliğinin bir ötekileştirme pratiği olarak kullanılıp kullanılmadığını anlamak önemlidir.

Diğer yandan araştırmacının rolü de araştırmanın niteliksel anlamda iyi olabilmesi için önemlidir. Sosyal araştırmalarda temel bilginin mihenk taşı bireydir, nitel araştırmada veri belli bir kaynaktan alınmamaktadır, veri adeta görüşmeci ile yeniden ortaya çıkarılmaktadır. Bundan dolayı araştırmacı, araştırma süreci boyunca aktif bir role sahiptir (Kümbetoğlu, 2017: 37). Ayrıca araştırmacının aktif rolünün yanında görüşmecinin de aktif bir rolü olduğunu ve karşılıklı bir ilişkiyi barındırdığını söylemek mümkündür. “Niteliksel araştırma niceliksel araştırmanın sosyal gerçekliğin bilimsel bir yöntemle anlaşılabilceği savının aksine sosyal gerçekliği, bir hazır bulunuşluk değil birey ve gruplar arasında oluşan bütüncül bir yaklaşımı kabul etmektedir” (Kümbetoğlu, 2017: 42). Bu nedenle köylülüğün bir gelenekselliği ifade etme tarzı ve kentliliğin de bir yaşam biçimini ifade etmesi bakımından araştırmada nitel araştırma ve tekniklerinden yararlanılmıştır. Seçilen konu özü gereği bireyden de toplumdan da bağımsız değildir hatta tersine birey ve toplumun karşılıklı etkileşimi sonucunda farklı habitatlardaki yaşam pratikleri sonucu oluşmuştur ve kültürel kodlar barındırmaktadır, bu anlamda ötekileştirme pratiklerinin belirlenebilmesi için bireylerin deneyimlerinin net bir şekilde irdelenmesi, farkına varılması ve yorumlanabilmesi için nitel araştırmanın daha uygun olacağı düşünülmektedir. “Nitel araştırmacılara göre, araştırma problemleri kendi doğal koşulları ve seyirleri içinde çalışılmalıdır” (Yıldırım ve Şimşek, 1999: 41). Bu nedenle bu çalışmada da araştırmanın kendi doğal ortamında yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntem ve tekniklerinin seçilmesi bu haliyle önemlidir.

Bu nedenle araştırma konunun sosyal bir varlık olan bireyle ilişkili olması, nitel araştırma yöntem ve tekniği kullanmamı kaçınılmaz kılmaktadır. Özellikle kültürel kodlar ile ilişkilendirilmiş olan kentli ve köylü olma durumu nicel veri toplama teknikleriyle ölçmek yeterli olmayacağı için nitel veri toplama tekniklerinin kullanılması tercih edilmiştir. Öte yandan ötekileştirmenin tanım itibarıyla davranış, tutum ve algı düzeyindeki farklılıklar neticesinde ortaya çıkması nedeniyle

derinlemesine bir araştırmayı gerekli kılmaktadır ve bu sebeple nitel araştırma yöntemi seçilmiştir.

3.3. Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri

Nicelle nitel araştırmanın veri toplama yöntemleri aynı değildir. Kümbetoğlu'na göre, nitel veri, nicel veriden farklı olandır ve bireylerin olay ve olgular hakkındaki deneyimleri, yaşantıları, davranış ve tutumların ifade edildiği, arzuların, düşüncelerin, değerlerin içinde bulunduğu, duyguların, inançların, bilgilerin etraflıca ifade edildiği bir veridir (2017: 43). Nitel araştırmada veri toplama yöntemleri; mülakat, doküman inceleme, örnek olay incelemesi ve odak grup görüşmeleridir (İslamoğlu, 2009: 184). Bu nedenle bu araştırmada ötekileştirme pratiklerinin ortaya çıkarılabilmesi açısından görüşme tekniğinden yararlanılmıştır.

Görüşme tekniği de kendi içerisinde alt başlıklara ayrılmaktadır, yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olarak ve literatürde iki görüşme türü vardır; yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme, yapılandırılmış görüşme daha önce hazırlanmış soru ve cevapları içerirken diğer görüşme türü, açık uçlu sorular üzerinden daha önce hazırlanmamış yani yapılandırılmamış olandır (Yıldırım ve Şimşek, 1999: 93). Bu çalışmada ise araştırma sorusunun önemli olduğu bilinmesi ve köylü ya da kentli olma durumunun bir ötekileştirme pratiği olarak kullanılıp kullanılmadığının ortaya çıkarabilmesi için veri toplama aracı olarak yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu çalışmada nitel araştırmada veri toplama aracı olarak görüşme formu çerçevesinde derinlemesine görüşme yapılmıştır. “Görüşme formu, görüşme süresince görüşmecinin başvuracağı kontrol aracıdır. Herhangi bir yapılandırılmış biçimden çok kelimelerin, soruların ardıllığının her görüşülenle değiştiği esnek rehber formdur” (Kümbetoğlu, 2017: 75). Görüşme formunun araştırmacıya sağladığı bazı avantajlar vardır ve bu avantajlardan dolayı veri toplama aracı olarak seçilmiştir.

“Görüşme formunun temel avantajı araştırma sorusunun bütün boyutlarını ve mevcut sorulara bir güvence sağlamaktır. Araştırmacı, görüşme esnasında soruların sırasını dilediği gibi değiştirebilir, bazı konuları daha derinlemesine irdeleyebilir ve

sohbet havasında bir tarz benimseyebilir” (Yıldırım ve Şimşek, 1999: 95). Tüm bu avantajlarsa ötekileştirme pratiklerinin ortaya çıkarılabilmesi için kolaylık sağlamıştır. Sorulan sorulara görüşme esnasında bazı ek sondaj sorular eklenmiş ve araştırma probleminin boyutlarının irdelenebilmesine yardımcı olmuştur “Görüşmeci bu form etrafında odaklanan sınırları belirli bir sohbeti sürdürür. Zaman zaman farklı konu başlıklarında sohbet edilse de belirlenen çerçeveye sadık kalınmalıdır” (Kümbetoğlu, 2017: 76). Özellikle her görüşmecinin bireysel farklılıklarının olması nedeniyle bazı görüşmecilerle sohbet tarzında yaklaşmak bu çalışmada da avantaj sağlamış ve araştırma probleminin boyutlarına ulaşılmasında kolaylık sağlamıştır. Araştırmancının amacı unutulmadan ve dikkat edilmesi gereken bu hususların dışına çıkılmadan, bireylerin düşünce, davranış ve tutumlarının daha net bir şekilde anlaşılabilmesi ve sistematik bir düzeninin sağlanabileceği düşüncesiyle yarı yapılandırılmış görüşme formu bu çalışmanın veri toplama tekniği olarak kullanılmıştır.

3.4. Araştırmanın Evreni

Araştırmalarda evrenin belirlenmesi de önemli bir husustur. “Araştırma planında sadece araştırma sorununun sınırlarının belirlenmesi yeterli değildir. Bu sorunun hangi evren üzerinde gözlemlerde bulunarak araştırılacağına da açık, net ve kesin olarak belirlenmesi gerekmektedir. Araştırma evreni, bilgi sağlamak üzeri üzerinde gözlem yapılan birimlerdir ya da bilgi kaynaklarıdır” (Güven, 2001: 30). Buna göre bu çalışmanın evreni de belirlenirken bu özellikler göz önünde bulundurulmuştur. “Nitel araştırmalarda evren, araştırmacının gerçekte incelediği ve araştırdığı olguları barındıran insan toplulukları, sosyal gruplar veya çok çeşitli olay ve olgulardır. Aslında evren, araştırmacının incelediği olay veya olguyu en iyi yansıtacağını düşündüğü veya hakkında bilgi almak istediği gruplardır” (Baltacı, 2018: 234). Kentlilik ve köylülüğün bir ötekileştirme aracı olarak kullanılıp kullanılmadığını anlamak adına hem köyde yaşayan insanlar hem de kentte yaşayan insanlar ile görüşme yapılmıştır.

Bu çalışmanın evreni olarak Konya şehir merkezi ve Konya'ya yaklaşık 50 km mesafede bulunan Seçme köyü seçilmiştir. “Konya Türkiye 'nin yüz ölçümü bakımından en büyük ili ve en kalabalık yedinci şehridir. 31 ilçesi mevcuttur. Ekonomik açıdan Türkiye 'nin gelişmiş kentlerinden biri olan Konya doğal ve tarihsel zenginlikleriyle de önem taşır. Dünyanın en eski yerleşim yerlerinden biri olan Çatalhöyük, UNESCO Dünya Miras Listesine alınmıştır. Büyük mutasavvıf Hz. Mevlana 'nın türbesi Konya 'dadır. Türkiye' nin en önemli sanayi kentlerindendir” (Konya Hakkında Genel Bilgiler. 2019, 15, Nisan. Erişim adresi: <http://konya.com.tr/genel-bilgiler/>).

“Konya nüfusu 2018 yılına göre 2.205.609'dir. Bu nüfus, 1.094.441 erkek ve 1.111.168 kadından oluşmaktadır. Yüzde olarak ise: %49,62 erkek, %50,38 kadındır” (Konya'nın Nüfusu Ne Kadar?. 2019, 15, Nisan. Erişim adresi: <https://www.nufusu.com/il/konya-nufusu>). Öteki algısında köylü ve kentlinin birbirine bakışı ve köylülüğün kentliler tarafından bir ötekileştirme pratiği olarak kullanılıp kullanılmadığını anlamak için Konya'da kentli bireyler ile görüşülmüştür. Diğer yandan öteki algısında kentli ve köylünün birbirine bakışı, konumu ve kentliliğin bir ötekileştirme pratiği olarak kullanılıp kullanılmadığını anlamak için de Konya'nın Çumra ilçesine bağlı Seçme köyünde yaşayan bireylerle görüşülmüştür. Seçme köyünün özellikleriyse şu şekildedir:

“Seçme köyü, Konya'nın Çumra ilçesine bağlı olup, ilçenin batısında yer almaktadır. Köy, Konya merkez ilçeye 52 km mesafede ve Çumra ilçesinin 23 km batısındadır. Köyün kurucularının dini eğitilmiş kimselerden (Hocalar) meydana geldiği ve köyün adını kendileri seçtikleri için Seçme olarak kaldığı rivayet ediliyor. Köyün nüfusu halen 170 civarında olup; köy evleri genelde taş ve kerpiçten imal edilmiştir. Köyde sulama kooperatifi mevcut olup, yer altı kuyuları vasıtasıyla hububat ve şeker pancarı yetiştiriciliği yapılmaktadır. Sulanmayan alanlarda ise daha ziyade kuru tarım (buğday, arpa) yapılmaktadır. Tarımsal alanda gelirin nüfus artışına bağlı olarak azalması sonucu eğitim ve iş temini gibi sebeplerle Seçme köyünden dışa doğru bir nüfus hareketi ve göç

söz konusudur” (Konya’da Yaşayan Konya Tatarlarının Buluşma Adresi, Konya Seçme Köyü Kuruluşu ve Tarihi. 2019, 15, Nisan. Erişim adresi: <http://konyatatarlari.blogspot.com/2017/11/konya-secme-koyu-kurulusu-ve-tarihi.html>).

Bu çalışmada hem Konya merkezde yaşayan bireyler ile hem de Seçme köyünde yaşayan bireylerle görüşmeler gerçekleştirilerek ötekileştirme pratikleri ortaya çıkarılmaya çalışarak öteki algısında köylü ve kentli olmanın konumu belirlenmeye çalışılmıştır.

3.5. Araştırmanın Örneklemi

Nitel ve nicel araştırmaların örnekleme yaklaşımları ve modelleri de farklıdır. “Nitel araştırmada örneklemin hedefi, bir olay ya da olgunun hem netleştirilmesi hem de derinleştirilmesi için belli olgu ya da olayı ortaya çıkarmaktır. Araştırma konusunun süreciyle ilgili bilginin örneklemin ortaya çıkmasına odaklanılır, bu yüzden temsil gücünden ziyade araştırma konusuyla olan alakası daha önemlidir” (İslamoğlu, 2009: 183). Buna göre araştırmada belirlenecek olan örneklemin iyi seçilmesi önemlidir. “Niceliksel araştırmalarda pozitivizmin ilkeleri araştırma evrenini temsil edici ve tesadüfi yöntemle seçilmiş rastlantısal örnekleme gerekli kılmaktadır. Niteliksel araştırmalarda da gerek evrenin farklı algılanışı gerekse küçük gruplarla derinlemesine yapılacak bir araştırma modeli söz konusu olduğundan rastlantısal olmayan örneklem modeli seçimi uygun olmaktadır” (Kümbetoğlu, 2017: 96). Nitel araştırmalarda daha çok bu örneklemin seçilmesinin sebebiyse araştırmada belirlenen teorik kısım ile alakalı olabilir ve nicel araştırmanın aksine bir hipotezi test etme amacı söz konusu değildir (Kümbetoğlu, 2017: 97). Bu yüzden bu çalışmada belirtilen sebeplere bağlı olarak ‘rastlantısal olmayan örneklem modeli’ seçilmiştir.

Bu çalışmada araştırma probleminin ortaya çıkarabilmesi için tesadüfi olmayan örnekleme modelinin seçilmesi uygun bulunmuştur çünkü hem köylü olma hem de kentli olma durumunun sosyal hayat ve kültürel yapıyla olan ilişkisine bağlı olarak rastlantısal örneklem seçilemezdi. Ayrıca bu örneklem modelinde araştırma konusuna

göre araştırmacının görüşeceği kişiler için bir fikre sahip olabilmesine esneklik sağlamış ve araştırmanın geçerliliği için de faydası olduğuna inanılmaktadır. Diğer yandan bu örneklem modeline ek olarak bu çalışmada bir de ‘amaçsal örneklem’ seçilmiştir. “Bu tür örnekleme de araştırmacı kimlerin seçileceği konusunda kendi yargısını kullanır ve araştırmanın amacına en uygun olanları örnekleme alır. Dolayısıyla bu yaklaşımda evrendeki her tabaka için bir kota konmaz ancak uygunluk örneklemede olduğu gibi her önüne gelen de örnekleme alınmaz” (Balcı, 2009: 98).

Bu çalışmada hem köylünün algısında kentlinin bir öteki olup olmadığını anlamak hem de kentliliğin bir ötekileştirme pratiği olarak kullanılıp kullanılmadığını anlamak için seçilen Seçme köyüne 3 Nisan 2019 günü görüşme yapmaya gidilmiştir. Köyde yapılacak bu görüşmeler için, seçilen kişilerde uzun süredir köyde yaşıyor olmaları ve köylülüğün bir gelenek olarak devam edip etmediğinin anlaşılması için de hem köyün fiziki şartları hem de ekonomik geçim kaynakları göz önünde bulundurulmuştur. Öte yandan seçilen Seçme köyündeki insanların Tatar olması, araştırma konusunun özü gereği öteki algısında ve ötekileştirmede etkisinin olup olmaması da araştırma için önemli bir faktör olup, araştırma sorusunun cevabının niteliğini etkileyecek boyutta olduğu düşünülmektedir.

Ayrıca kentlinin algısında köylünün bir öteki olup olmadığı ve köylülüğün bir ötekileştirme pratiği olarak kullanılıp kullanılmadığını anlamak için amaçsal örneklem baz alınarak yapılan görüşmelerde kentte seçilen örneklem için bazı özelliklerin ön plana çıkarılmasının gerekli olduğuna karar verilmiştir. Buna göre kentliliğin bir yaşam tarzını ifade etmesi sebebiyle, üçüncü kuşak insanlara ulaşmak istenmiştir, bunun nedeniyse doğumdan beri şehirde yaşamış, şehir hayatının pratiklerine alışmış, köyle hemen hemen hiç etkileşimi kalmamış yani literatürdeki kentli tanımı baz alınmak istenmiştir. Diğer yandan ise eğitim seviyesi ve ekonomik durumun kentli olma durumunda, kentliliğin bir yaşam tarzı olarak belirleyici olmasında etkisinin olabileceği düşünüldüğünden bu faktörlerde göz önünde bulundurulmuştur. Bu kanıya ise literatür taramasıyla yapılan okumalar neticesinde varılmıştır. Yani kentliliğin, kent hayatına aşina olma, kente ayak uydurma ve kentliliğin sosyo-kültürel ve sosyo-

ekonomik yapıyla olan ilişkisi göz önünde bulundurularak görüşülen kişilerde bu özellikler aranmıştır.

Amaçsal örneklemeyle belirlenen özelliklere göre seçilen kişilerle Seçme köyünden 10 kişiyle, Konya merkezde 10 kişiyle olmak üzere toplamda 20 kişiyle görüşme yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu çerçevesinde 20 soru, seçilen 20 kişiyle görüşme gerçekleştirilmiştir. Soruların hazırlanmasında ötekileştirme pratikleri temalara bölünmüş, benzer sorular olmakla birlikte köyde ve kentte yapılan görüşmeler için ayrı sorular hazırlanmıştır. Bu sorular çerçevesinde literatür taramasından sonra yapılan okumalar ve hazırlanan kavramsal çerçeve neticesinde elde edilen bilgiler ışığında hem köylülük hem kentlilik için kullanılan ötekileştirme pratikleri ve köylü ve kentlinin öteki algısındaki konuma bağlı olarak ortaya çıkartılan tema başlıklarıyla araştırma sorusuna cevap aranmıştır.

Ayrıca sahaya çıkılmadan önce pilot inceleme ve ön deneme işlemi gerçekleştirilerek soruların yeterince anlaşılır olup olmadığı ve araştırma sorusunun önemli unsurları daha iyi anlaşılmasına çalışılmıştır. “Pilot inceleme, araştırmacıya gerek araştıracağı konu üzerindeki bilgi eksikliğini tamamlayarak, gerekse de soru dizilerini uygulayacağı kişilerle ilgili yararlı bilgileri sağlayarak yardımcı bir işlem ya da uygulamadır” (Güven, 2001: 136). Böylece sorulan soruların araştırma konusunu ve problemini ne derecede yansıttığı hakkında bilgi ve fikir sahibi olunarak eksiklikler giderilmiştir. Ön deneme işlemiyle ise soruların son halinin oluşmasında bir kolaylık sağlamıştır. “Bu işlem, soru dizisine en son şeklinin verilmesinde bir ‘giysi provası’ niteliğindedir” (Güven, 2001: 137). Hem pilot inceleme hem de ön denemeyle soruların araştırma konu ve probleminin daha net bir şekilde ifade edilmesi ve sahadan alınacak verilerin bu sayede geçerliliğinin daha iyi olabileceği düşünülmektedir. Sahaya yöneltilen sorular EK-1 ve EK-2’de sunulmuştur.

3.6. Araştırma Verilerinin Analizi

3 Nisan 2019-12 Nisan 2019 tarihleri arasında başta Seçme köyü olmak üzere görüşmeler yapılmış daha sonra Konya şehir merkezindeki görüşmeler ses kayıt cihazıyla ve yazılı olarak kayıt altına alınarak araştırma tamamlanmıştır. Her görüşmeci için yaklaşık 45 dakika ile 1 saat arasında görüşülmüştür. Ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınan görüşmeler daha sonra yazılı ortama aktarılmıştır. Görüşme için belirlenen temalardan göz önünden bulundurularak bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır ve çalışmadan elde edilen veriler ‘betimsel analiz’ çerçevesinde incelenmiştir. Betimsel analizi Kümbetoğlu (2017)’de şöyle tanımlamıştır: “Görüşme çözümlerindeki verilerin özgün biçimlerine sadık kalınarak, bireylerin söylediklerinden doğrudan alıntılar yaparak, betimsel bir yaklaşımla verileri sunmak. Görüşme çözümlerinde yer alan kelimelere, ifadelere, kullanılan dile, diyalogların yapısına ve özelliklerine, kullanılan sembolik anlatımlara ve benzetmelere dayanarak tanımlayıcı bir analiz yapılabilir” (2017: 154).

Betimsel analizde dikkat edilmesi gereken bir husus ise sahadan elde edilen verilerin net bir şekilde kodlanabilmesidir. İyi bir kodlamanın yapılabilmesi ve niteliğin artırılabilmesi için elde edilen verilerin birden fazla okunması dikkatlice okunması ve verilerin anlamlı bütünlere ayrılması gerekir. Anlamlı bölümlerde verileri tanımlayan isimler, kodlar ön plana çıkarılır. Kodlar, araştırmacının konusunun temalarıyla alakalı olabileceği gibi görüşmecilerden elde edilen veriler sonucunda yapılan çıkarsamalar da olabilmektedir. Verilerin analizde öne çıkan ve yinelenen kavram, tema, başlık ya da kodlar belirlenir ve aynı anlamda olan veriler, aynı olan kodlarla eşleştirilir (Kümbetoğlu, 2017: 155).

Betimsel analizi yapabilmek için belirli bir düzen ve plan gerekmektedir bu yüzden betimsel analiz 4 aşamaya bölünmüştür ve Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek (1999)’da betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin incelenmesi, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanması olarak belirtmişlerdir (1999: 159). Bu çalışmada tüm bu dört aşamadan yararlanılarak, özenli ve titiz bir

şekilde önce sahadan elde edilen verilerin çözümlenmesi yapılmış, öteki algısı ve ötekileştirme pratikleri temalara ayrılarak gerekli doğrudan alıntılar yapılmıştır ve hem anlamsal bir ilişkinin var olup olmadığı hem de iki farklı habitattan alınan bulguların öteki algısına olan etkisinin karşılaştırılmalı bir analizi yapılarak bulgular en ince ayrıntısına kadar irdelenerek, yorumlanmıştır.

4. BÖLÜM: ARAŞTIRMA BULGULAR

4.1. Kendi Kendini Ötekileştiren Taşralı

Literatürde sıkça rastladığımız kendi kendisini ötekileştiren taşralı imgesine bu çalışmada da rastlanmıştır. Gerek kent ile olan tecrübe gerekse kentli insanlarla olan tecrübe sonucunda ortaya çıkan bu durumsa karşımızdakini öteki olarak tanımlamamızla yakından alakalıdır. Kentli tarafından öteki konumunda olan taşra ve taşralılık, içedönük bir ötekileştirmeye neden olabilmektedir. Nacak (2017)'de köyde, taşrada yaşayan bireylerin buradaki hayatlarını anlatırken; havanın temiz olduğu, her şeyin doğal ve organik olduğu, yüksek katlı evler yerine alçak katlı evler olduğu gibi bazı tasvirlerin yapılmasının esasen kentli bireyin bir bakışı olduğunu, köylü bireyin adeta bir tiyatro sahnesinde kentli seyircilere oyun sergilendiğini, bahsedilen tasvirlerin köylü bireylerin derdi olmadığını ve böylelikle içeriden bir yerden gelen olumsuzlama ile kendi kendilerini ötekileştirdiklerini söylemiştir. Bu çalışmadaysa görüşme yapılan bazı kişilerin kendi kendisini ötekileştirdiğine şu ifadelerle varılmıştır:

“Şehirde bizi öcü gibi görüyorlar. Onların yanına gidince kendimi ezik gibi ezilmiş gibi hissediyorum. Neden böyle bilmiyorum ama belki konuşmam farklı gelebilir, Tatarca konuşunca yani ya da kıyafetimde olabilir bazen şalvarla gidiyorum şehre” (Görüşmeci, Kadın, 57, Ev Hanımı).

“Köydeki insan ne kadar modern olabilir. Sen istediğin yere gidebiliyorsun bak buraya gelmişsin ben gidemiyorum ama. Asgari ücretle bile geçinenler daha iyi bence. Merkezde yaşayan bir adım önde modern, konuşmaları bile bizden değişik, köyde kala kala köylüleşiyoruz. O akıllı (gelinini gösteriyor) biz konuşmasını da bilemiyoruz” (Görüşmeci, Kadın, 57, Ev Hanımı).

“Bir ona bak bir gelinine bak bir de bana bak, köydekiler eziliyor işte ama onlar (kentliler) öyle değil. (Görüşmeci aynı evde yaşadığı kayınvalidesi ve onun kayınvalidesini gösteriyor) Şehirdeki kadınlar, hanım oldum diye köylüyü

umursamaz, köylüyü aşağı görür. Onlar sabah uyuyor biz uyuyamıyoruz. Manto giyiniyorum diye kendimi aşağı görüyormuşum annem öyle diyor çünkü mantoyu onlar giyermiş. Sen kendini yüksekte görürsen kimse seni aşağıya çekemez ama ben kendimi zaten aşağıda görüyorum” (Görüşmeci, Kadın, 27, Ev Hanımı).

Köyde yapılan bu görüşmeler esnasında ve sonrasında bazı söylemlerle karşılaşmıştır. Görüşmeden önce görüşülecek kişilere, ne hakkında görüşme yapılacağına dair bilgilendirme yapılırken bazı görüşmeciler; *“fazla yaklaşmayın ahır kokuyorum, üstüm başım pis ve biz kirliyiz”* gibi bazı ifadeler kullanmışlardır. Görüşmeler bittikten sonra köyden ayrılırken ise bazı görüşmeciler; *“ilkokulu anca bitirdik yeterince cevap verebildik mi bilmiyoruz, biz çok bilmeyiz, anlamayız veya biz okumadık, cahiliz”* gibi ifadeler kullanmışlardır. Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere köyde yaşayan bazı görüşmeciler, kendilerini olumsuzlamış ve adeta kendi kendilerini ötekileştirmişlerdir. Kendi kendini ötekileştiren taşralı imgesinin ortaya çıkmasında bu yönüyle sadece köylü bireylerin omzuna yük yüklenemez, geçmiş tecrübeleri kendilerini ötekileştirdikleri bu pratiklere neden olmaktadır. Özellikle Cumhuriyet dönemi modernleşmesinde yaşanan tecrübeler, toplumsal hafızada yer ederek kuşaklarca aktarılmasına neden olmuştur denebilir. Buna göre köylülerin ‘cahil, kaba, sert ya da görgsüz’ gibi sözcüklerle aşağılandığı ya da ‘köylü gibi’ sıfatının yoğun kullanıldığı bu zamanlarda köylülerin kendi kendilerini ötekileştirmesinde kentli bireylerin rolü büyüktür. Bu geçmiş deneyimler köylü bireylerin üzerinde adeta bir travma yaratmış ve kendilerini ötekileştirmelerine neden olmuştur denebilir.

Neticede ise köylü bireylerin de kendi yaşam alanlarının dışına kolay kolay çıkmamaları ya da çıktıklarında da kendi habituslarına ait insanlarla görüşmeleri, toplumsal hafızada yer etmiş ve kuşaklarca aktarılmış bu ötekileştirme pratiğinin ortadan kalkmasını engellemektedir. Çünkü geçmişteki olumsuz deneyimin yerine yeni bir deneyim koyma durumu gerçekleştirilmemiştir. Kent yaşamının aksine homojen bir yapıya sahip olan köy yaşamında, kapalı bir toplum anlayışının da olabileceği gözden kaçırılmaması gereken bir husustur. Eğer ki böyle bir anlayış söz

konusuysa bireylerin yeni bir deneyim yaşamaması ya da sosyal bir etkileşime girmek istememeleri gibi durumlar olağan karşılanmalıdır.

4.2. Kentlileştiremediklerimizden misiniz?

“Kentlileşemeyen köylüler” literatüre özellikle kırdan kente göç sonucundan, kente gelen köylülerin adaptasyon sürecinde yaşadıkları durum neticesinde ortaya çıkmış, kent hayatının pratiklerine uyum sağlamakla köy hayatının pratiklerine aşinalığın arasında kalınmış bir durumu ifade eden kısaca ne tamamen kentli olabilen ne de köylü olma durumunu üzerinden sıyrabilen bireyler için kullanılan bir kavramdır. Bu durum ise bazı örnekler verilerek açıklanmıştır; köyde meydana oturan kadın veya erkekler, şehre göç ettiklerinde yaşadıkları apartmanın önüne oturarak muhabbet etmesi buna verilmiş en klişe örneklerden biridir. Köydeki günlük rutinlerini burada da devam ettirmek istemişlerdir fakat kent hayatında böyle bir durumun olmaması literatürde “kentlileşemeyen köylüler” kavramının girmesine neden olmuştur. Bu çalışmadaysa kente yöneltilen “*Köylülük ya da köylü olma kavramları sizin için ne çağrıştırıyor?*” sorusuna verilen bazı cevaplar kentli birey algısında hala mevcut bir kentlileşemeyen köylüler algısının olduğunu gösterdiği gibi bir ötekileştirme pratiğinin de mevcut olduğunu göstermiştir.

“Ben köylüye iki türlü yaklaşımdan yaklaşıyorum birincisi; köyde uzun süredir ikamet eden insandır. İkincisiyse, yaşadığı toplumun dönüştüremediği insan, birlikte yaşamanın yazılı olmayan kuralları var ya onları bilmek lazım. Mesela dört şeritli bir yol var sen karşıdasın diğeri sağ şeritten sol şeride dönmeye çalışıyor, köylüler işte bu kurallara riayet etmiyor, kafasına göre trafik kuralı belirlemiş, ilginç gerçekten. Bir de şey geldi aklıma, apartmanda sofra bezi silkeleyenler var ya bu da bir köylülük işte. Biraz zihniyet meselesi yani değişmiyorlar” (Görüşmeci, Kadın, 26, Hakim).

Görüşmecinin, köylülüğü bir zihniyet olarak değerlendirmesi ve köylüyü bir mekanla tanımladığı görülmesine rağmen farkında olmadan kentlileşemeyen köylüleri dile getirmiştir. Özellikle apartman örneği tam da bunu ifade etmektedir. “Yaşadığı

toplumun dönüştüremediği insan” hem köylüye olan öteki bir bakış hem de bir ötekileştirmedir. Esasen kente gelen köylünün, kent hayatına ayak uyduramadığı ya da şehirlileşemediğidir. Diğer bir görüşmeciye şu şekilde ifade etmiştir:

“Hayvancılık ve tarımcılık geliyor aklıma. Kerpiç evler geliyor. Ne söylediğini anlamayan insan, trafik kurallarına uymayan, trafik magandası gibi işte. Bunlar geliyor aklıma. Köylü biraz mecaz bir anlam yani” (Görüşmeci, Kadın, 24, Doktor).

Bu ifadedeyse köylü olmanın mecaz bir anlam ifade ettiği söylenmiş, köylüye olumsuz bir atıf yapılmış ve bir öteki algısıyla, ‘ne söylediğini anlayamayan insan’ tabiriyle bir etiketleme yapıldığı gibi örtük biçimde kente ayak uyduramadıkları ifade edilmiştir. Diğer bir görüşmeciye kentlileşemeyen köylüleri şu şekilde ifade etmiştir:

“Gelenekselliği ifade ediyor. Bir zihniyette diyebiliriz. Mesela artık modern yaşamdayız, kıyafet her şey demek değil ama insanın köylü olduğunu davranışından anlayabiliyoruz. Yani bazen apartmanların önünde oturan teyzeler görüyorum, bu köylü yaşamına ait bir davranıştır” (Görüşmeci, Erkek, 28, Doktor).

“Köylü tabirini tarımcılık ve hayvancılıkla uğraşan insan diye kullanıyoruz ama eğer bir trafik örneği verecek olursak kadın zaten araba kullanamaz ya da makas atıyor, kafası geri kalmış, köylü yani, kentleşememiş bir düşüncedir bu” (Görüşmeci, Kadın, 20, Tıp Fakültesi Öğrencisi)

Tüm bu ifadelerde ortak olan bir görüş vardır ki köylülüğün bir zihniyet, bir tutum veya bir davranış biçimi olduğudur. Burada kentli birey, kendi yaşamına ait olan sosyal normlar ile köylü bireyin sosyal normlarını birbirinden ayırmaktadır. Sosyal normlardaki bu farklılık bize kentlileşemeyen köylüler kavramını vermektedir. Bahsi geçen trafik kurallarına uymama durumu yahut apartman önüne oturma, camdan bez silkeleme gibi durumlar, onlar için kent yaşamına ait davranışlar değildir. Belirgin bir öteki algısının olmasının yanıdaysa ‘köylüler işte bu kurallara riayet etmiyor, bu

köylü yaşamına ait bit davranıştır’ söylemleri bir damgalama olduğu kadar ötekileştirmeye kadar uzanmaktadır.

Sonuçta ise ifadelerden anlaşıldığı üzere ‘kentlileşemeyen köylüler’ daha çok kent hayatının pratikleri içerisinde kent hayatının davranış kalıpları ya da tutumlarını yerine getirmeyen, bir zihniyet boyutunu da barındırarak bunun bir köylülük geleneğinin ifade edilişi olarak aktarılmıştır. Mekânsal farklılaşmadan ayrı tutularak bir zihniyet meselesi olarak ele alınan köylülük bu nedenle köylülerin kentlileşemediğini vermektedir. Ayrıca içinde yaşadığı toplumun gerekliliklerini yerine getirmeyen insan olarak görülen köylüler öteki algısının içerisine yerleştirildiği gibi bir etiket yapıştırma meselesini de verir. Özellikle bir görüşmecinin ifadesinde geçen “*yaşadığı toplumun dönüştüremediği insan*” tanımlamasıyla kentlileşemeyen köylülerden bir adım daha öteye taşınarak ‘kentlileştiremediklerimizi’ vermektedir (!).

4.3. Modern mi? Geleneksel mi?

Sanayi Devrimi sonrasında dünya ölçeğinde gerçekleşen pek çok gelişme evrensel anlamda temel bir gerçekliğe işaret etmiştir. Sanayileşmeyle başlayan toplumsal kapitalizm, üretim ve tüketim alışkanlıklarında bir değişiklik meydana getirdiği gibi sosyal tabakalaşmayı da arttırmıştır. Aynı zamanda feodalizmden kapitalizme geçiş sadece sınıfsal ayrımı beraberinde getirmemiş değişen üretim ve tüketim alışkanlıklarına bağlı olarak mekânsal olarak da bir ayrımı beraberinde getirmiştir. Böylece üretim ve tüketim alışkanlıkları sanayileşmeye bağlı olarak kentlere taşınmıştır. Batı’da yaşanan bu büyük dönüşümler hem bireyleri hem de toplumları kuşatmıştır. Modernlik üzerinden okunan bu dönüşümlerse Batı dışındaki toplumlara modernleşme hareketleri başlığında tezahür etmiştir.

Türkiye’de ise modernleşme hareketleri Batı’dan getirilen yenilikler olarak algılanmıştır. Özellikle Cumhuriyet dönemi modernleşme hareketlerinde bu daha çok hissedilmiştir. Modern ve geleneksel ayrımı ise bu süreçte daha çok derinleşmiştir. Sanayileşmeyle kente olan göç oranı artmış, köydeki mekanizasyona rağmen köy nüfuslarında azalma yaşanmıştır. Kent hayatının pratiklerinin köyden farklı olması

köy ve kentin, kentli ve köylünün iki kavramla anılmasına neden olmuştur; geleneksel ve modern. Literatürde ise kentli olma modern olma ve köylü olma daha çok geleneksellik ile ifade edilmiştir. Bu nedenle bu çalışmada bunun öteki algısındaki yerine ve ötekileştirme pratiği olarak kullanılıp kullanılmadığına anlamak için köylü bireylere; “*Sizce şehirli modern olmayı mı ifade eder? (Evet/Hayır) Neden?*” sorusu yöneltilmiş, kentli bireylere ise; “*Sizce köylü modern olmanın karşısında olan mıdır? (Evet/Hayır) Neden?*” sorusu yöneltilmiştir. Görüşmecilerden alınan cevaplar farklılık gösterse de birçoğu köylü ya da şehirli olmanın modernlikle alakası olmadığını, kentli bireyler daha çok yenilikçi olma ya da davranış ve tutumlar üzerinden saygılı olmanın modern olmayla ilgili olduğunu söylemişken köylü bireyler için modernlik bazen kıyafet tarzı bazen de özünü kaybetmeme olarak ifade edilmiştir. (Soruya sondaj sorusu olarak; *Sizce modernlik neyi ifade etmektedir?* sorusu yöneltilmiştir.) Köye yöneltilen; “*Sizce şehirli modern olmayı mı ifade eder? (Evet/Hayır) Neden?*” sorusuna verilen bazı cevaplar şu şekildedir:

“Her yerin herkesi modern değil. Köyde de modern olur şehirde de olabilir. Şalvarlı şehirde de var köyde de. Muhtarın gelini var gittiği yere mantolu gider bu da modern ama şalvar giydiği de var” (Görüşmeci, Kadın, 53, Ev Hanımı).

“Modern olmayı ifade ediyor kesinlikle. Hanımlar, canımlar diyorlar biz şalvarla geziyoruz. Her zaman yeni giyilmez, (araştırmacıyı gösteriyor) bak sen yeni modern kıyafet giymiş gelmişsin” (Görüşmeci, Kadın, 57, Ev Hanımı).

“Değildir. Eskiden belki derdik şimdi demeyiz. Kendilerini elit tabaka olarak görüyorlardı, şimdi herkesin yanına gir, başkanın yanına gir. Eskiden konuşturamazlardı şimdi konuşabiliyorsun. Şimdi Başbakan da vatandaş ben de vatandaşım. Fırsat arttı artık” (Görüşmeci, Erkek, 59, Hayvancılıkla uğraşıyor).

“Değil. Moderni de var cahili var aç da var toku da var. Modern olmak rahat olmak demek. Her şey hazır konmak demek, yenilikçi olmak demek. Eve işçi alıyorlar, çalıştırıyorlar kendileri temizlik yapmıyorlar, başkasına

yaptırıyorlar. Bindikleri araç son model. Biz bilmeyiz, siz bilirsiniz. Modernleşecem diye insanlıktan çıkmayalım” (Görüşmeci, Kadın, 48, Ev Hanımı).

“Modern olan moderndir, olmayan olmaz. Özünü kaybetmeyen aynı kalıyor. Oğlum aynı kaldı işte” (Görüşmeci, Kadın, 83, Ev Hanımı).

Kente yöneltilen; “Sizce köylü modern olmanın karşısında olan mıdır? (Evet/Hayır) Neden?” sorusuna verilen bazı cevaplarsa şu şekildedir:

“Hayır değil. Bursa’da bir köyler var köyün içerisinde Ted Koleji var. Modernlik, giyim kuşam değil. Görgü kuralları demek, asansörden inene öncelik vermek. Eğitim, gelenek, görenek, saygı olarak dengeli bir şekilde harmanlanması modernlik. Bir insanının karşıdan karşıya geçerken yol vermesi için eğitilmiş olması gerekmez ama” (Görüşmeci, Erkek, 28, Doktor).

“Değil, modernlik kavramı kime göre. İzmir’de içki içiyorsan modersindir ama Cuma’ya gidiyorsan Cuma’ya mı gidiyorsun diye bakarlar. Modern olmak içinde yaşadığımız kültüre göre şekilleniyor. Modernlik, kapitalizmin, tüketim toplumunun belirlediği bir şey. Kravat takmak istemiyorum ama maalesef kravat takmak modernlik olarak hissediliyor ama ben rahatsızım” (Görüşmeci, Erkek, 39, Özel Bir Kurumda Müdür).

“Aslında sadece giyim kuşam değil ama düşünce ve fikirle ölçülmeli. Köylü olmak, köylü gibi olmak öyle bir şey modern olmamak. Eğer kendini geliştiremediyse modern küçük görülüyor ama modern değil. Çünkü düşünceleri de yeniliğe açık değil” (Görüşmeci, Kadın, 41, Ev Hanımı).

“Hayır değil, bir kere modernlik giyim, kuşam v.s değil. Düşüncelerin daha yeniliklere açık olması lazım. Köylüler yeni fikirlere daha kapalıdır, belki de korkuyorlar yeniliklerden bizim gibi risk alamazlar” (Görüşmeci, Kadın, 30, Ev Hanımı).

“Değildir. Açık görüşlülük, her şeye kapalılık değil, araştırmacılık bir şeye körü körüne bağlılık değil, kendini geliştirmek. Saygı bence. Çok zengin bir insandır dışarıya çöp atıyordur bu modern değil. Şehirli ya da köylü olarak atmıyor o çöpü. Modernlik iyi insan olmaktan geçiyor, çağa ayak uydurmak gerekir” (Görüşmeci, Erkek, 28, Diş Doktoru).

“Hayır değil, modernlik bir algıdır. Köylü adapte olamazsa modern olamaz. Modern olmak çağın gerekliliklerini yakalamaktır ve onlar yakalayamıyor. Köylü olmak geri olmak çünkü bunu yakalayamıyorlar” (Görüşmeci, Kadın, 26, Hakim).

“Hayır modernlik algı da olan bir şey. Şehirde yaşasa da dar kafalı olan bir şey. Kendi içerisinde yeniliğe açık olmak gerek. Şalvarın bile türlü türlü var. Yaşadığın alana göre şekillenen bir modernlik. Köy ve şehir bazında bir modernlik yok” (Görüşmeci, Kadın, 23, Tıp Fakültesi Öğrencisi).

Hem köyde hem de kentte yapılan görüşmeler neticesinde köylü ya da kentli olmanın modernlikle ifade edilemeyeceği söylenmesine rağmen köylü bireylerin modernlik algısında daha çok konuşma tarzı ya da kıyafet tarzındaki farklılıkların mevcut olmasıdır. Buna etken olan olguysa Cumhuriyet dönemi modernleşme hareketlerinde köylülerin bu şekilde ötekileştirilmiş olmasına bağlı olabileceği gibi şehir hayatıyla olan deneyimlerine de bağlı olabilmektedir. Fakat bununla birlikte sadece kıyafet tarzı ya da konuşma tarzındaki farklılıklar üzerinden bir modernlik algısı da mevcut değildir. Modern insanın her yerde olabileceği mekansal bir ayrım olamayacağı da belirtilmiş, eski dönem tecrübeleriyle kıyaslama sonucundaysa artık sosyal eşitliğin mevcut olduğu da belirtilmesine rağmen modernlik rahatlık ya da ekonomik ve sosyal imkan açısından fazlalığa sahip olmak olarak da yorumlanmıştır.

Fakat altı çizilmesi gereken noktaysa aslında modernliğin aşılması gereken bir çizgi olarak görüldüğü, yoksa bireylerin olumsuz manada dönüşeceği algısının mevcut olduğudur. Şu cümle bunu çok net bir biçimde açıklamaktadır: *“Modernleşcem diye insanlıktan çıkmayalım”*. Bunun yanında kentli bireyler

modernliği kültürel ve sosyal sermaye sahip olmak, yeniliğe açık olmak, çağa ayak uydurmak, kıyafet tarzının değil düşüncenin bir ölçüt olabileceği ve en önemlisiyse bütün bu belirtilenlerin davranış ve tutumlara da tezahür etmesi gerektiği olarak ifade etmişlerdir. Kentli bireyler de mekânsal ayrışmaya bağlı olmayan bir modernlik algısı mevcuttur fakat bazı görüşmecilerin öteki algısında köylü bireyler mevcuttur ve yeniliğe kapalı oldukları ya da çağın gerekliliklerine ayak uyduramadıklarını ifade edilerek etiketleme yapmışlardır. Altı çizilmesi gereken noktaysa kentli bireylerin modernliğe olumlu atıf yapması köylü bireylerin ise daha çok olumsuz bir atıf yapmış olmasıdır. Kentli bireyler için modernlik, düşünce bazında yeniliğin davranış ve tutumlara yansımasyken köylü bireyler için modernlik biraz da uzak durulması gereken bir olgudur. Bunun nedeniyse modernliğin insanı olumsuz anlamda değiştirebileceği algısına sahip olmalarıdır.

Sonuçta ise hem köy hem de kentteki görüşmecilerin modernliği net bir çizgiyle ayırarak modern olmamanın karşısında gelenekselliğin koyulmadığını söylemek mümkündür. Bunun nedeniyse kırsal ve kent arasındaki farklılaşmanın azalmış olmasıdır.

4.4. Montaj Bandında Bir Seri Üretim: Dedikodu

Köye yapılan olumsuz atıfta taşra sözcüğü devreye girer ve öteki konumuna atılarak bunun üzerinden bazı olumsuzlamalar yapılmaktadır. Literatürde ise en çok rastlanılan olumsuz atıf taşranın dedikodu ürettiğidir. “Dedikodu üretir, dedikodunun tadını çıkarır mesela. Dedikoduyu bir denetim mekanizması aynı zamanda ilişkileri düzeysizleştiren bir alan olarak kullanır” (Alver, 2017: 21). Bu nedenle bu çalışmada hem bu olumsuzlamanın geçerliliği hem de nedenleri öğrenilmek istenmiştir. Bu olumsuz atıf özellikle kent ve kentli birey tarafından yapılmaktadır. Bu yüzden kentli bireylere yöneltilen: *Köyde yaşayan insanların beğenip beğenmediğiniz yönleri nelerdir?* ve *Köy yaşamı ve burada yaşayan insanlar hakkında ne düşünüyorsunuz?* Sorularından şöyle cevaplar alınmıştır:

“Küçük yerde dedikodu daha çok iç içe yaşam, küçük yer olduğu için böyle bu. Eskiden değerlerine sahiplerdi ama şimdi evlere televizyon girdiği için değer meğer kalmadı” (Görüşmeci, Erkek, 39, Özel Bir Kurumda Müdür)

“Temiz, çalışkan, kendisini geliştiriyorsa onu her zaman beğenirim ama bilgiye, hizmete aç olacak. Köydeki akrabamız yoldan geçen herkesi çaya davet edermiş. Bu çok güzel bir şey bence. Bir de kendini bilen bir insansa şehir hayatı kadar kendini çeken şey yok. Köy hayatını çok bilmiyorum ama kendini bilmiyorsa fitne, dedikodu oluyor. Kendini bilmeli attığı adımı sağlam atmalı. Eskiden köy insanı çok temiz, saf diye biliyordum fakat televizyon ve orada yaşadığım insanlardan öğrendiğim cahillik ve fitne artmış. Komşumuz köyde yaşıyordu çok kavga oluyor derdi bu bilgisizlikten dolayı oluyor bence dedim ya kendini bileceksin” (Görüşmeci, Kadın, 41, Ev Hanımı)

“Herkes birbirini tanıyor, akraba oluyor. İçtenler, samimiler, misafirperverler. Televizyonların sınıflandırması var sen köylüsün deniyordu şimdi öyle değil. Biraz pis olabiliyorlar ama. Bir de küçük yer olduğu için biraz dedikodu da olabilir bence” (Görüşmeci, Kadın, 30, Ev Hanımı)

“Daha samimi, daha çıkarsız ve içten pazarlıklı olmadıklarını düşünüyorum. Adapte olamamalarını beğenmiyorum ama. Dedikodu ortamı da fazla bunu da beğenmiyorum” (Görüşmeci, Kadın, 26, Hakim)

“Köy hayatı dedikodu üretir. Oradaki dedikodunun yaptırımı daha fazladır. Herkes tanıdık olduğu için daha büyük bir şey olabilir. Kavga çıkabilir mesela” (Görüşmeci, Erkek, 25, Hukuk Fakültesi Öğrencisi)

“Cana yakın, daha misafirperver, gidince mesela izzeti ikram çok fazla oluyor. Daha saygılı, daha insancılar, çıkar yok, yardımseverler. Beğenmediğim küçük mekan olduğu için herkesin her işine çok karışıyorlar. Kadınları özellikle dedikodu yapıyor çok fazla. Tarla yüzünden çok kavga çıkıyor mesela,

büyük sonuçlar da doğurabiliyor, ölümle bile sonuçlanan oluyor” (Görüşmeci, Erkek, 28, Diş Doktoru).

“Daha samimi, sıcakkanlı olmaları daha iyi. Yapmacıktan daha uzaklar şehirli insanına göre. Dedikoduyu çok severler ama küçük yer sonuçta” (Görüşmeci, Erkek, 28, Doktor)

Buna göre taşrada dedikodu üretildiği kentli bireyler tarafından dile getirilmiştir. Birçoğu bunun nedeni olarak köylerin küçük yerleşim yerleri olmasının dedikoduyu üretmesiyle bağlantılı olduğunu söylemişlerdir. İnsanların birbirini tanınmasının ise bunu desteklediği söylenmiştir. Diğer yandan köylü insanlara olumlu atıflarda da bulunmuşlar ve samimi ve misafirperver oldukları konusunda hemen hemen hem fikirlerdir. Ayrıca kitle iletişim araçlarının köylere de ulaşmış olmasıyla, televizyonun sosyal ve kültürel yapıyı etkilediğini bunun köylere de etkilediğini dile getirmişlerdir.

O halde gelişen enformasyon teknolojileri sadece üretim ve tüketim ağlarını etkilememiştir, bireylerin sosyal ilişkiler ağını da etkilemiştir. Özellikle Fordizmin doğuşu kapitalistleşmeyle birlikte tüm dünyada yeni bir yankı uyandırmıştır; kitle üretim ağını ortaya çıkarmıştır. Gramsci (1931)’de “Amerikanizm ve Fordizm” adlı incelemesinde Fordizmi şöyle açıklamıştır: Fordizmin kapitalizme yeni bir pencere açtığını, programlı ve planlı bir ekonomik sisteme geçildiğini ancak bu planlamanın sadece ürünlerin üretimi için değil bireylerin için de olduğunu, Fordizmin sadece fabrikalara değil işçilerin evi ve özel yaşam alanlarının en içine kadar sızdığını, hedefinse yeni bir işçi, yeni bir birey tipi oluşturmak olduğunu, Fordizminse en temelde montaj bandı demek olduğunu söylemiştir (Aktaran: Kumar, 2013: 68). Buna göre Fordizmin, sadece bir kitle üretim ağı olmadığını bu seri üretimle metalaşmanın arttığını ve buna bağlı olarak toplumların, bireylerin yaşamında da değişiklikler olduğunu söylemek pek tabi mümkündür. “Öyleyse, savaş sonrasında Fordizmi, yalnızca bir kitle üretimi sistemi olarak değil, daha çok bütünsel bir yaşam tarzı gibi ele alınmalıdır. Kitle üretimi, kitle tüketiminin yanı sıra ürünün standartlaşması demektir; bu ise yepyeni bir estetik ve kültürde bir metalaşma demektir” (Harvey, 2014:

158). Böylece montaj bandının sadece ürünlerin seri üretimini değil dedikodu gibi bireylerin sosyal ilişkilerini olumsuz etkileyen birçok olgunun da üretimini gerçekleştirdiğini söyleyebiliriz.

4.5. Rahatlığın Adresi: Kent

Köyde yapılan görüşmeler neticesinde görüşmecilerin kent yaşamı ve kentli bireylere dair dile getirdikleri ortak bir sıfat vardır; rahatlık. Onlara göre kent yaşamında imkanların fazla olması; ulaşım, sağlık, eğitim, iş gibi daha kolay hayat şartlarıyla eş değer tutulmuştur. Köy hayatının hayat şartlarının daha zor olduğu ve bu nedenle şehirden farklı olduğu dile getirilmiştir. Öte yandan köyde yaşayan kadın görüşmecilerse özellikle şehirde yaşayan kadınların çok rahat yaşadıklarını ve neredeyse tek işlevlerinin gezmek olduğunu dile getirmişlerdir. Köydeki kadınların öteki algısı bu nedenle çok açıktır; rahatın içerisinde yaşayan şehirli kadın imgesi birçok görüşmeci tarafından dile getirilmiştir. Görüşmecilere yöneltilen: “*Şehirde yaşayan insan sizin için ne ifade ediyor?* ve *Şehir yaşamı ve burada yaşayan insanlar için ne düşünüyorsunuz?*” sorularına verilen cevaplar neticesinde bu bilgilere ulaşılmıştır:

“Köy insanından daha rahat oldukları kesin. Bizim makinamız var her şeyimiz var ama insanlar burada çalışıyor hem erkekler hem biz çalışıyoruz. Onlar daha rahat tabi özellikle kadınları çok rahatlar. Biz burada sabah namazında kalkıyoruz tekrar yatmıyoruz ama onlar sabah kocalarını işe gönderip tekrar yatıyorlar. Sonra da günleri falan var sosyetik sosyetik oraya gidiyorlar ayakkabıyla giriyorlar evlere de. Rahatlar yani yatıp, kalkıp geziyorlar işte” (Görüşmeci, Kadın, 48, Ev Hanımı)

“Bence hanım olmak, rahat rahat gezmek, oturmak, kalkmak, rahat yaşam demek. Şehirde yaşayan insanlar rahat yani kısaca. Onlar yat kalk, otur, ben sabah çok erken kalkıyorum onlar 10’da kalkıyor. Çalışanlara zordur belki ama diğerlerine değil” (Görüşmeci, Kadın, 57, Ev Hanımı)

“Onlar iyi rahatlar her imkan var tabi, paraları da varsa onlardan iyisi yok. Erkekler sabah gidiyor akşam geliyor, kadınları da geziyor. Oturup, kalkıyorlar, geziyorlar, yatıyorlar yani” (Görüşmeci, Kadın, 83, Ev Hanımı)

“Meslekleri iyi olduğu için daha rahatlar, köy hayatını kolay zannediyorlar. İşi olan işe gidiyor, olmayan çaya, kahveye gidiyor, geziyorlar yani” (Görüşmeci, Kadın, 56, Ev Hanımı)

“Fırsatlar daha fazla şehirde, daha iyi durumlarda yani. Bu yüzden şehre gidenlerde şanslı yani oraya geçince yükselmiş oluyorlar çünkü” (Görüşmeci, Kadın, 34, Ev Hanımı)

Buna göre köyde yaşayan insanlar kent imgesi, rahat yaşamla ifade edilmiştir. Buna en büyük etkeninse kentle yaşanan sınırlı tecrübenin olduğunu söyleyebiliriz. Yani kent hayatının pratik ve rutinlerinin, köy hayatınınkinden farklı olması ve bu farkın sınırlı tecrübe nedeniyle yanlış algılanabilmesidir. Ayrıca köyde yaşayan kadınların kentte yaşayan kadınlar için kullandıkları ifadeler bir öteki algısının mevcut olduğunu göstermektedir. Bu ifadeler etiketleme olduğu gibi kent hayatına ve kentli kadınlara karşı bir kalıp yargı inancının ön yargıya dönüşmesine neden olduğunu da söyleyebiliriz.

4.6. Köylü milletin efendisi midir?

“Köylü milletin efendisidir” sözü özellikle Cumhuriyet modernleşmesine ait bir söz olup, köylü ve köylülük üzerinden yapılan bir moderizasyon hareketini ifade etmektedir. Buna göre sanayileşme sonucunda tarıma mekazinasyonun girmesi, Marshall yardımı ve kırsal kalkınmaya yönelik pek çok plan tam da bu sözün başlığı altında gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür. “Cumhuriyet’in ilk yıllarında köy ve köylülük önemli bir olgu olarak ele alınmış ve Cumhuriyet ideolojisinin temel sloganı olarak “köylü milletin efendisidir” ilkesi benimsense de pratikte tam manasıyla gerçekleştirilmemiştir” (Özensel, 2017: 97). Bunun çeşitli nedenleri olduğunu söylenebilir fakat önemli bir nedeni tarımdaki modernleşmenin, karşısında yeterli iş

gücünü bulamamasıdır. Çünkü sanayileşme, kırdan kente göç yaşanmasına ve kentin olanaklarının fazla olması nedeniyle köy nüfuslarında azalmalar yaşanmasına neden olmuştur. Köylüye yapılan bu yüceltmeninse çok masum olmadığı bir ekonomik çıkarın olduğu da söylenebilir.

Neticede amaç üretimin artırılmasıdır. Sosyolojik zemindeyse köylü bireyin, zamanla bir öteki algısı içerisinde yer almasına kadar uzanmıştır. Tüm bu anlatılan süreçleri daha iyi yorumlayabilmek adınaysa bu çalışmada hem köylü bireylere hemde kentli bireylere şu soru yöneltilmiştir: *“Bugün köylüyü aç bırakırsak yarın bütün millet aç kalır sizce bu ne demektir?”*. (Soruya sondaj soru olarak, *Katılıyor musunuz? (Evet/Hayır) Neden?* Sorusu eklenmiştir). Hem kent hem de köydeki görüşmecilerin büyük çoğunluğuysa söze katılmışlardır. Köydeki görüşmeciler şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Teknoloji gelişse de şehrin ihtiyaçlarının %90’ı buradan gidiyor. Nohut, fasülye, mercimek gibi bakliyatlar mesala köyden şehre giden ürünler bunlar olmazsa çorba nasıl kaynayacak?” (Görüşmeci, Erkek, 30, İmam)

“Tabiki köye bağlı her şey, köylüler çalışmazsa Konyalılar aç kalır yani ben söyleyim” (Görüşmeci, Kadın, 83, Ev Hanımı)

“Doğru bir söz bence. Köyde buğday ekmeksek unu nasıl bulacaksınız, köyde üretilmezse, köylüler uğraşmazsa şehirde olmaz zaten” (Görüşmeci, Kadın, 57, Ev Hanımı)

“Katılıyorum. Köylü şehirlinin efendisidir. Buğday ekmezsek un olmaz o zaman da ekmek yapamazlar. Pancar ekmezsekte şeker olmaz. Köyden şehre gidiyor her şey. Devletin bize daha çok destek vermesini isteriz” (Görüşmeci, Kadın, 48, Ev Hanımı)

“Katılıyorum tabi. Köylü milletin efendisidir bunu Atatürk diyor. Teknoloji de gelişse fabrikada kursalar, hammadde nerden geliyor sanıyorlar, köyden gidecek tabi” (Görüşmeci, Kadın, 53, Ev Hanımı)

Kentteki görüşmeciler ise şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Kimse kimseye muhtaç değil. Sonuçta toprak her yerde var. Ama onlarda üreten insan herşeyi de teknolojiye bırakamazsın, iyi geçinmekte de fayda var. Ötekileştirme olmasın diye söylenmiş ama karşı tarafa da muhtaç değiliz” (Görüşmeci, Kadın, 30, Ev Hanımı)

“Katılıyorum. Teşvik olursa daha iyi olur. Biz onlara destek verdikçe bize faydası olur. Mesela hastaneye gelen kesim belli devlet hastanesi sonuçta. Köylü bir amca havuç getirmişti teşekkür için” (Görüşmeci, Erkek, 28, Doktor)

“Yürekten inanıyorum. Bağımlılık ilişkisi mevcut yani ve bu devam eder, herkes köyden kente göç ederse tarım, hayvancılık temel ihtiyaç bunları birilerinin yapması lazım. Bunu da yapacak olanlar daha çok köylüler” (Görüşmeci, Erkek, 25, Hukuk Fakültesi Öğrencisi)

“Katılıyorum. Biz biraz rahata alıştık. Ben marul yetiştiriyim demem ama en azından onlar bunu demediği için şanslıyız. Tereyağında katkı maddesi var mesela köydeki daha doğal, daha organik oluyor” (Görüşmeci, Kadın, 26, Hakim)

“Hayvancılık ve tarım üzerinden söylenmiş, şehirlerde teknoloji olmazsa sağlık nasıl olacak peki? İki tarafta birbirine muhtaç yani” (Görüşmeci, Erkek, 39, Özel Bir Kurumda Müdür)

“Katılıyorum. Yurt dışından mercimeği alıyoruz. Tahılı Cumhuriyet zamanında Rusya’dan alıyorduk. Hiçbir zaman dışa bağımlılık iyi değil. Köyden kente geliş oldu ama hala orada kalanlar var iyiki var. Atatürk

söylemiş köylüü milletin efendisidir diye. Bir bağımlılık ilişkisi mevcut yani” (Görüşmeci, Erkek, 28, Diş Doktoru)

“Onlara ne kadar yardım edersek biz de rahat ederiz. Onlar da zaman ve ortam daha çok. Onlar ürettikçe biz yiyeceğiz. Bu böyle olmalı.” (Görüşmeci, Kadın, 41, Ev Hanımı)

“Doğru bir söz. Tarımı herkes bir şekilde yapar belki ama hayvancılığı nasıl yapsın. Biz de arıyoruz köyden gelmiş bulgur olsun daha güzel çünkü” (Görüşmeci, Kadın, 24, Doktor)

“Köylüler açlıktan ziyade borç batağında, teknoloji işi kolaylaştırdı. Köylüyü aç bırakırsan değil ama tarım olmazsa olmaz. Hem Türkiye’de hem Avrupa’da üretmeyen bir köylü toplumu var. Türkiye’de her şeyi Suriyelilere ürettiriyorlar” (Görüşmeci, Erkek, 48, Reklamcı)

Köydeki görüşmecilere göre arada bir bağımlılık ilişkisi mevcutken bu bağımlılık ilişkisinin karşılıklı bir ilişkiden ziyade tek taraflı bir ilişkinin mevcut olduğunu düşündüklerini söylemek mümkündür. Buna göre kent, köyün ürettikleri olmadan yapamaz. Kentteki görüşmecilerden bazı görüşmeciler ise bu bağımlılık ilişkisinin karşılıklı olduğunu ifade ederek, köyün ürettikleri olmadan kentin yapamayacağını, kentin olanakları olmadan da köyün yapamayacağını söylemişlerdir. Ayrıca kentli bireyler tarım ve hayvancılıkla uğraşması gereken kişilerin köylü bireyler olduğunu, onlardan başkasının yapamayacağını ve adeta fonksiyonel işlevlerinin bu olması gerektiğini vurgulamışlardır. Kentli bireylerin öteki algısının ise özellikle Suriyelilere yönelttiklerinin farkına varılmıştır.

Bu bağımlılık ilişkisi ise Wallerstein’ın Dünya Sistemi Kuramı daha net bir biçimde açıklar. Kurama göre dünya kapitalizm temelli üç ana ölçeğin içerisinde bir bağımlılık ekolü içerisinde vardır; merkez, çevre ve yarı çevre ülkelere bölünmüştür (Wallerstein, 2014). Buna göre çevre ve yarı çevre ülkeler (gelişmemiş ve gelişmekte olan), merkez (gelişmiş) ülkeler arasında kapitalist ekonomiyle beraber bir bağımlılık

ilişkisi mevcuttur ve hiyerarşik statü bu nedenle önemlidir (Wallerstein, 2014). Bahsi geçen bağımlılık ilişkisinin köy ve kent arasında da mevcut olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağımlılık ilişkisi içerisinde hiyerarşik statü merdiveninde ise kentli birey kendisini köylü bireyden daha üst bir basamakta görmektedirler. Wallerstein bu hiyerarşik statü merdivenini şöyle ifade etmiştir: “Erkekler kadınlara, Beyazlar Siyahlara göre, yetişkinler çocuklara, eğitilmişler eğitimsizlere, burjuvalar işçilere, kentliler kırdaki yaşayanlara göre daha üstün sayılmaktadır” (Wallerstein, 2014: 78).

Bu çalışmada ise kentli bireylerin kendilerini statü olarak üstün gördüklerini şu ifadelerle; *“herkes köyden kente göç ederse tarım, hayvancılık temel ihtiyaç bunları birilerinin yapması lazım. Bunu da yapacak olanlar daha çok köylüler”, “Onlar da zaman ve ortam daha çok. Onlar ürettikçe biz yiyeceğiz. Bu böyle olmalı”* dayanarak söylemek mümkündür. Burada gözden kaçırılmaması gerekirse Cumhuriyet dönemi modernleşmesinde çıkmış bu söylem, köylü bireylerin yüceltmek için kullanılsa da arka plandaki hiyerarşik statü çok nettir. Bir nevi serf- senyör ilişkisinin örtük biçimde ifade edilmiştir diyebiliriz. Çalışmadaysa köylü bireylerde “köylü milletin efendisidir” algısının hala var olduğu fark edilmiştir. Cevapların hemen hepsi bu algının varlığını kanıtlar niteliktedir. Sonuçta ise asıl olan köy ve kent arasında Wallerstein’ın Dünya Sistemi Kuramındaki bağımlılık ilişkisinin var olduğudur ki bu ilişki kapitalist düzen devam ettiği sürece var olacaktır. O halde mesele köylünün milletin efendisi olup olmasından çok daha başka bir boyutu vermektedir: Toplumsal kapitalizm, köylünün de kentlinin de efendisidir.

4.7. Merkeze Bakan Meraklı Taşralı

Literatürde sıkça rastladığımız “taşra bakar” imgesine bu çalışmada da rastlanmıştır. Alver (2017)’de bir şekilde taşraya gitmiş olan birinin oradaki insanların onu gözetlediğini söyler, o kadar aşına yüzün içinde yabancıya olan bir bakış olduğu gibi, taşranın bakan bir özelliği olduğunu dile getirmiştir; bu bakış hem kendinden olmayana bir bakıştır hem de tanıdıklığın, aşinalığın içerisine gelmiş olana merak uyanmasını sonucu olan bir bakıştır. Diğer yandan merkez kavramı ise literatürde sıkça

taşraya olan fiziksel ve psiko-sosyal mesafe üzerinden tanımlanmıştır. Buna göre psiko-sosyal mesafe, yine taşranın bakma özelliğine dayandırılır ama merakın yanında özenen bir bakışla ifade edilir. Bu çalışmadaysa “merkeze bakan meraklı taşralı” imgesi bunun üzerinden yorumlanmıştır. Kentli bireylerin aşağıdaki şu ifadeleri bu nedenle önemlidir:

“Burada (şehirde) garip giyinsem direk bakarlar ama köyde daha fazla bakarlar, şehrin yine karmaşık bir yapısı var, köyde herkes birbirini tanır hem yabancı hem de daha farklı giyinmiş birini baya garipserler bence” (Görüşmeci, Erkek, 25, Hukuk Fakültesi Öğrencisi)

“Köye gidince yabancı bir bakış var bence. Çünkü biz yabancıyız onlara göre. Bilmedikleri yerden geldiğim için bir de sorup duruyorlar mesela nereden geldin, kimlerdensin diyen bile var” (Görüşmeci, Kadın, 20, Tıp Fakültesi Öğrencisi)

“Şehre bir özentileri var bence. Mesleklerinden dolayı mecburiyetten orada duruyorlar. Orada yaşamak için ekstra bir durum yok. Aynı mesleği burada yapabilse burayı tercih eder. Biraz da meraklılar sanki. Bir keresinde köye gitmişim, çobanla karşılaştım kola içiyordum ona da verdim. Kolaya ekmek batırdı, çok garipsemişim. Ama mesela telefonla gitsem onu da merak edebilirler, görmediği için merak ediyorlar, bir merak var yani” (Görüşmeci, Erkek, 28, Diş Doktoru).

“Küçük bir yer (köy) olduğu için merak var. Bu hoş değil. Buradaki lüks, çeşitlilik olmadığı için de hayran bakıyorlar. Orada büyük marketler yok, vitrin yok. Muhabbet üç şekilde olur; kavram, olay ve kişilerle. Orada hep olay ve kişilerle oluyor. Hep öyle orda. Eğitim olmadığı için bir cahillik var o yüzden hep küçük şeylerle uğraşıyorlar” (Görüşmeci, Kadın, 41, Ev Hanımı)

“Özeniyorlardır bence ama çocuklar daha çok özeniyor yetişkinler değil, onlar halinden memnundur. İmkanların fazla olması bir cazibe bence, eğlence bile

yok köyde, sinema istiyorlar mesela bizim köyde” (Görüşmeci, Kadın, 24, Doktor)

“Özeniyorlar büyük ihtimal köyden şehre gelen insan. Bu aslında piramit gibi bir şey. Köyden kasabaya, kasabadan şehre, şehirden büyükşehir bir özentisi var yani” (Görüşmeci, Erkek, 39, Özel Bir Kurumda Müdür)

İfadelerden de anlaşılacağı üzere, kentli bireyler köyde yaşayan insanların meraklı olduklarını ve şehir hayatına özendiklerini ifade etmişlerdir. Merağın daha çok yabancıya karşı olduğunu ve özenme durumununsa şehir hayatının imkanlarına olduğunu söylemişlerdir. Esasen literatürde de bu durum bu şekilde tanımlanmıştır. Nacak (2017)’de köyde yaşayan insanların başka bir yerden gelen insana garip bakmalarının nedeninin onların oraya ait olup olmadıklarının bilinmemesinden kaynaklandığını bunun normal bir durum olduğunu söyler ve şehir hayatının yoğunluğunda insanların birbirleri farketmediklerini, farkedilenin yalnızca aşına olunanlarının olduğunu söyler taşra içinse tam zıttının geçerli olduğunu söylemiştir. İşin ironik kısmıysa köyde yapılan görüşmelerde de benzer ifadelere rastlanmıştır:

“Medeni, modern bir hayatları var. Şehre yetismeye çalışıyoruz. İmreniyoruz” (Görüşmeci, Kadın, 57, Ev Hanımı)

“Kardeşlerim de köydeydi önceden sonra gittiler. Haklılar tabi burası çok zor orası rahat her açıdan. Şehirle köy bir olmaz. Onların hayatına özeniyorum, ister geç yat ister geç kalk burada öyle mi? Bana kalsa şimdiye çoktan giderdim de benim herif istemiyor” (Görüşmeci, Kadın, 57, Ev Hanımı)

Literatürde geçen “taşra bakandır” derin bir kavramdır hem taşranın olumsuzlaması yapılır hem de merkeze bakan taşranın aslında merkeze bir özentisi durumunun da olduğu kastedilir. Bu çalışmada ise hem kentteki hem köydeki ifadeler bunun geçerliliğini vermiştir. Çalışmada gidilen Seçme Köyünde şöyle bir olay yaşanmıştır; köye ilk gidildiğinde önce muhtarın yanına uğranmış, araştırmayla ilgili bilgi verilmiş, görüşmelere daha sonra başlanmıştır. Görüşmecilerin yanına

gidildiğinde ise geliş nedenimizin çoktan bilindiği görülmüştür. Bir görüşmeciye şöyle bir ifade kullanmıştır: “*Arabınızı köye girer girmez farketmişim zaten camiden çıkıyorduk, aramızda konuşmuştuk, kim olduğunuzu merak ettik açıkçası muhtara sorduk*”. Yani literatürde geçen yabancıya bakış ve merak duygusu bu yönüyle doğrudur ve kentin öteki algısında olan taşra bu yönüyle ötekileştirilmektedir. Halbuki kent yaşamının içinde bazen kentli bireyler de bakmaktadır, bu “öteki” kavramının doğasında vardır. Kendi grubundan, kendi topluluğundan, kendi düşünce ve tutumlarıyla örtüşmeyen yani kısaca kendinden olmayana karşı yabancı bakış ötekinin inşasında etkindir. Kendini karşıdakine göre tanımlama, öteki kavramının özüdür. Örneğin kentli bir bireyin yeni ötekisi son zamanlarda Suriyeli insanlar olmuştur. O halde bu yönüyle “kentte bakandır”.

4.8. Mesafeli İnsan: Şehir İnsanı

Kentli ve köylü bireylerin birbirlerine olan bakışlarını ve bir öteki algısının olup olmadığının anlaşılabilmesi için hem köylü hem de kentli bireylere; *şehirden/köyde yaşayan bireylerin beğenip beğenmediğiniz yönleri nelerdir?* ve sizce *şehirden/köyde yaşayan insanların sosyal ilişkileri nasıldır?* soruları yöneltilmiştir. Kentli bireyler sorulara daha olumlu cevaplar vermişken köylü bireyler olumsuz cevaplar vermişlerdir. Kentli bireylerin köylü bireylerin beğendikleri yönleri ve sosyal ilişkilerine yönelik ifadeleri şu şekildedir:

“İçten, samimi olmaları, daha sıcak olmaları. İmece usulü var, hatır gönül daha çok var. Bayramlara, düğünlere daha çok önem veriyorlar” (Görüşmeci, Kadın, 30, Ev Hanımı)

“Sıcakkanlı olmaları daha iyi. Daha samimi yapmacıktan uzak oluyorlar şehirli insanına göre. Yardımlaşmaları daha fazla samimiyetleri de öyle” (Görüşmeci, Erkek, 28, Doktor)

“Daha samimi, daha çıkarsız ve içten pazarlıklı olmadıklarını düşünüyorum yani şehirdekilerin çoğu böyle çünkü. Rekabet yok onların yaşamında kimse kimsenin ayağına basmaz” (Görüşmeci, Kadın, 26, Hakim)

“Sıcak ve samimiler, ilişkileri daha kolay yürüyor. Komşuluk, hısımlık akraba olarak samimi buluyorum. Geleneksel İslam helal ve harama yaklaşımı şehirli, okumuş insana göre daha değerli buluyorum” (Görüşmeci, Erkek, 48, Reklamcı)

“Temiz, çalışkan ve kendilerini geliştiriyorlarsa onu her zaman beğenirim. Şehir hayatı daha bencil, köy daha samimi. Bu benim köylüm diye ilişkilerine daha sahip çıkıyorlar. Kapılarını daha rahat açtıkları için daha da rahat bölüşüyorlar her şeyi. Buradaki riya, gösteriş olmadığı için daha iyi tabi. Yardımlaşmaları daha fazla sanki” (Görüşmeci, Kadın, 41, Ev Hanımı)

“Daha sıcak ve samimiler. Daha yakınlar, daha çok haberdarlar, daha içi içe gibiler. Birbirleriyle yardımlaşıyorlar. Sosyal ağları da kuvvetli, burada telefon internet olsa da daha çok haberleri var birbirlerinden” (Görüşmeci, Kadın, 20, Tıp Fakültesi Öğrencisi)

“Daha samimiler, daha iyiler, daha bağlılar birbirlerine. Homojen bir yapıları var. Aslında onlar buraya göç edince de o homojen yapıyı koruyorlar hemşehrilik ilişkileri üzerinden” (Görüşmeci, Erkek, 25, Hukuk Fakültesi Öğrencisi)

Bu görüşlerin aksine ise bazı kentli bireyler köylü bireylerin de kitle iletişim araçlarıyla birlikte sosyal ilişkilerinin zayıfladıklarını kentteki ilişkilerinden pek farkı kalmadığını söylemişlerdir:

“Eskiden daha yakındır ilişkileri ama şimdi fark yok bence. İnsana göre değişiyor artık, köy şehir olarak değil. Köyde bir cenaze üç günse şehirde de öyle. Değerlerine de eskisi gibi sahip değiller, bir farkımız yok bence. Bir de

bu teknolojik gelişmelerin her yere ulaşmasıyla hiç fark kalmadı, köylüler de şehirlileşiyor bence” (Görüşmeci, Kadın, 24, Doktor)

“Cana yakınlar, misafirperverler, yardımseverler de. Eskiden köy şartı daha kötüydü. Şimdi internet, TV var bu yüzden bozulma da var artık orada bunlarla alakalı olarak” (Görüşmeci, Erkek, 28, Diş Doktoru)

“Belki birbirlerinden daha çok haberi vardır ama değerlerine sahip değiller artık, eskiden sahiplermiş. Şimdi evlere televizyon girdiği için değer meğer kalmadı açıkçası” (Görüşmeci, Erkek, 39, Özel Bir Kurumda Müdür)

Kentli bireyler genelde köylü bireyleri daha samimi, sıcak, içten ve cana yakın olarak tanımlamışlardır. Sosyal ilişkilerininse daha gelişmiş olduğunu, birbirleriyle yardımlaştıklarını, kültürel değerlerine sahip çıktıklarını, düğün, bayram v.s daha çok önemsediklerini belirtmişlerdir. Bunun yanında köylü bireyler ise kentli bireylere hem olumsuz özellikler atfetmiş hem de sosyal ilişkilerinin kopuk olduklarını dile getirmişlerdir:

“Köylüyü umursamazlar aşağı görürler. Komşuluk yok, yardımlaşma yok. Burada haber vermeden girebiliyorsun, orda günler önce arayacaksın da haber edeceksin. Gelinim Konya’da yaşıyor, kalçasından ameliyat oldu koca apartmanda ziyaret eden olmadı. Ölüp kalsan bakmazlar” (Görüşmeci, Kadın, 57, Ev Hanımı)

“Köydeki insanlar daha temiz, saf yani ve sıcaklar, şehirdekiler değil ama. Komşulukta pek yok orda benim bildiğim” (Görüşmeci, Erkek, 30, İmam)

“Şehirde toplu taşıtlara binince güvenilir olmuyor, çeşit çeşit insan var sonuçta. Birbirlerine yardım eden var etmeyen de var. Ben soğuk davranmam ama onların ki değişiyor genelde soğuk gibiler, ben iyi baktığım için iyi görüyorum” (Görüşmeci, Kadın, 48, Ev Hanımı)

“Köylü insanı daha sıcak şehirli öyle değil. Yabancıya soğuk davranıyorlar. Müsait mi değil mi soracaksın. Yardımlaşmaları da yok mesela. Benim kocam imam bu köyde, Allah razı olsun ilk geldiğimizde her şeyi ayağımıza serdiler; süt, yumurta daha bir sürüsünü” (Görüşmeci, Kadın, 27, Ev Hanımı)

“Buradaki insanları aşağı görüyorlar ve menfaate dayalı ilişkileri var” (Görüşmeci, Kadın, 34, Ev Hanımı)

“Komşuluk yok hiç. Bir sitede birbirlerinden haberleri bile yok ama onlar köyde de öyle oldu diyor nereden öyle biz burada kim ağlar, kim güler biliriz. Aile bağları da zayıf, birinci, ikinci göbekten sonra üçüncü göbeği bilmiyorlar. Biz köyde gelin alsak yanımıza isteriz ama şehirde böyle bir şey yok” (Görüşmeci, Erkek, 59, Hayvancılıkla uğraşıyor)

Köylü bireyler genellikle kentli bireylerin soğuk davrandıklarını ve komşuluk ilişkilerinin olmadığını, birbirlerinden haberleri olmadığını, kopuk bir ilişki ağlarının olduklarını, ilişkilerinde bir resmiyet olduğunu dile getirmişlerdir. Kısaca onlara göre şehirli insan demek mesafeli insan demektir. Bu mesafe psiko-sosyal bir mesafe olup, sadece köylülerin fark ettiği bir mesafe değildir, kentli bireylerde verdikleri yanıtlar içerisinde; *daha sıcaklar, daha samimiler* ifadelerini kullanmışlardır. Burada köylü bireylerle kendilerini örtük bir biçimde kıyaslamışlardır. Esasen daha az samimi, daha az sıcak olduklarını ifade etmişlerdir. Hatta açık bir şekilde beyan eden de olmuştur: *Sıcakkanlı olmaları daha iyi. Daha samimi yapmacıktan uzak oluyorlar şehirli insanına göre.* Bu kıyasa göre de kentli bireyin bir mesafesi olduğunu söyleyebiliriz. Bu bir psiko-sosyal mesafedir. Kendileri de ifadelerinde bunu belirtmiştir diyebiliriz.

Öte yandan kentli ve köylü bireylerdeki bu farklı özellikler İbn Haldun’un Bedevi ve Hadari toplumlar için yaptığı ayrım üzerinden açıklanabilir. Bedevi toplumlar göçebe toplumları, Hadari toplumlar yerleşik toplumları ifade ederken esasında köy ve şehir hayatını ifade etmektedir ve ona göre köy ve şehir hayatının farklı özellikleri olduğu gibi köylü ve kentli bireylerin de farklı özellikleri mevcuttur. İbn Haldun (2013)’te; Bedeviler için; cesur, fedakâr, sabırlı, cömert gibi ifadeler

kullanırken, Hadariler için; bencil, hilekâr, şeytan, korkak, kurnaz, menfaatine düşkün, cimri gibi ifadeler kullanmıştır ve toplumsal koşullardan dolayı farklı hayat tarzlarına bağlı olarak özellikle ahlaki yönden bedevilerin hadarilerden daha üstün olduğunu söylemiştir (Aktaran: Ateş ve Utkan, 2017: 219-220). Buna göre toplumların içinde bulunduğu koşullar (fiziksel ya da sosyal), bireysel farklılıklara etki etmektedir. “Bütün bu söylenenler ile, şehir hayatının, toplumsal hayatın son noktası ve bozulmaya döndüğü yer olduğu; yeni kötülüğün nihai noktası ve iyiliğe en uzak nokta olduğu açıkça kavuşmuş oluyor. Aynı şekilde bedevilerin de iyiliğe şehirlilerden daha yakın oldukları ortaya çıkmış oldu” (Haldun, 2017: 176). Kısaca İbn Haldun’a göre kentli ya da köylü olma durumu, mekânsal koşulların özelliklerine bağlı olarak bireylere de etki eder (Haldun, 2017: 178).

O halde şehirli insanın mesafeli olarak anılması kent hayatının özelliklerine bağlıdır diyebiliriz. Kozmopolit bir yapıya sahip olan kentte, bireylerin neyle karşılaşacaklarını kestirememelerine bağlı olarak bir savunma mekanizması biçiminde psiko-sosyal bir mesafe geliştirmiş olmaları olağandır denebilir. Diğer yandan köylü bireylerin ifadelerinde sıkça rastlanılan; *komşuluk yok, yardımlaşma yok* gibi söylemler ise toplumsal kapitalizmle beraber ekonomi temelli bir dünya düzeni içerisinde bireyselleşmenin artmasına bağlı olarak birincil ilişki düzeylerinin yerini ikincil ilişkilere bırakmasıyla yakından ilişkilidir. O halde kapitalist düzen üzerine kurulmuş kent hayatında meta her şeydir ve herkes içindir olgusuyla bütünleşmiş bir bireyin artan bireyselleşme düzeylerine bağlı olarak birincil ilişkileri ikinci plana atması kaçınılmazdır.

4.9. Köylülük Bir Geleneksellik, Kentlilik Bir Yaşam Biçimi Mi?

Literatürde geçen köylülük ve kentlilik kavramında köylülüğün daha çok geleneksel bir yaşam biçimini ifade ettiği kentliliğinse kent hayatının pratiklerinin yerine getirilerek bir yaşam tarzına dönüştüğü belirtilmektedir. Bu çalışmada ise gelişen enformasyon teknolojilerinin hayatın tüm alanına etki etmesiyle üretim ve tüketim ağlarının değişmesine bağlı olarak köylülüğün ne kadar bir gelenekselliği

ifade ettiği anlaşılmak istenmiştir. Ayrıca kentliliğin de bahsi geçen bu süreçlerle bir yaşam tarzı olarak boyutları anlaşılmak istenmiştir. Bu nedenle köylü ve kentli bireylerin günlük rutinleri öğrenilerek literatürdeki köylülük ve kentlilik kavramlarına denk gelip gelmediği anlaşılmak istenmiştir ve hem köylü hem de kentli bireylere şu soru: *şehirde/Köyde bir gününüz nasıl geçiyor bahsedebilir misiniz?* yöneltilmiştir. Köylü bireylerin ifadeleri şu şekildedir:

“Sabah namazı ile birlikte kalkarım, sonra geri yatmam ama. Kahvaltı yaparız, srmz var byk ona bakan obanlar var, onların evine bakıyorum sonra geliyorum torunlarıma bakarım. Tavuklara yem veririm, ben aşağıları sprrm gelinim yemek yapar hem öğle ye hem akşama. Komşuların yanına giderim bazen, patik reriz. Okuyacağım czlerim varsa okurum. Akşam olur yemek yeriz, çay içeriz. Yatsı ezanı okununca çok duramam, sabah erken kalkınca yoruluyorum, namazı kılar yatarız. Böyle işte kızım bir günümüz hiç değişmiyor” (Görüşmeci, Kadın, 57, Ev Hanımı)

“ok sıkıcı. Ev, ocuk, köy hayatı, sosyal hayatım yok, ev temizliyorum, yemek yapıyorum, çocuğa bakıyorum. Sabah namazdan sonra bazen yatarım bazen yatmam. Akşam geç yatarım çocuğa göre değişiyor o uyumayınca nasıl uyuyacaksın. Kk bir bahçemiz var bazen oraya çıkıyorum, çapa falan yapıyorum ama genel olarak sıkılıyorum yapacak hiçbir şey yok köyde” (Görüşmeci, Kadın, 27, Ev Hanımı)

“Sabah namazında kalkıyorum, tesbih çekip, Kuran okuyorum. Kahvaltı yapıyoruz sonra ahıra gidiyorum ineklere bakıyorum, yemliyorum. Ev işi yemek yapıyorum, önceden ekmeğimizi de kendimiz yapardık, şimdi biz de alıyoruz. Öğlen yemek yeriz sonra tarlaya gider pancar ekeriz. Sılayı rahim yaparız, akşam biraz televizyon izlerim yatsıdan sonra da çok durmam yatarım” (Görüşmeci, Kadın, 48, Ev Hanımı)

Köylü bireyler, günlük rutin pratiklerini anlatırken sıkça sabah erken kalktıklarını, namazdan sonra yatmayarak tarım ve hayvancılıkla uğraştıklarını

belirtmişlerdir. Ayrıca kadınlar ev işleri ile uğraştıklarını, gün içerisinde komşularıyla görüştüklerini erkekler ise namaz vakitlerinde camiye gittiklerini, işlerini bitirdikten sonraysa köyün diğer erkekleriyle birlikte vakit geçirdiklerini belirtmişlerdir. Buna göre literatürde ifade edildiği üzere geleneksel bir köylülük biçiminin var olduğunu söyleyebiliriz. Durmuşoğlu (2012)'de bu geleneksel yaşamı şöyle ifade etmiştir; küçük yerleşim birimleri olan köylerde bireylerin sosyal ağları kuvvetlidir, hemen hemen herkes birbirini tanımaktadır, bu yönüyle ilişkiler bir gizliliği değil açıktır, bu nedenle sevinçlerini de üzüntülerinin de haberdardırlar, birbirine benzer ekonomik ve kültürel dertleri vardır, birlikte bir yaşam vardır, bağda, bahçede, tarlada, sosyal yaşamları iç içedir, tarıma bağlı olan hayat yazın daha yoğundur onun dışındaki vakitlerde kahvede, sokakta ya da evde birlikte dirler, bu tanıdıklığın içerisinde varlıklarından da yokluklarından da haberdardırlar, temel ihtiyaçlarını karşılamaya, dini ritüellerini yerine getirmeye ve geleneksel ilişkilerini devam ettirmeye çalışırlar, aile bağları konusunda çok hassastırlar, din ve gelenek ana endişeleridir, beklentileri azdır; biraz hayvan, biraz gelişmiş ekonomik durum isterler ve doğayla iç içe sakin bir hayattır (2012: 178-179). Fakat öte yandan bazı ifadelerde ise gelişen enformasyon teknolojileriyle hayat pratiklerindeki değişiklikler fark edilmiştir:

“Sabah erken kalkıyorum, hayvancılıkla uğraşıyorum işim bittikten sonra öğlen uyurum biraz bağda, bahçede de çok iş kalmadı zaten uğraştırmıyor, sulama sistemleri otomatik, hasat zamanları da kolay teknoloji baya gelişti hem zaten biz bile yapmıyoruz işçilerim var onlar yapıyor, kışın zaten daha rahat geçiyor, bizim çalışma zamanımız yazdır genelde, eskisi gibi zor değil yani burada hayat şartları ama şehirden zor yine” (Görüşmeci, Erkek, 59, Hayvancılıkla uğraşıyor)

“Namazla birlikte kalkarım, kahvaltıyı hazırlarım, kahvaltıdan sonra ahıra gider ineklere bakarım, sonra kocamla tarlaya gideriz, suyu açarız, şimdi kolay açıyorsun fiskeyi hemen sulanıyor çok zamanda gitmiyor sonra geliriz eve öğlen yemek yeriz ben komşulara giderim bazen kocam erkeklerin yanına

gider. Akşam yemek yer, namazdan sonrada uyuruz” (Görüşmeci, Kadın, 57, Ev Hanımı)

Görüşmeciler tarım ve hayvancılıkta teknolojik gelişmelerden faydalandıklarını ve hayatlarını kolaylaştırdığını ifade etmişlerdir. Fakat gözden kaçırılmaması gereken nokta geleneksel yaşam biçimlerinde bir değişikliğin olamamasıdır. Sadece enformasyon teknolojileri ile tarım ve hayvancılıkta kolaylık yaşadıklarını ama makro boyutta değişen farklı bir yaşam tarzlarının olduğunu söyleyemeyiz. Bu nedenle köylülük, sosyolojik tanımı içerisinde bir yanda gelenekselliği verirken diğer yanda enformasyon teknolojileriyle yavaş yavaş gelenekselliğin dışına çıkmayı da verir ancak bu bir modernlik olarak algılanmamalıdır adeta arafta kalmış bir köylülüktür diyebiliriz. Kentliliğin ise bir yaşam tarzı olup olmadığını anlamak adına kentli bireylerin ifadeleriye şu şekildedir:

“Sabah 9’da işe geliyorum akşama 7’ye kadar buradayım. Ev, iş arasında bayağı yoğun bir tempom var, bazen zaman kavramını yitiriyorum, hep bir yere yetişmek zorundayım onun dışında yorgun değilsem dışarı çıkarım bazen arkadaşlarla, eşimle sosyal faaliyetlerde yaparız bazen sinema, tiyatro gibi. Akşam yemeğinden sonra televizyon izlerim bazen ama genelde internette daha aktifim, televizyon gereksiz uzun vakit alıyor, gece yatmam ise 12’yi bulur bazen geçer bile” (Görüşmeci, Erkek, 39, Özel Bir Kurumda Müdür)

“Sabah çok geç kalkmam, çocuğumun birini okula ben götürüp alıyorum, diğer çocuğum servisle gidip geliyor onun dışında ev işleri yemek uğraşıyorum. Haftanın üç günü kursum var takı ve çini kursuna gidiyorum. Alışverişe gitmem gerekirse ona giderim. Günlerim varsa ona gidiyorum. Haftada iki kez de güzellik salonuna gidiyorum hatta şimdi yeni geldim. Eşim doktor olduğu için çok yoğun ama sosyal faaliyetlere de zaman ayırıyoruz, bir şekilde stres atması lazım onunda çok televizyon izlemeyiz daha çok Netflix’ten izlerim. Gece yatmamsa 12’yi bulur” (Görüşmeci, Kadın, 30, Ev Hanımı)

“Ev, iş, yemek üçgenimdeyim. Çok yoğunum 10 günde 1 nöbetim var, sabahları altı buçuk gibi kalkıyorum, sabah sekiz akşam beşe kadar mesaim var. Zaman buldukça sosyal faaliyetlere katılıyoruz eşimle sinemaya falan gideriz ya da arkadaşlarımızla dışarda buluşur, yemek yer çay, kahve içeriz. Onun dışında akşam yemekten sonra internetten bir şeyler izleriz, çok geç yatmam ama yine de 12’yi buluyor” (Görüşmeci, Erkek, 28, Doktor)

“Genelde planlı yaşarım, sabah erken kalkarım, kahvaltı yaparız, çocukları okula götürürüm sonra işe gider görüşmelerimi yaparım, dört buçukta tekrar çocuklarımı okuldan alırım. Akşam 6 gibi yemek yeriz 7’de yürüyüşe çıkarım bir, bir buçuk saat kadar sonra internetten işlerimi takip ederim, sosyal medyaya bakarım biraz. Televizyon izlesem de daha çok belgesel izlerim, canım isterse de dışarı çıkar alışveriş merkezine gider, gezeriz, bir şeyler içeriz. Gece çok yatmam ama 12’ yi de buluyor” (Görüşmeci, Erkek, 48, Reklamcı)

“Eğer o günüm dışarıda yoğunsa 1 gün önce plan yapar zamanı bölerim. Öğleye kadar yapılacak işler, öğleden sonra yapılacak işler gibi. Onun dışında sabah geç kalkarım gece geç yatıyorum çünkü 3’ü, 4’ü buluyor yatmam. İnternette zaman harcarım ama araştırma için, merak ettiklerimi yani. Günlerim var onlara gidiyorum, bazen de AVM’de vitrin bakarım. Akşam yemekten sonra da genelde ya misafirim olur ya misafirliğe gideriz” (Görüşmeci, Kadın, 41, Ev Hanımı)

“İş, ev, yemek yoğun bir tempodayım planım varsa dışarı çıkarım onun dışında sosyal medyada çok zaman harcıyorum zaten, facebook, instagram ikisini de aktif kullanıyorum. İnternette film, dizi izliyorum. Eşimle vakit buldukça sosyal faaliyetlere de katılıyoruz. Gerçi ikimizde yoğunuz ama başka türlü de stres atılmıyor” (Görüşmeci, Erkek, 28, Diş Doktoru)

Kentli bireyler, gün içerisinde çok yoğun bir tempoda sürekli bir hareket halinde olduklarını söylemişler, bu yoğunluk içerisinde günlerini planlamak zorunda

olduklarını ifade etmişlerdir. Neredeyse bütün görüşmeciler, sosyal faaliyetlerinin olduğunu, alışveriş merkezlerinde ve sosyal medyada zaman harcadıklarını söylemişlerdir. Hayata başlangıç saati eğer çalışan bir bireyse, çalışma saatine göre şekillenmektedir ve gece yatış saatlerininse on ikiyi bulduğunu hatta bazen geçtiğini ifade etmişlerdir. Köydeki geleneksel zaman kavramının aksine (namaz vaktiyle başlayıp namaz vaktiyle son bulan) modern kent yaşamı olarak ifade edilen, kentin rutinlerine göre başlayan hayat bu rutinleri kentli bireylerin değerlendirmesine göre son bulmaktadır. Bu yönleriyle literatürde geçen kentli ve kentlilik kavramları ile uyum gösterdiği söylenebilir. Şen (2012)'de kentliliği şu şekilde ifade etmiştir; kentli gibi davranma, kentli gibi düşünmedir, kentli hareket ve tutumlara sahip değildir, sadece mekana ait bir durumu değil, kentin kültürünü kanıksamayı, kente adaptasyon olmayı bu mekanın getirdiği gerekliliklere göre yaşamayı ifade eder, bunlarsa giyim tarzından, üretim ve tüketim alışkanlıklarını, bireyler arası ilişkilerinden konuşma ve düşünce tarzına kadar olan günlük yaşam pratikleridir (2012: 104).

Tüm bunlarsa bir kimlik inşası olarak kent kimliğini verir. Literatürde kent kimliği, kent kültürüyle birlikte verilir ve sanayileşme sonrasındaki değişimlere bağlı olarak kent hayatının rutinleri verilir. Kent kültüründen kasıtsa kentin alışkanlıklar üzerine inşa ettiği yeni binalardır; tiyatro, sinema ve avm'ler gibi. Bunun üzerine gelişen yeni kent kültürü kent kimliği inşasının da oluşumunda önemlidir. Buna dayanarak kentli olma durumunun bir yaşam tarzını ifade ettiğini söylemek mümkündür. Diğer yandan yapılan görüşmelerde bize kentliliğin bir yaşam biçimini olduğunu vermektedir. Görüşmeciler, bahsi geçen kent kültürü ve kent kimliğine sahiptir ve kent rutinlerini yerine getirmektedirler. O halde kentlilik, kent hayatına ayak uydurmaktır fakat bu ayak uydurma, bilinç dışı bir düzeyde gerçekleşerek bir içselleştirmedir yani tamamıyla bir tarzdır, yaşam tarzıdır.

Sonuçta ise köylülüğün geleneksel bir yaşamı ifade etmesini kolektif bilinçle açıklamak bu gelenekselliği anlamamızı sağlayacaktır. Durkheim (2006)'da, Kolektif bilinci, bireyi toplumsallaştırdığını ve aynılaştırdığını, bireysel niteliklerin gelişimine izin vermediğini, baskıcı önlemleriyle insanlara korku saldığını, aynı inanç ve

davranışları onlara dayattığını, insanların inanç ve davranışlarındaki benzerlik ne kadar yüksek olursa, toplumsal yaşam ve ahlâk o oranda dinsel görünüm aldığını; ekonomik kurumlar da o oranda komünizme yakınlaşması olarak ifade etmiştir (Aktaran: Özyurt, 2007: 101). Kolektif bilincin mekanik dayanışmalı toplumlarda yani geleneksel toplumlarda olduğu söylemektedir. Bu çalışmadaysa buna dayanarak görüşmenin yapıldığı köyde bir kolektif bilincin hakim olduğu söylenebilir.

“Durkheim (2006)’a göre, kolektif bilinç çok yavaş oluşur ve çok yavaş değişir. Kolektif bilinç, geçmişten gelen hemen her şeye saygı gösterilmesini talep eder. Kolektif bilincin etkisi, büyük ölçüde geleneğin etkisinden meydana gelmektedir” (Aktaran: Özyurt, 2007: 101). O halde kolektif bilincin varlığını korumasına bağlı olarak geleneksellikte var olacaktır. Bu çalışmadaysa tüm bunlara bağlı olarak mevcut bir kolektif bilincin varlığının olduğunu ve köylülüğün geleneksel bir yaşamı ifade ettiğini söyleyebiliriz.

4.10. Hala Bir Adım Geride Miyiz? Köy ve Kent Farklılaşmasına Dair

Literatürde geçen kır ve kent farklılaşmasını belirleyen faktörlerin hala geçerliliğini koruyup korumadığını anlamak için bu çalışmada köylü ve kentli bireylere: *Yaşadığınız yerle şehir/köy arasında fark olduğunu düşünüyor musunuz? Varsa bu farklar neler? Yoksa Neden?* Sorusu yöneltilmiştir. Özellikle kırdan kente göç neticesinde ortaya çıkan bu farklılaşmanın günümüzde de varlığını koruyup korumadığını ve eğer günümüzde de bu farklılaşmanın belirleyici faktörleri mevcutsa bir öteki algısı oluşturup oluşturmadığı ya da bir ötekileştirme boyutunun olup olmadığını anlamak bu çalışma için oldukça önemlidir. Sorulan soruya köylü bireylerin ifadeleri şu şekildedir:

“Sağlık ocağımız yok, gıdamız yok, market yok. Arabamız var rahat oluyor ama yine de otuz beş dakika sürüyor. Şimdi nerdeyse her evde araba var, traktör var. İmkan arttı. Beyaz eşyanın da girmediği bir ev yok mesela. Eskiden tarla tarpan işi çok zordu, şimdi çok daha kolaylaştı. O zamanlar köyün imkanı da zordu ekmeğimizi de kendimiz yapardık, şimdi biz de alıyoruz sizin gibi.

Alınca da çok alıyorum, bir ekmek için o kadar yol gidilmez şimdi her gün, hanım da dondurucuya koyuyor rahat oluyor” (Görüşmeci, Erkek, 59, Hayvancılıkla uğraşıyor)

“Bayağı aynı gibi oldu pek fark yok. Kocam muhtar olunca şehre günlük gidiyordum. Hastane Çumra’da var, eski zorlukları yok. Araba olunca rahat oluyor, köyde herkesin arabası var zaten. Otobüse bile gerek kalmadı” (Görüşmeci, Kadın, 57, Ev Hanımı)

“Merkez gibi gelmiyor orada her şey elinin altında. Ekmek yok mesela ben de kendim yapmıyorum e market bakkal da yok zor oluyor yani. Hem ben sıkılıyorum şehirde olsam kurslara yazılmak istiyorum ya da ne biliyim canım sıkılınca gidip gezebileceğim bir yer yok. Kızım bir sene sonra okula başlayacak ama okul yok, Çumra’ya da yarım saatte anca gider bir de iyi bir eğitim alsın isterim, şehir daha iyi olur o yüzden. Arabamız var hafta sonu gidiyoruz Konya’ya ordayken iyi yapacak çok şey var ama dediğim gibi burada sıkılıyorum, kocam atamasını Konya’ya isteyecek zaten” (Görüşmeci, Kadın, 27, Ev Hanımı)

“Sağlık ocağı, hastane, okul olsa daha iyi olur tabi. Ebemiz, hemşiremiz olsa iyi olmaz mı? Hastalanınca ta kalkıp ya Çumra’ya ya Konya’ya gideceksin arabamız var ama olsun yine de gecesi var gündüzü var sağlık bu” (Görüşmeci, Kadın, 48, Ev Hanımı)

“Çok fark var tabi. İmkanlar farklı yani. Hastane uzakta, ulaşım zor oluyor araba yoksa çok büyük sıkıntı otobüs, dolmuş yok. Bizim için değil de okulda olsa iyi olur çocuklara” (Görüşmeci, Erkek, 30, İmam)

“Organik bir hayat var köyde ama şehirde her türlü imkan daha fazla, daha kolay ulaşıyorsun. Biz bir hastalansak yarım saat mesafe o da araban varsa git yani, e bakkalımız da yok, ekmekte yapmıyoruz eskisi gibi gidip almak gerekiyor, sonra çocuklarımın iyi bir eğitim almasını istiyorum okul yok, benim

çocuğum iyi bir eğitim hak etmiyor mu, iyi yerlere gelse ne var, bizimki olmaz işte” (Görüşmeci, Kadın, 34, Ev Hanımı)

Köylü bireyler genel olarak köyle kent arasında fark olduğunu bu farkların daha çok ise eğitim, sağlık ve ulaşım yönünde olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak görüşmecilerin hemen hepsi ise arabaya sahip olmanın çok iyi olduğunu söylemişlerdir. Buna göre arabaya sahip olmanın bu farkları giderdiği algısı mevcuttur. Genç yaştaki görüşmeciler, köyde okul olmamasının önemli bir eksiklik olduğunu ve çocuklarının iyi bir eğitim almalarını istediklerinin özellikle altını çizmişlerdir, gelecek için kaygılandıklarını belirtmişlerdir. Orta yaş görüşmecilerse sağlık faktörünün özellikle altını çizmişlerdir. Sağlık ocağının olmaması ve hastaneye olan uzaklığın sorun olduğunu ifade etmişleridir. Ertan Özensel (2018)’de “Kır Sosyolojisi Türkiye’de Kırsal Yapıların Dönüşümü” adlı kitabında kır ve kent arasındaki belirleyici faktörleri sınıflandırarak başlıklar altında toplamıştır: Ulaşım imkanları, tarımsal teknolojinin yaygın kullanılması, ekonomik faaliyetlerin çeşitliliği ve üretim bilinci, eğitim imkanları, kitle iletişim araçlarının gelişimi, tarımsal desteklerin artması ve yurt dışı ve yurt içi göçlere bağlı gelişmelerdir. Literatürde geçen kır ve kent arasındaki bu belirleyici faktörler, çalışmada da köylü bireyler tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca kentli bireylerde ifadelerinde bu belirleyici faktörlere değinmişlerdir ve kentli bireylerin ifadeleri de şu şekildedir:

“Köyde hemen hemen hiçbir şey yok. Kendi köyümde bakkal bile yok. Eğitim, sağlık, ulaşım açısından farklılıklar var. Sosyal ve kültürel yönden de var. Burada istediğim zaman sinemaya, tiyatroya gidebiliyorum orada öyle bir şey yok bana sunulanlarla idare etmek zorundayım” (Görüşmeci, Erkek, 25, Hukuk Fakültesi Öğrencisi)

“Her şey farklı. Eğitim, ulaşım, yaşam standardı farklı. Her farkın da bir bedeli var tabi. Orada iki bin lirayla geçinebiliyorsun. Köyde su daha ucuzdur mesela. Daha lüks yaşıyoruz biz ama bedelini ödüyoruz, sağlık ve psikolojik açıdan bedelini ödüyoruz. Komşum lüks arabasını değiştirse senin de

değiştirmen lazım gibi, psikolojik baskı hissediyorsun. Köydeki en fazla eşeğini değiştirir” (Görüşmeci, Erkek, 39, Özel Bir Kurumda Müdür)

“Var. İnsan ilişkileri, günlük hayat temposu farklı. Yediğimiz yemekler farklı orada daha doğal orda fast food zincirleri yok mesela” (Görüşmeci, Kadın, 20, Tıp Fakültesi Öğrencisi)

“İmkanlar açısından fark var. Buradaki eğitim daha kaliteli, doktor da daha kaliteli mesela. Çünkü çeşitlilik daha fazla bu yüzden kalite farkı var. Mesela köydeki doktor orayı geçici olarak görüyor, potansiyelini ortaya çıkarmıyor, tecrübeli insan da oraya gitmiyor. Fark azalsa da ben istemem köye gitmeyi, yaşayamam orada. Ben şehre aitim. Köyde dışarı çıksam oturabileceğim yer yok, kahveye mi oturayım? Tatlı çekse canım nereden alayım? Allah gördüğümüzden ayırmasın ne bileyim aşına olduğum bir şey değil” (Görüşmeci, Kadın, Hakim, 26)

“Tabi ki fark var; eğitim, sağlık, ulaşım burada çok daha iyi. Sosyalleşme de daha iyi burada çok fazla sosyal aktivite var; sinema, tiyatro, konser orada öyle bir şey yok” (Görüşmeci, Kadın, 30, Ev Hanımı)

“Sosyal ve kültürel açıdan fark var bence. Ekonomik açıdan var tabi. Burası ekonomik açıdan daha gelişmiş, daha zengin. Oralarda aile bağları daha fazladır, bizimki daha kopuk” (Görüşmeci, Erkek, 28, Doktor)

“Elbette var. Pek çok mahrumiyet var; eğitim, sağlık, ulaşım açısından. Çocuklar grip olsa anında doktora gidebiliyoruz, orada çok kolay ulaşım olmayabiliyor olsa da zaten şöyle bir bakış var; bir şey olmaz, iyileşir diye. Çocukların kendini geliştirebileceği şeyler de yok mesela hobi için kurs, ek dersler ve özel okul açısından böyle bir şey yok” (Görüşmeci, Erkek, 48, Reklamcı)

“Var, imkanlar burada daha çeşitli tabi. Ulaşım mesela çok önemli bir şey bence sağlık için de çok zor oluyordur bu yüzden. Eğitim farkı da var, okul çok önemli, buradaki okullar oradakilerden daha iyi kalite farkı var yani bence”
(Görüşmeci, Kadın, 41, Ev Hanımı)

Kentli bireyler, köyle kent arasında fark olduğunu belirtmişlerdir ve bu farkların eğitim, sağlık ve ulaşım alanında olduklarını söylemişlerdir. Fakat bunlara ek olarak sosyal ve kültürel açıdan farklılık olduğunu söylemişlerdir. Özellikle köyde sinema, tiyatro gibi sosyal aktivitelerin olmadığını, bakkal ya da marketin bulunmadığını ve restoranların ya da kafelerin olmadığını belirtmişlerdir. Buna göre yaşam standartlarının ve kalitelerinin farklı olduğunu belirtmişlerdir.

Sonuçta ise hem köylü bireyler hem de kentli bireyler kırsal ve kent arasındaki farklılıkların mevcut olduğunu söylemişlerdir. Bu yönüyle kırsal kent farklılaşmasının belirleyici faktörleri literatürdekiyle uyumaktadır. Kentleşme süreciyle anılan bu kırsal kent arasındaki farklılaşmanın hala günümüzde mevcut olması ironik bir durumdur. Çünkü bu dönem 1970 ve 1980’li yıllarla başlamış bir dönemdir, 40 yıla yakın süreçte bu farkların azalmamış olması bu yönüyle gariptir. Literatürde kentleşme süreciyle anılan kırsal ve kent farklılaşmasının belirleyici faktörlerinin azaltılması için hükümet ve siyasi partilerin programlarında bu konuya yönelik çalışmaların var olduğu belirtilmesine rağmen yine literatürde bu konuda pek başarılı olunamadığı ve sebebinse bütünleşik bir entegrasyonun sağlanamaması olarak belirtilmiştir; kırsal ve kentin birbirinden bağımsız olarak ele alınması şeklindedir.

Günümüzde ise hala bu farkların giderilmemiş olmasının iki nedeni olabilir; ilki, köylerin sadece kent ya da kentli bireyler tarafından öteki olarak görülmesi değil hükümet ve siyasi partiler tarafından bir öteki algısı içerisinde yer alıyor olması olabilir diğer nedense bu algıya bağlı olarak köylerdeki tarım ve hayvancılığın sürekliliğinin olması için kapitalistleşme içerisinde bir araç olarak kullanılmasıdır. Buna göre kırsal kalkınma başlığı altında tarım için destek verilmekte, hayvancılık için destek verilmekte ancak diğer eksiklikler için bütünleşik bir entegrasyon sağlanmamaktadır, bu

ise kapitalistleşme temelli bir bakış olduğunu açıklar niteliktedir. Tüm bu sürece ise en iyi Weber'in kapitalizm, bürokrasi ve demir kafes üçgeni açıklık getirecektir.

Kapitalizm rasyonalite ilkelerinde yükselirken, birey bu rasyonel bürokratik kurallara içinde demir bir kafese hapsolmuş gibidir. Bunun en somut göstergelerinden birisi kapitalist sistemde, iş hayatındaki formel rasyonel kurallar sebebiyle, çoğu zaman bireysel tercih ve yeteneklerin baskı altına alınıyor olmasıdır. Kısaca kapitalizmde bireysel ilişkiler, Marx'ta da ortaya konulduğu biçimiyle yerini metalar arasındaki ilişkilere bırakmaktadır. Bu nedenle modern toplumlarda bireyler bürokratik yapının zincirine vurulmuş gibidirler (Güler Aydın, 2010: 29). Buna göre kır ve kent arasındaki farklılaşmayı azaltacak çalışmalar kimi zaman bürokratik engellere takılırken çoğu zaman metalaşmaya bağlı olarak kapitalist bir demir kafese hapsolmuştur.

4.11. Orada Bir Köy Var Uzakta

Literatürde kentlinin öteki algısını ifade eden bir bakış olarak geçen “orada bir köy var uzakta” algısına bu çalışmada da kentli bireyler üzerinden fark edilmiştir. Buna göre kentli bireyler, köy yaşamına karşı olumsuz bir bakış sergilememelerine rağmen bir aitlik hissetmemekte, köylerine ziyarete gidip gitmediklerini sorulduğunda gittiklerini fakat çok uzun zaman geçirmek için uygun bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Çalışmada sorulan; *köye gittiğiniz zaman kendinizi nasıl hissediyorsunuz?* Sorusuna verilen cevaplar bu algının var olduğunu göstermektedir. Kentli bireylerin cevapları şu şekildedir:

“Huzur bulmuş hissediyorum, uzun süreli kalamıyorum ama ailemi ve işlerimi getiremem sürekli. Çocuklarımı yetiştirmem gerekiyor, kaliteli bir eğitime ulaşamam. Kendimi oraya ait hissetmiyorum artık yaşam yerimiz farklı”
(Görüşmeci, Erkek, 48, Reklamcı)

“İyi hissediyorum ama mekan değişikliği ile alakalı olarak yani. Eş, dost, akraba görüyorum. Psikolojik bir dinginlik oluyor şehrin keşmekeşliğinden uzaklaşıyorum. Köyün düğünleri çok eğlenceli oluyor mesela. Çok sık gidemem tabi şehirde de bir düzenim var ama hani derler ya gitmesem de gelmesem de benim köyüm işte” (Görüşmeci, Kadın, 26, Hakim)

“Sessizliği, sakinliği iyi oluyor, belli bir süre yaşamak rahatlatılabilir ama alıştığım bir de ortamım var o yüzden çok rahat edemem ama gezme amaçlı olabilir, on beş gün, bir ay kafa dinlerim ama fazlası olmaz, sıkılırım hem” (Görüşmeci, Kadın, 30, Ev Hanımı)

“Rahatlamış, kafası boş hissediyorum. En fazla 10 gün kalıyorum ama. Şehir hayatına alışığım uzun süreli kalamam bu yüzden. Şehir hayatı sıkıcı, boğucu ama beş dakika sonra sinemaya gidebiliyorum ama köyden uzaklık otuz kilometre var yani. Gülü seven dikenine katlanır sonuçta, köyde bu imkanlar yok” (Görüşmeci, Erkek, 28, Doktor)

“Mutlu, huzurlu ama uzun süreli yaşanılmaz orada. Kısa süreli gidip kafamı dağıtayım ama sonra uzun süreli olmaz. Uzun sürede sıkılabilirim, burada bir işimiz var oraya adapte olmak zor daha minimal bir yaşam” (Görüşmeci, Erkek, 28, Diş Doktoru)

“Uzun kalacaksam temizlik, koku önemlidir çünkü orası kokuyor hatta düşünürüm ben de onların yerinde olabilirim diye. Genelde de rahat hissederim sıkılmam ama bir evime gidiyim olayım var tabi sonuçta daha rahat hissederim ben buraya aitim” (Görüşmeci, Kadın, 41, Ev Hanımı)

“Mutlu hissediyorum, uzun süreli kalsam sıkılabilirim çünkü şehirde yaptığım şeyleri orada yapamam özlem duyarım şehre. Orada zorlanırım alışık değilim orada doğup büyümedim sonuçta” (Görüşmeci, Erkek, 25, Hukuk Fakültesi Öğrencisi)

Kentli bireylerin bu ifadelerine göre köy imge olarak sakinlik, huzur ve sessizliği ifade etmesine rağmen kendilerini köye ait hissetmediklerini, kısa süreli rahatlamak için vakit geçirebileceklerini ancak uzun süreli kalamayacaklarından bahsetmişlerdir. Bu yönüyle literatürde geçen “orada bir köy var uzakta” algısıyla uyuşmaktadır. Nacak (2018)’de “Taşra Kentin Ötekisi” adlı kitabında bu durumu şöyle anlatmıştır:

“Köyü ‘orada’, ‘uzakta’ olarak nitelendirmenin bizatihi kendisi bir ayrılığın ve kopukluğun olduğunu göstermektedir. Köye gidilip gidilmemesinin, köyün ‘bize’ ait olmasının önünde bir engel olmadığı ifade edilmektedir. Bu yaklaşımı nostaljik kılan şey de budur; taşra idarecilerin, seçkinlerin, kentlilerin yaşam alanına müdahale etmesin, uzakta dursun, aynı zamanda bizden bir parça olsun” (Nacak, 2018: 113).

O halde taşraya karşı bir nostalji duygusunun hakim olduğu da söylenebilir. “Bu anlamda nostalji geriye dönememenin kederini içerir. Taşra söyleminde sıra hasreti veya gurbet acısını görmemek neredeyse imkansızdır. Ayrıca araya giren mekânsal, zamansal mesafeden dolayı, artık geri dönülmesi imkan dahilinde olmayan ama maziye karışmış bir geçmişe özlem duygusuyla karışık bir nostaljidir” (Çelik, 2013: 26). Ayrıca yine taşraya yapılan olumsuz bir atıf olan köyde zaman geçmiyor algısına bu çalışmada da rastlanmıştır. Buna göre kentli bireylerin ifadesi şöyledir:

“Yavaşlık, köyde yavaş geçiyor zaman. Köy kahvesini de severim orada oyalanıyorsun hiç değilse. Şehirde aynı anda beş işle birlikte uğraşabiliyorsun ama köyde öyle değil zamandan bol ne var, saatler geçmek bilmiyor nedense” (Görüşmeci, Erkek, 39, Özel Bir Kurumda Müdür)

“Sıkılıyorum, aslında boş olmasam sıkılmam, internet az çektiği için sıkılıyorum. Köyde zaman daha yavaş geçiyor çünkü yapacak hiçbir şey yok, boş boş oturuyorsun öyle” (Görüşmeci, Kadın, 20, Tıp Fakültesi Öğrencisi)

Kentli bireyler, köy imgesinde bir yavaşlık olduğunu ve zaman algısının da daha yavaş olduğunu belirtmişlerdir. “Taşranın ayırt edici vasıflarından biri olarak kabul

edilecek unsurlardan birisi zaman algısıdır. Çünkü taşra ‘zamanın geçmediği’, ‘insanların zamanı öldürdüğü’ yerler olarak görülmektedir” (Nacak, 2018: 63). Literatürde taşraya yapılan bu olumsuz atıf hem köylü insanları öteki yerine koymakta hem de bir ötekileştirme pratiğini ifade etmektedir. O halde yoğun, modern kentli bireyin yapacak çok işi vardır adeta zamanla yarışmaktadır ancak köylü bireyler zamanlarını öldürmekte ve boş boş oturmaktadırlar. Soruya verilen cevaplarda; *mutlu, sakin, sessiz, huzurlu, yavaş* sıfatları aslında kentli bireylerin kendi yaşamlarıyla bir kıyaslamalarıdır, bu yönüyle köy yaşamı şehir gibi kalabalık, yoğun, gürültülü ya da hızlı olmayandır. Bu açıdansa kentli birey için öteki konumundadır. Sonuçta ise kentli bireyler köyü ontolojik olarak kabul etmektedir ancak uzaklarda bir yerlerde olması daha iyidir. Ne çok yakın ne çok uzak, oradadır işte gitmeseler de gelmeseler de onlarındır.

4.12. Kentli ve Köylü Üzerinden İçedönük Bir Bakış

Köylü ve kentli bireylerin, karşılıklı olarak öteki algısına sahip olmaları ve bazı durum ve olaylar karşında sahip oldukları ötekileştirme pratiklerinin farkına varmaları, özeleştirilerini yapabilmeleri için ve farkındalık yaratabilmek adına köylü ve kentli bireylere içedönük bir bakış sağlanmak istenmiştir. Bu nedenle çalışmada şöyle bir soruya verilmiştir: *sizce köyde/şehirde yaşayan insanlar şehir/köy için ne düşünüyordur?* Bu soruyla hem köylü ve kentli bireylere bakış hem de köy ve kent imgesinin nasıl algılandığı anlaşılmak istenmiştir. Ayrıca bu durum kentli bireyin gözünden köye, köylü bireyin gözünden kente bir bakış yapılması sağlanmak istenmiştir. Bir nevi empatik bir perspektifin ortaya çıkması sağlanmak istenmiştir. Buna göre kentli bireylerin ifadesi şu şekildedir:

“Daha çok imkanları olan, ulaşım, sağlık, eğitim gibi her açıdan daha iyi imkanları olan modern insanlar olarak görüyorlardır” (Görüşmeci, Kadın, 20, Tıp Fakültesi Öğrencisi)

“Rahatlık olarak görüyorlar. Özellikle iş konusunda masa başı iş olarak kabul ettikleri buna kavuşurlarsa da her şeyi terk ederler bence. Devlete kapağı atma

olarak gördükleri için kesinlikle kabul ederler böyle bir iş olursa. Şehri daha yoğun ve karmaşık olarak düşünüyorlar öyle de zaten” (Görüşmeci, Erkek, 48, Reklamcı)

“Daha zengin olduğumuzu düşünüyorlardır. Çok rahat olduğumuzu düşünüyorlar. Çok daha lüks bir hayat sürdürdüğümüzü düşünüyorlar” (Görüşmeci, Kadın, 26, Hakim)

“Mesafeli görüyor olabilirler. Şehir hayatı daha karmaşık sonuçta garip geliyordur onlara. Biraz daha rahat yaşadığımızı düşünüyor olabilirler, her şeye ulaşmak daha kolay diye düşünüyorlar” (Görüşmeci, Kadın, 30, Ev Hanımı)

“Şanslı olarak görüyorlar, onların kazancıyla bizimki farklı daha zengin görüyorlar bizi” (Görüşmeci, Erkek, 28, Doktor)

“Bir özentisi vardır çünkü mesleklerinden dolayı orada duruyorlar. Orada yaşamak için ekstra bir durum yok aynı mesleği burada da yapabilse burayı tercih eder. Kendini beğenmiş görüyorlardır. Okuyan insanla okumayan insan arasında bir fark var. O eziklik duygusu bu yüzden hala ver bence çünkü kendisini geliştirememiş” (Görüşmeci, Erkek, 28, Diş Doktoru)

“Kibirli, burunları havada, onları küçük gören olarak görebilirler. Kimseyi beğenmez şımarıkta görebilirler” (Görüşmeci, Kadın, 41, Ev Hanımı)

“Bizi biraz daha rahat, sosyetik, burnu havada görüyorlar. Şehir hayatı daha karmaşık geliyordur bir de çünkü biz daha yoğun ve tempoluyuz onlara göre” (Görüşmeci, Erkek, 25, Hukuk Fakültesi, Öğrencisi)

“Çocuklar özeniyordur ama yetişkinler halinden memnunlar. Burada imkanlar fazla oranın hiç eğlencesi yok, sinema istiyorlardır bence” (Görüşmeci, Kadın, 25, Doktor)

“Özeniyorlar büyük ihtimalle, köyden şehre gelen insan daha çok özeniyordur burayı gördükten sonra. Bu aslında piramit gibi bir şey; köyden kasabaya, kasabadan şehre, şehirden büyük şehre göre tabi ki farklılaşır” (Görüşmeci, Erkek, 39, Özel Bir Kurumda Müdür)

Buna göre kentli bireyler, köylü bireylerin gözünden kendilerine ve yaşamlarına bakmışlar ve köylü bireylerin onları rahat, zengin, imkanları fazla olan, kendini beğenmiş, burnu havada, küçük ve kibirli olarak gören, şanslı ve mesafeli gördüklerini, şehir hayatını karmaşık ve yoğun gördüklerini ifade etmişlerdir. Köylü bireylerin ifadeleriye şu şekildedir:

“Şehirden gelip ev yaptıranlar var burada ama öyle temelli değil hafta sonu geliyorlar piknik gibi yani. Havası temiz diyorlar, bol oksijenli diyorlar. Yedikleriniz organik, içtikleriniz organik diyorlar” (Görüşmeci, Kadın, 48, Ev Hanımı)

“Daha sakin daha temiz diyorlar, doğal yaşamak diye düşünüyorlar ama gelmiyorlar, gelirlerse de sadece piknik için gelirler” (Görüşmeci, Kadın, 53, Ev Hanımı)

“Daha huzurlu, daha temiz, daha sakin, sessiz diyorlar ama çok gelen de olmuyor ya da sadece ziyarete geliyorlar, aşağı görüyorlar bence hep lafta bunlar yaşamaya gelince yok, alışık değiller tabi zor burası” (Görüşmeci, Kadın, 34, Ev Hanımı)

“Sakin, sessiz, huzurlu, temiz hava diye özeniyorlar ama gelmiyorlar imkanlardan dolayı tabi oradakiler burada yok o yüzden de gelmiyorlar ancak düğün de cenaze de gelirler” (Görüşmeci, Erkek, 30, İmam)

“Yaşamaya hevesliler, düğün, bayrama geliyorlar ama iş istemiyorlar” (Görüşmeci, Kadın, 57, Ev Hanımı)

“Çok güzel diyorlar, havası güzel temiz, organik diyorlar, gel yaşı desen gelmezler ama. Kolay buluyorlar masraf yok diyorlar. Evleri kendilerinin kira derdi yok diyorlar, köydekinin durumu daha iyi diye düşünüyorlar, tarım ve hayvancılıkta iyi para var diye düşünüyorlar zorluğunu gördükleri yok ama” (Görüşmeci, Kadın, 27, Ev Hanımı)

“Köylüler bütçe açısından rahat diyorlar, köylü de para çok diyorlar. Adım attığım yer para diyor şehirliler ama o kadar gezip, yiyip içmezsen öyle olmaz tabi. Tarımla, hayvancılıkla uğraştığın için rahatsın diyorlar, 4-5 gün olunca gidiyorlar madem rahat kalsana” (Görüşmeci, Kadın, 57, Ev Hanımı)

“Yaşıyorsunuz, yatıyorsunuz diyordur. Burayı rahat görüyor, bir araba buğday sat hayatını yaşa diyor, demesi kolay tabi” (Görüşmeci, Erkek, 59, Hayvancılıkla uğraşıyor)

Köylü bireyler, kentli bireylerin gözünden kendilerine ve yaşamlarına bakmışlar ve kentli bireylerin onların rahat yaşadıklarını düşündüklerini, paranın fazla olduğunu düşündüklerini, aşağı gördüklerini, tarım ve hayvancılığın kolay olduğunu ve para getirdiğini, köy yaşamının ise doğal, sakin, sessiz, huzurlu, temiz olarak gördüklerini ancak sadece ziyarete geldiklerini, uzun süreli yaşamayacaklarını belirtmişlerdir.

Sonuçta ise hem köylü hem kentli bireyler, birbirlerinin gözünden hem kendilerine hem hayatlarına bakmışlardır. Buna göre kentli ve köylü bireylerin, kendi bakışları üzerinden de bir öteki algısını benimsediklerini söylemek mümkündür, yani bu karşılıklı içe dönük bakışta da her iki tarafta karşısındakinin kendisini öteki olarak gördüğünü, algıladığını kendi görüş mesafeleri üzerinden de ifade etmişlerdir. Ayrıca hem kendilerine karşı hem de birbirlerine karşı yerleşmiş bir önyargı ve kalıp yargılarının olduğunu da söylemek mümkündür. “Bir grup ve üyelerine dair peşin hükümler, olumsuz yargılar (Bazı önyargı tanımları, olumlu yargıları da içerir ancak “önyargının” neredeyse tüm kullanımları olumsuz anlamlara işaret eder” (Myers, 2015: 308). “Önyargıyı ortaya çıkaran olumsuz değerlendirmeler genellikle kalıp yargı olarak adlandırılan olumsuz inançlar tarafından desteklenir. Kalıp yargılamak

genellemektir. Dünyayı basitleştirmek için genellemeler yaparız: İngilizler içe kapanıktır, Amerikalılar dışa dönüktür” (Myers, 2015: 309).

Kentli bireylerin, köylü bireyler için kendilerini; *kibirli, sosyetik, rahat görüyorlar* ifadeleri, köylü bireylerin, kentli bireyler için kendilerini; *Köylüler bütçe açısından rahat diyorlar, köylü de para çok diyorlar, Yaşıyorsunuz, yatıyorsunuz diyordur* ifadeleri bir genelleme olup, kalıp yargı olarak değerlendirilebilir. “Öteki hakkında bilgi edinilemiyorsa, kestirme bir yol seçilir ve bilgi edinme süreci olarak kalıp yargı devreye girer” (Uyan Semerci vd., 2017: 59). Böylelikle kentli ve köylü bireylerin birbirlerine yönelik olan kalıp yargıları sonucunda bir öteki algılarının da olduğunu söylemek mümkündür.

4.13. Köy ve Kent İmgesinin, Kentli ve Köylü Üzerinden İfade Edilişi

Literatürde köy ve kent imgesine dair farklı görüşlere göre farklı tanımlar bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada yapılan görüşmeler neticesinde köy ve kent imgesinin kentli ve köylü bireyler üzerinden ifade edildiği görülmüştür. Literatürün aksine kent ve köy, içinde yaşayan insanlar ile ifade edilmiştir. Buna göre hem köylü hem de kentli bireyler köyü ve kenti zihinlerinde canlanan imgelerle ifade etmişlerdir. Oysa literatürde daha çok sanayileşme sonucunda kapitalizmin küreselleşmesiyle köy ve kent imgesine metalaşma üzerinden yaklaşılmıştır. Bu nedenle görüşmecilerin ifadeleri önemlidir. Bu nedenle görüşmecilere; “*şehirde/köyde yaşayan insan*” *sizin ne ifade ediyor?* sorusu yöneltilmiştir. Buna göre köylü bireylerin ifadeleri şu şekildedir:

“Aynı bizim gibiler, şimdi köylerde de bir şehir hayatı durumu var. Mesela evimdeki beyaz eşya her yerde var, artık değişen bir şey yok. Köydeki vatandaş şehirde de var” (Görüşmeci, Erkek, 59, Hayvancılıkla uğraşıyor)

“Her yönden avantaj demek, kızımı okula göndermek istiyorum, ilkokul yok, kendim Komek’e gidip bir şeylerle uğraşmak, üretmek istiyorum o da yok. Bu

yüzden köyde sıkılıyorum pek bir şey yok yani” (Görüşmeci, Kadın, 27, Ev Hanımı)

“Uyuşuk olan, sıhhatli olmayan insanlar geliyor aklıma. Doğru dürüst çalışmıyorlar bile, ne yaptıkları da belli, sürekli bir telaşenin içendeler ama boş telaşlar, yaptıkları bir şey yok ortada, gezip oturuyorlar sadece” (Görüşmeci, Kadın, 57, Ev Hanımı)

“Şehir hayatı, kalabalık, gürültülü, trafikte çok var. Bu yüzden burası daha iyi hem organik bir yaşam. Şehirde her türlü insan var, çocuklarım için uygun değil orası. Kocam oraya gitse ne iş yapar bilmiyorum çok değişik işler var orada, karışık biz anlayamayız” (Görüşmeci, Kadın, 34, Ev Hanımı)

Köylü bireylerin kent imgesinin daha fazla imkan ve avantaja sahip olunan bir yer olduğu bu nedenle rahat bir yer olduğunu, çalışan insanların yoğun olabileceğini ancak çalışmayanların gezdiklerini, boşa zaman harcadıklarını, heterojen bir yapının olduğunu, kalabalık, gürültü ve trafiğin olduğunu belirtmişlerdir. Kentli bireylerin ifadeleriye şu şekildedir:

“Doğal yaşam geliyor, daha özgür bir yaşam geliyor. Çiftçilik, tarımcılık geliyor aklıma, daha sade bir yaşam geliyor, streten uzak ve sakin bir yaşam ayrıca kıymet bilmeyen insanlar da” (Görüşmeci, Erkek, 39, Özel Bir Kurumda Müdür)

“Köy ve şehir ayrımı yapmak çok doğru değil bence ama bizim kafamızda köy hayatı daha sakin, daha dingin bir yer. İnsanları da daha samimiler, birbirlerine daha rahat çıkıp giriyorlar” (Görüşmeci, Kadın, 24, Doktor)

“Tarımla veya hayvancılıkla uğraşan kişi geliyor, biz uğraşmayız ama onlar yapar. Çünkü biz farklıyız, şehirde böyle bir şey olmaz. Biz de her gün aynı işler yapıyoruz onların işlerinin niteliği farklı sadece, sabah kalkıp hayvanları

otlatmak gibi. Onlar daha rahat yaşıyor, biz daha yoğunuz onlar ilişkilerinde samimi biz resmiyiz” (Görüşmeci, Erkek, 25, Hukuk Fakültesi Öğrencisi)

“Kaderi gereği orada doğmuş, imkanlarınca tarımla ve hayvancılıkla uğraşan, şehirliye hizmet eden çalışkan, temiz insanlar. Kendilerini daha çok geliştirmeleri gerekir ama” (Görüşmeci, Kadın, 41, Ev Hanımı)

“Doğal yaşam, organik gıda, temiz hava, gürültüden uzak sessiz sakin, mutlu insanların yaşadığı bir yer köy. Daha sağlıklı ayrıca stresten de uzak onun dışında da daha bozulmamış, eski mahalle kavramı gibi yani” (Görüşmeci, Erkek, 28, Diş Doktoru)

“Yer yer şanslı ve şanssız olduklarını düşünüyorum, buraya göre hem kolay hem zor olabilir yani. Tek bir rutinleri var bu zor ama daha stressiz bir yaşam sürdürdüklerini düşünüyorum bu bir rahatlık. Tarım ve hayvancılıkla uğraşırlarken ulaşmaları gereken başka bir aşama yok” (Görüşmeci, Kadın, 26, Hakim)

“Tarım ve hayvancılıkla uğraşan, şalvarlı, yazmalı bir insan. Daha düzenli bir hayat sabah erken kalkıyorlardır, işleri yap öğlen uyu tekrar, hep çalış, köy hayatı sıkıcı bence, AVM yok, internet yok yapacak hiçbir şey yok” (Görüşmeci, Kadın, 20, Tıp Fakültesi Öğrencisi)

“Köylü kırsal alanda yaşayan, imkanla imkansızlık, varla yok arasında günümüz imkanlarından mahrum aynı zamanda israfa bulaşmış, ülkenin en zor şartlarında yaşayan insan. Benim hayalimdeki gibi değil köy yaşamı benim gördüğüm bozuk aile ilişkileri, sabah çıkar akşama kadar gelmez özellikle erkekler açısından gayri meşrulaşmada çok var, borcun içine gömüldüler, çalışma hayatları tamamen Suriyeliler üzerinden yürüyor zaten” (Görüşmeci, Erkek, 48, Reklamcı)

“Atalarım, özüm geliyor, köy kıyafetleri geliyor aklıma biraz yıpranmış, her gün giyilen kıyafetler, sessiz, sakin ve dingin bir yaşamın olduğu yer geliyor bir de stresten uzak rahat bir duygu durumu yani” (Görüşmeci, Erkek, 28, Doktor)

Kentli bireylerin, köy imgesi, organik bir yaşam, stres faktörünün az olduğu, sessiz, sakin temiz havanın olduğu doğal bir yaşamı ifade etmektedir. Bunun yanında zihinlerinde köyde giyilen kıyafetlerin canlandığını, tarım ve hayvancılıkla uğraştıklarını, çalışkan, dürüst, daha samimi olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca köy ve kent arasında insan ilişkileri açısından pek fark kalmadığını, aile ilişkilerinin zayıfladığını ve bozulduğunu ifade edenlerde olmuştur. Düzenli bir hayatı ifade etmesinin karşısına ise bu durumun zamanla sıkıcı bir hal aldığını, kentin sunduğu imkanların bulunmadığını (fiziksel şartlar ve sosyal aktiviteler açısından), tüm bunlarınsa bir farklılık ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Sonuçta ise hem köylü hem kentli bireylerin köy ve kent imgesini tanımlarken, literatürde geçen köy ve kent tanımlarına benzer ifadeler kullanılmasının yanı sıra birbirlerini zihinsel imgeler üzerinden tanımlamışlardır. Ayrıca kendilerini karşısındakine göre tanımlamaları ise bir ötekinin inşasının varlığını vermektedir ki bu öteki algısında olağan bir durumdur. Literatürde geçen öteki tanımı ise bize bunu vermektedir: “Öteki bizden olmayan, bilmediğimiz hatta korktuğumuzdur. Öteki kavramını sorgularken aslında hepimizin birbirimize karşı öteki olduğunu görürüz. Her toplum ve medeniyetin bir öteki kavramı mutlaka vardır ve öteki olduğunu kabul etmek meşru olmadığını kabul etmekle eşdeğerdir” (Giritli İnceoğlu, 2017: 139). O halde köylü bireyler kent imgesini tanımlarken karşısına kentli bireyleri, kentli bireylerde köy imgesini tanımlarken karşısına köylü bireyleri koymuşlardır. Yani bu durum ötekinin inşasında olağandır; hem köylü hem de kentli bireyler bu nedenle kendilerini tanımlarken karşılarına, diğeri olarak gördüklerini koymuşlardır. Köy ve kent imgesini de buna bağlı olarak köylü ve kentli bireylerin özelliklerine göre tasvir etmişler ve hem ötekilerini ortaya çıkarmışlardır, bu ötekini ise bazen sahip çıkmış, bazense görmezden gelmişlerdir.

4.14. Alıp Başını Gitme Meselesi (Değil)

Literatürde nostaljik bir okuması yapılan taşranın, alıp başını gitme meselesi olarak görülmesinin kentli bireyler için ne ifade ettiğini anlayabilmek için bu çalışmada da bu konuya yer verilmiştir. “Taşra kaçıştır, taşra sığınmadır. İki yönlü bir kaçışın alanıdır. Hem taşradan kaçmak hem taşraya kaçmakla tanımlıdır. Kimin, ne sebeple nereye, nereden kaçıp sığındığı önemlidir. Alıp başını gitmek meselesinin şaşmaz muhatabıdır taşra. Elbette tam tersi de geçerlidir. Taşra sıkıntısının bir sonucu olarak da gerçekleşebilir alıp başını gitmek. Ama bütün durumlarda taşra o sonu gelmez kaçıışı ve sığınmayı izler durur” (Alver, 2017: 21-22). Bu sığınma ve kaçışta hem köylü hem de kentli bireylerin tercih ettikleri yeri hangi sebeplere ve neye göre tercih ettikleri, öteki algısının var olup olmadığını anlayabilmek için önemlidir. Bu nedenle çalışmada görüşmecilere: *Köyde/şehirde yaşamayı tercih etseniz hangi nedenlerden dolayı tercih edersiniz? Yaşayacağınız köyü/şehri neye göre seçersiniz?* sorusu yöneltilmiştir. Kentli bireylerin ifadeleri şu şekildedir:

“Kalabalıktan uzak ve sakin bir yer olsun isterim. Sahil kasabasında bir köy olabilir mesela, kendi köyüme gitmem istemem, daha içimi açacak deniz manzaralı bir yer olması daha güzel olur, kendi köyümde sıkılabiliyorum hem aşına olduğum insanlar var ben farklı insanlar tanımak istiyorum” (Görüşmeci, Kadın, 24, Doktor)

“Daha az insan, doğal çevre, daha özgür burada çok insan var kendimi baskılanmış hissediyorum bu yüzden. Gideceğim yerin yeşil bir dağ köyü olmasını isterim, insanların bir nebze olsun bağınaz olmamasını isterim çünkü köylerden yeni gelen insanlar görüyorum bazen onlar bağınaz olabiliyorlar. Kendimi köyümü bu yüzden istemem çünkü bir nebze bağınazlık olabiliyor” (Görüşmeci, Erkek, 25, Hukuk Fakültesi Öğrencisi)

“Tabiat, yeşillik ve temiz havadan dolayı seçerim. Sahilde bir köy olsun isterim suyu sevdiğim için ama kendi köyümden insanlar istemem yeni insanlar tanımak daha iyi olur” (Görüşmeci, Kadın, 41, Ev Hanımı)

“Hava kirliliği ve gürültü olmamasından dolayı seçerim. Deniz kenarında bir yer olsun, daha yeşil, daha güzel olduğu için” (Görüşmeci, Erkek, 28, Dış Doktoru)

“Doğal beslenme, temiz hava, daha sakin ve kesinlikle stresten uzak olmasından dolayı seçerdim. Sahil kasabasında bir köy olabilir doğayla iç içe ya da Ege’de bir sahil kasabası olabilir” (Görüşmeci, Kadın, 30, Ev Hanımı)

“Sessizlik, sakinlik, okul ve meslek hayatı olmadan ekmek elden su gölden yaşıyorlar. Sahil ya da deniz kenarında bir yer olsun isterim, kendi köyüm orada olsa da yine de tanımayacağım bir yere giderdim” (Görüşmeci, Kadın, 20, Tıp Fakültesi Öğrencisi)

Kentli bireyler eğer köyde yaşayacak olsalar tercih sebepleri olarak sakin, sessiz, huzurlu, organik, temiz hava ve doğal bir yaşam olmasından dolayı kaynaklanacağını söylemişlerdir. Bunun yanında yaşamak isteyecekleri köyü seçerken özellikle deniz kenarında, yeşil olan bir yer olmasını istemişlerdir ve bir sahil kasabası olabileceğini ifade etmişlerdir. Ayrıca yaşamak istedikleri yeri sahil kasabası olarak belirten görüşmecilere sondaj bir soru sorulmuştur; *kendi köyünüzde yaşamak ister misiniz?* Buna göre görüşmecilerin birçoğu yaşamak istemediklerini tanıdık insanlar yerine farklı insanlarla tanışmak istediklerini belirtmişlerdir. Bir görüşmeciye köyündeki insanların bağınaz olduklarını söylemiştir, bu durum bir ötekileştirme pratiğine kadar varmıştır diyebiliriz. Ayrıca ‘bir sahil kasabasında’ yaşamak istemenin literatürde geçen ‘alıp başını gitme meselesi’ ile ilişkisi vardır ancak nostaljik bir okumayla. Literatürde iki türlü ifade edilen alıp başını gitme meselesinde geçen taşraya gitmek değil de taşradan kaçışı hatta daha ötesi farklı bir habitat seçimi mevcuttur. Buna göre görüşmecilerin kendi köylerine bir öteki algısıyla yaklaşmaktadırlar.

Bu manada alıp başını gitme meselesi farklı bir anlam kazanmaktadır. “Taşra nostaljisi, modern kent toplumunun bireyci, çıkarıcı, hesapçı, resmi, anonim ilişkilerinin ve insan tipinin karşısına daima diğerkam, dayanışmacı, samimi, hesapsız dostlukları, ilişkileri ortaya koyar. Bu anlamda taşra imgesi, kentin yalnızlaştırıcı,

yabancılaştırıcı, soğuk, rasyonelleşmiş dünyasına isyanı da simgeleyen bir ütopya olabilmektedir” (Çelik, 2013: 27). Bu yönüyle kent yaşamından sıkılan ve yorulan bireyin alıp başını gitme meselesindeki gideceği yer nostaljik okumada belirtilen taşra değildir, kentli bireylerin zihninde canlanan ‘sahil kasabası’ imgesidir. Kentin belirtilen özelliklerinden kaçış varken, taşranın da aşinalığından, tanıdıklığından bir kaçış söz konusudur. Köylü bireylerin ifadeleriye şöyledir:

“Kalorifer yok burada kalorifer olsa iyi olur, doğalgaz gelsin yani. İnternette çekmiyor bu sebeplerden tercih edebilirim ama bu imkanlar buraya gelse de gitmek istemem. Burası çok iyi ama ille gidilecekse sakın ve akrabalarımızın olduğu yerleri isteriz kalabalık istemem” (Görüşmeci, Erkek, 59, Hayvancılıkla uğraşıyor)

“Çocuklarımın daha iyi bir geleceğe sahip olması için isterim sadece, çocuklarımın okula gidebileceği akrabalarımın yakın bir yerde kalmak isterim” (Görüşmeci, Kadın, 34, Ev Hanımı)

“Rahatlığından isterim, imkanlarda daha fazla sonuçta, kocam şehre gidersen gezersin diyor, sohbetlere giderim evde duramam ben ama apartmanda da yaşayamam bahçe olmadan nasıl yapacağım ki. Akrabalarımın oturduğu yeri seçerdim, daha rahat ederim hem tanıdığım insanlar onlar” (Görüşmeci, Kadın, 48, Ev Hanımı)

“Daha fazla imkanlardan dolayı seçerdim, daha rahat etmek için iyi olur. Özellikle çocuklarımın eğitimi için çok iyi olur, onların eğitim imkanlarına yakın bir yer olsa iyi olur, tanıdığımız eş dostun olduğu yerlerde olabilir önemli olan çocuklarımın kendisini geliştirmesi için iyi eğitim alacağı yer olsun” (Görüşmeci, Erkek, 30, İmam)

“Rahatlığı için bir de imkanları daha fazla olduğu için isterdim. Erkekler çalışır kadınlar evde iş yapar, buradaki gibi hem kadın hem erkek çalışmaz

yani. Akrabalarımın, tanıdıklarımın olduğu yerlere giderim yabancıların yanında napayım” (Görüşmeci, Kadın, 53, Ev Hanımı)

Köylü bireyler, eğer kentte yaşamayı seçeceklerse kentin imkanlarının fazla olmasını (her alanda ulaşım, sağlık, eğitim v.s), rahat ve köy hayatına göre kolay olmasından dolayı seçeceklerini belirtmişlerdir. Genç yaştaki köylü bireylerse yaşayacakları yerde çocukları için iyi bir eğitim verebilecek olan okullara yakın olmasının önemli olduğunu belirtmişlerdir. Genç yaştaki köylü bireylerin aksine orta yaştakiler, kentte yaşayacakları yeriye akrabalarına ve tanıdıklarına yakın bir yer olmasına dikkat edeceklerini söylemişlerdir. O halde köyden kente göçte yaşanan ve kentleşme süreci içerisinde oluşan getto bölgelerin varlığını günümüzde de korunduğunu ve bir tercih sebebi olabileceğini söylemek mümkündür.

“Taşradan gelenler, kentleşme serüvenlerinin ilk adımlarını köylüleri/hemşerileri aracılığıyla atmışlardır. Kenti, kendi gözleriyle görmeden önce kentteki yakınlarının gözleriyle görmüşlerdir” (Nacak, 2017: 68). Köylü bireyler de kente gitme ihtimalleri karşısında öncelikli olarak akrabalarının ve tanıdıklarının yanını seçeceklerini ve yabancı olarak gördükleri kentli bireyleri tercih etmedikleri fark edilmiştir. Bu durumda ortaya çıkabilecek bir gettolaşma olabileceği gibi köylü bireyin öteki algısında kentli bireyin mevcut olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuçta ise hem köylü bireylerin hem kentli bireylerin öteki algılarının mevcut olduğu açıktır, kentli bireyler için alıp başını gitme meselesinin karşılığı kendi köyleri değil sahil kasabalarıdır, köylü bireylerse yaşayacakları yeri seçerken aşina oldukları bireylerin yanına gideceklerini söylemişlerdir, bu ise getto bölgenin tercih edilmesini verir. O halde bu durum farklı habitus algısının da varlığına işaret eder ve bu konu son bölümde ayrıntılı olarak incelenecektir.

4.15. Farklı Habitusun İnsanları

Habitus kavramı, Pierre Bourdieu'nun bir kavramıdır ve Bourdieu'yu kavramını habitus, alan ve sermaye üçgeni içerisinde açıklamaktadır. “Bourdieu, bu kilit kavramı işaret etmek üzere ‘kültürel bilinçdışı’, ‘alışkanlık oluşturan güç’, ‘temel, derinlemesine içselleştirilmiş büyük örüntüler’, ‘zihinsel alışkanlık’, ‘zihinsel ve bedensel algı’, ‘beğeni ve eylem şemaları’, düzenli doğaçlamaların üretici ilkesi’ gibi ifadeler de kullanılır” (Swartz, 2013: 144-145). Özellikle zihinsel alışkanlık, habitus kavramının net bir biçimde ortaya konmasını sağlamaktadır. “Bourdieu’nün Habitus kavramı, insanların belirli kültürler veya alt kültür içerisinde yaşamaları sonucunda zihinlerinde sahip oldukları temel bilgi stokunu anlatır. Bu yüzden işçi sınıfı kökenli biri kendi davranışı içinde bu çevrenin etkisini taşıyacaktır (örneğin, evliliğe karşı tutumuna göre, vb.)” (Palabıyık, 2011: 128).

Buna göre bireyler içinde yaşadıkları toplum ya da topluluğun sahip olduğu tutum, davranış ya da özelliklerden etkileneceklerdir. “Böylece habitus, belirli türde yer ve koşullardaki toplumsal deneyimlerimizin sonucu olmasının yanında, zihnimizde taşıdığımız (dil, etnisite, vb.) sürekli eğilimler setini ifade eder. Böylece habitus, bireyin içinde yer aldığı toplumsal bağlamının etkisini harekete geçiren bilişsel ve güdüsel bir mekanizma halini alır” (Palabıyık, 2011: 129). Toplumsal bağlamın özelliklerinden bağımsız olmayan habitus, bir sınıf ayrımını da içerebilmektedir. “Bourdieu habitusun kolektif temelini vurgular, benzer hayat olasılıklarını içselleştiren bireylerin aynı habitusu paylaştıklarının altını çizer” (Swartz, 2013: 150). “Habitus tarihsel özelliğinden dolayı geçmiş deneyimleri aracılığıyla geleceği şekillendirerek şu zamanın etkinliklerini kapsamaktadır. Kişilerin sosyal sınıflarının belirlenmesine önemli katkılar bu sayede sağlanmış olmaktadır” (Kaplan ve Yardımcıoğlu, 2018: 617). Bourdieu, sosyal sınıf ayrımını ise en iyi sermaye ve alan kavramlarıyla anlamak mümkündür. Ekonomik, sosyal, simgesel ve kültürel olarak ayırdığı sermaye çeşitlerini irdelememiz ise habitus kavramını anlamak açısından önem arz eder. Adem Palabıyık (2011)’de “Pierre Bourdieu Sosyolojisinde

“Habitus”, “Semaye” ve “Alan” Üzerine” adlı makalesinde kavramları şöyle açıklamıştır:

“Ekonomik sermaye, bireylerin sahip oldukları para ya da maddi değerleri ifade etmektedir, Kültürel sermaye, toplumda yüksek olduğu düşünülen değerler hakkında bilgi sahibi olmaktır. Mesela diploma ya da okul, kültürel sermaye için önemli bir yere sahiptir. Sosyal sermayeye (bir gruba üyelikten kazanılan) gelince, bireyin toplum içerisinde tanıdığı ve zamanı geldiğinde desteklerini alabileceği, güvendiği fertler ağına işaret eder. Bu sermaye türü, insanoğlu için faydalıdır, çünkü insanlarla olan ilişkiler, onların hareketlilik durumlarının göstergesidir Sembolik sermaye, Bourdieu’ye göre biraz da habitus ile alakalıdır. Çünkü habitus kavramı bizim aldığımız kültürel mirası ve onunla davranmayı temsil eder. Sembolik durum ise aslında geçmişten gelen kazanımlarla oluşur ve ortaya çıkar. Bu açıdan habitus’un, sembolik sermayenin ve kültürel sermayenin birbiri ile ilişkili olduğu söylenebilir” (Palabıyık, 2011: 134-135).

Buna göre habitus kavramı ekonomik, sosyal, simgesel ve kültürel sermayeyle ilişkili olduğu söylenebilir. Ayrıca alan kavramını da bu üçgen içerisine yerleştirir ve habitusun sınırları tam anlamıyla çizilmiş olur. “Alan, eylem ve yapıyı dışarıdan şekillendirir. İçinde tuttuğu bireye benimseyebileceği kazançlar, bedeller ve hareket eşitliliği sunar. Alan içinde egemen koşulları işgal edenler, yani egemen olanlar kendi egemenliklerini sürdürürken, diğer konumdakiler yıkma stratejilerini geliştirmeye yatkındırlar” (Palabıyık, 2011: 136). Alan bir yönüyle hiyerarşik statüyü derinleştirirken diğer yönüyle habituslar arasındaki farkı belirginleştirmektedir. Adem Palabıyık (2011)’de “Pierre Bourdieu Sosyolojisinde “Habitus”, “Semaye” ve “Alan” Üzerine” adlı makalesinde bu durumu şöyle açıklamıştır:

“Tüm bunlarla beraber Bourdieu, alanı bir oyuna benzetir. Mesela kültürel alanlar, ekonomik ve siyasi iktidarın elinden kurtuldukça, var olan sosyal düzenlemeleri meşrulaştırma fonksiyonlarını arttıırırlar. Örneğin eğitim

alanının, kimin eğitim alıp almayacağını belirlemesi, aktör üzerindeki kontrolü ve ürettiği ideoloji ile özerk ve egemen hale gelir ve de eşitsizliği meşru gösterir. Yani Bourdieu, toplumsal dünyayı görece birbirinden özerk olanların oluşturduğunu ifade etmiştir. Bu iddiaya göre her alanın kendine has içsel işleyişi, peşinde koşulan özgür sermayesi ve bu sermayenin türüne-hacmine ve de alanda nasıl oynanacağına dair, hissedişe (habitus) göre oluşan konumların hiyerarşik bir yapısı vardır. Bourdieu, alanlar arasında bir hiyerarşik yapının olduğunu iddia eder” (Palabıyık, 2011: 138).

Alanlar arası bu hiyerarşik yapının varlığıyla hem sosyal hem de kültürel sermayenin ön plana çıkmasıyla, habitus yani yaşam alanı denebilen kavram ortaya çıkarak toplum ya da topluluklar arasına sınırı çizmektedir. Bu çalışmada da tüm bu sürece bağlı olarak köylü ve kentli bireylerin habituslarının farklı olduğu ya da bir savunma mekanizması içerisinde kendilerine bir set çizerek habituslarını oluşturdukları fark edilmiştir. Özellikle sahaya yöneltilen; *herhangi bir sebeple köye/şehre gittiğinizde bir ayrımcılık ya da dışlamayla karşılaştığınız oldu mu? Olduysa nasıl? ve Son zamanlarda şehirlerden köye göç eden insan sayısı çoğalmakta bu durumdan memnun musunuz? Bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?* Kentli bireylere ek soru olarak *ileride siz de böyle bir şey düşünür müsünüz?* Sorularında bir farklı habituslar algısı içerisinde oldukları görülmüş ve bu habitus ayırımındaki deneyimlerinse özellikle ayrımcılık ya da dışlamayla karşılaşmış ve karşılaşmadığı sorusunda bir yanılgı içinde oldukları düşünülmektedir.

Buna göre köylü bireylerin birçoğu karşılamadıklarını söylemişlerdir. Ancak kentte gitme sebepleri de sondaj soru olarak eklenmiştir ve genelde akrabalarının ve tanıdıklarının yanına ziyarete gittiklerini ya da hastane için gittiklerini belirtmişlerdir. Köylü bireyler bu yönüyle kentte de kendi habituslarını korumuşlardır ve kentle olan deneyimlerini az olması nedeniyle ayrımcılık ya da dışlamayla karşılaşmadıklarını söylemeleri olağandır. Bununla ilgili ifadeleriye şu şekildedir:

“Oğlum burada yaşıyordu iş için Konya’ya taşındı sonra, evlendi orada yaşıyor arada ziyaretine gidiyoruz iki üç gün, gittiğim zamanlarda da hiç kötü bir şey ile karşılaşmadım. Zaten o benim oğlum, kimi neyden ayırım ki o da beni ayırmaz zaten çok sever. Kötü değiller gayet iyiler yani” (Görüşmeci, Kadın, 83, Ev Hanımı)

“Yok öyle bir şey ile karşılaşmadım. Buraya zaten 35 km Konya, ihtiyaçlarımızı almak için gidip geliyoruz. Onun dışında çok gitmem gayet rahatım ben burada” (Görüşmeci, Erkek, 59, Hayvancılıkla uğraşıyor)

“Dışlama ile karşılaşmadım, ben hastane işim olunca ya da kızımın yanına gidiyorum arada. Samimi olsak tanışsak konuşuruz böyle bir şey de olmuyor genelde herkes uzak birbirinden. Kimseye bir zararım olmaz benim, herkesin kendi bileceği iş bana fark etmez” (Görüşmeci, Erkek, 59, Çiftçi)

“Yok karşılaşmadım ben arada alışveriş için, bazen de hafta sonu gezmek için gidiyorum. Kocamın arkadaşları çağırıyor arada ya da kaynanama gidiyoruz. Bunların dışında buradayız, dileyen de bizi görmeye geliyor zaten. Hem Konya’da kimse birbirini tanımıyor zaten” (Görüşmeci, Kadın, 27, Ev Hanımı)

Köylü bireylerin sosyalleşme deneyimlerinin de kendi habituslarına ait bireylerle olduğu fark edilmiştir bu durumsa kentli bireylerle olan tecrübelerinin az olmasına neden olduğu gibi herhangi bir olumlu ya da olumsuz durum, tutum ya da davranışla karşılaşmalarının önüne de engel olmuş olabilir. David Swartz (2013)’te “Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu’nün Sosyolojisi” adlı kitabında bu sosyalleşme deneyimini şöyle aktarmıştır:

“Bourdieu (1977c)’de eşitliksiz toplumsal düzenlemelerin hem hakimlere hem de tahakküm altındakilere neden mantıklı geldiğini açıklamak üzere habitus kavramını kullanarak sosyalleşmenin sınıf temelli niteliğini vurgular. Habitus, bir toplumsal sınıfta ya da statü grubunda yaygın olan nesnel olasılıkların, başat olarak bilinçdışı bir şekilde- özellikle çocukluğun ilk yıllarında-

içselleştirilmesinden doğar. Sınıf alt yapısı fikrine yakın olan habitus, aynı sınıftan insanlarda istatistiksel olarak ortak olan ilk deneyimlerin hakimiyetindeki benzersiz bir bütünleşme sağlar” (Aktaran: Swartz, 2013: 148-149).

Köylü bireylerin de sosyalleşme deneyimlerinin hem sosyal hem de kültürel sermayelerine hem de habitus kavramında geçen ilk erken deneyimlerine bağlı olarak kendi aralarında gerçekleştiğini söylemek pek tabii mümkündür. Bunun yanında kentli bireyler de herhangi bir ayrımcılıkla karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir ve hatta daha sıcak karşılandıklarını altını çizmişlerdir. Bunun nedenini ise kentli bireylerin kent hayatının heterojen yapısının içerisinde daha fazla deneyimlerinin olduğu düşünülmektedir. “Sezal (1992)’de kent, sosyal hayatın mesleklere, iş bölümüne, farklı kültür gruplarına göre organize edildiği; kurumlaşmaların yoğunluk kazandığı, karmaşık insan ilişkilerinin bütün bir günlük yaşayışı etkilediği yerleşme merkezi olarak tanımlanabileceğini söylemiştir” (Aktaran: Alver, 2012: 13). Tüm bunların içerisinde bu çalışmada kentli bireylerin daha olumlu bir bakışlarının olmasının yanında bir öteki algılarına da sahip olduklarını söylemek mümkündür. Kentli bireylerin ifadeleri şu şekildedir:

“Karşılaşmadım hatta daha bile iyiler. İzzeti ikram desen öyle. Köy insanı misafirperver olduğu için daha bile iyiler” (Görüşmeci, Kadın, 41, Ev Hanımı)

“Hiç hissetmedim gayet iyiler ama bir merak oluyor. Kim, nerden, niye geldi diye bir bakış var. Yabancı olarak görüyorlar” (Görüşmeci, Kadın, 30, Ev Hanımı)

“Uzaktan geldiğimiz için köy, şehir olduğu için tıp kazanana karşı bakışları farklı oo tıp kazanmışsın diyorlar. Ulaşılmaz biri ayağına gelmiş gibi davranıyorlar” (Görüşmeci, Kadın, 20, Tıp Fakültesi Öğrencisi)

“Hayır karşılaşmadım. Samimi karşılanıyoruz. Sanki onlar bizden çekiniyormuş gibi geliyor bana. Belki bizim kıyafetimizden dolayıdır ya da yabancı olarak görüyorlar bilmiyorum” (Görüşmeci, Kadın, 24, Doktor)

“Karşılaşmadım ama yabancı geliyor olabilirim o yüzden garip karşılandığım oluyor bazen. Kendini beğenmiş ya da sosyetik zannedebilirler. Oradaki insanlar daha kara kuru, konuşmalarımız da farklı o yüzden olabilir” (Görüşmeci, Erkek, 25, Hukuk Fakültesi Öğrencisi)

Kentli bireylerin habituslarında sosyal ve kültürel sermaye fazladır ve bu yönüyle köylü bireylerle etkileşimleri daha fazladır. “Şehir; toplumsal hayata, insanlar arasındaki ilişkilere biçim veren, sosyal mesafelerin en aza indiği, ilişkilerin en büyük yoğunluk kazandığı yerdir” (Alver, 2012: 9). Diğer yandan kent imgesinin ve kent hayatının özellikleri içinde yaşayan insanları da kuşatarak bir öğrenme yaşanmasına neden olmuştur. Yani kentli bireyler kent hayatının gerekliliklerine göre yaşamaktadır, bu bize habitusu verdiği gibi alan kavramının da geçen hiyerarşik statüyü de vermektedir. “Kent sonu gelmez bir hareketlilik; herkes ve her şey bu hareketliliği besler. Zıtlıklar, kutuplar, bağlantılar, uzlaşılar, çatışmalar, çelişkiler bu hareketliliğin değişik dünyalara ulaştığını gösterir. Hız, doğal olarak modern kentin yeni değeridir; her şey hızla akar, herkes hızla hareket eder ve bir yerlere yetişme derdindedir” (Alver, 2012: 17).

Heterojen yapının içerisinde kentli bireyler farklı yaşam biçimlerine, hayatlara ve insanlara aşina olmuştur. “Farklılıkların alabildiğine yayılıp kendi yerini bulduğu kentin özgürlüğü beslediği söylenir. Taşrada herkesin gözü önünde olan kişi, kentte ve özellikle metropolde sadece kalabalığın içindedir” (Alver, 2012: 15). Hem kalabalık kent hayatı hem de hareketlilik içerisinde kentli bireylerde bir görünmezlik yanılgısının da olabileceğini söylemek mümkündür. Bununla beraber görüşmecilere yöneltilen; *son zamanlarda şehirlerden köye göç eden insan sayısı çoğalmakta bu durumdan memnun musunuz?* sorusuna verilen cevaplarla bireylerin habituslarının farklı olduğu algısına sahip olduklarına varılmıştır. Buna göre kentli bireylerin ifadeleri şu şekildedir:

“Babam gibi olsam kesinlikle köye giderdim, 55 yaşında emekli oldu bu yüzden gidebilir bence ama kendini geliştirmenin şehirde daha iyi olacağını

düşünüyorum. Şehirle bağlantılı olsa olur belki ama yine de mesleğim gereği şehir daha iyi oluyor” (Görüşmeci, Erkek, 28, Doktor)

“Eşim söylüyor bazen dağda, bahçede köy evimiz olsun der ama temelli bir yaşam için zor olabilir. Çünkü ben şehir hayatına alışkınım, şehirliyim yani oraya alışmam köy hayatı zor” (Görüşmeci, Kadın, 41, Ev Hanımı)

“Düşünmem. Esas hayatım burada, oraya yerleşmek benlik değil. İmkanları kısıtlı, AVM yok, internet yok. Sosyal ağlarım burada benim. Hastalansam falan hastaneye yetişmem yarım saat alır. Bir böcek falan soksa, yarım saatte olan olur zaten” (Görüşmeci, Kadın, 20, Tıp Fakültesi Öğrencisi)

“Köy hayatına dönmek istemem, şehir hayatına adapte olmuşken orada yaşamak olmaz. Şehirden uzaklaşmak olur. Şuan ki köy algıma göre o ortama ulaşmak istemem, geleneksel bir köy ortamı istemem” (Görüşmeci, Kadın, 24, Doktor)

“Şehre yakın, daha yakın köyleşmiş küçük şehirler banliyöler olabilir ama geleneksel köye gitmem bu dediğim de yurt dışında var burada yok o yüzden gitmem köye. Şöyle yani apartmanlar küçük gelir grubuna ait insanlar için yapıldı ama zenginler oturuyor çok tezat bir durum bu da öyle bir şey neden gideyim ki?” (Görüşmeci, Erkek, 39, Özel Bir Kurumda Müdür)

“Bilmediğim işi yapamayacağım için istemem ama bir ziraat mühendisi gidebilir. Ben geçimimi dış hekimliğinden sağlıyorum gitmem o yüzden. Köyden kente de göç gereksiz bence teknolojik gelişmeler takip edilip üretim artırabilir” (Görüşmeci, Erkek, 28, Dış Doktoru)

“Aradaki fark kapandığı için böyle bir şey olabilir. Ekonomik zorluk çekince köye dönüş başlamış olabilir ama ben istemiyorum köye gitmeyi” (Görüşmeci, Kadın, 26, Hakim)

Köylü bireylerin ifadeleriye şu şekildedir:

“Emekli olup şehir hayatından memnun olmayan, çocuğu olmayan dönüyor, değilse gelmezler kolay yer mi burası, uzaktan davulun sesi hoş gelir tabi. Gezmeye, yemeye, içmeye gelen zaten var da çalışmaya gelen yok. Gerçi ona da gelse bizim işimizi elimizden alırlar” (Görüşmeci, Erkek, 56, Çiftçi)

“Keşke gelsinler bizim gibi çalışabilsinler, zor muymuş kolay muymuş görsünler. Fiyatlar çok pahalı diyorlar, bir görsünler bakalım, sabahın köründe kalkıp akşama kadar çalışmak ne demek ama öyle hafta sonu gelip yemek içmekle olmaz. Bu saatten sonra gelseler vakit geçirmeye, temiz havaya gelirler, temelli gelsinler de baksınlar bakalım buradaki hayat nasılmış” (Görüşmeci, Kadın, 57, Ev Hanımı)

“Memnun olmam, biz bize yeteriz. Burada gelen herkes birbirini tanıyor, biliyor, akrabayız. Gelecek adam hırlı mı hırsız mı bilemeyiz, bu saatten sonra gerek yok herkes kendi yurdunda dursun. Niye oksijenimizi azaltalım sakın kafa oh mis işte. Biz gidiyor muyuz onlarda gelmesinler. Biz de marketten yiyoruz siz de marketten yiyorsunuz diyorlar. Hayvanın var tereyağını, kaymağını yap diyor, gelsinler yapsınlar bakalım kolaysa, gelip yapsa akşama pili biter yapamaz” (Görüşmeci, Kadın, 48, Ev Hanımı)

“Bize yer yok ki onlara olsun. Devlet bize parsel vermedi ki onlar gelince olsun bize vermediler nereye gelsinler?” (Görüşmeci, Erkek, 59, Hayvancılıkla uğraşıyor)

“Gelmesinler, onların akılları noksan galiba öyle televizyonda gördükleri köy hayatına benzemez burası, temiz hava, doğal yaşam sanıyorlar bir de buradaki işi görsünler de o zaman anlarlar o temiz havayı alacak zaman mı var, alıyorsun da fark etmiyorsun. Onlar sanıyor ki havayı alacaksın, taze sebze, meyve yiyeceksin bitecek gidecek, bu anca televizyonlarda olur işte” (Görüşmeci, Kadın, 57, Ev Hanımı)

Sonuçta ise hem kentli hem de köylü bireylerin kendi yaşam alanlarını tercih etmektedirler. İkisinin de kendine ait konfor alanları vardır ve bunun dışına çıkmak istemedikleri gibi bir müdahaleyle karşılaşmak istememektedirler. Habitus kavramını, tanımlama da geçen ‘zihinsel alışkanlık’ durumu iki grupta da hakimdir. Bu zihinsel alışkanlık, yine habitusun kavramlaştırılmasında kullanılan ‘bilinçdışı kültür’ ile harmanlanmış bir dışı vurumdur. Kentli bireylerin: *Çünkü ben şehir hayatına alışkınım, şehirliyim yani oraya alışmam köy hayatı zor, köy hayatına dönmek istemem, şehir hayatına adapte olmuşken orada yaşamak olmaz ya da geleneksel bir köy ortamı istemem* gibi ifadeleri tam da zihinsel alışkanlığın, bilinçdışı kültürle tezahürüdür.

Sosyal ve kültürel sermayeleri arasındaki fark belirgindir ve ifadeler bunu bize vermektedir. Kentli bireylerin alışveriş merkezlerinin, internetin olmayışı ve sosyal ağlarının kentte olduğunu ifade etmeleriye sahip oldukları kültürel sermayenin köyde eksikliğini hissedeceklerini göstermektedir. Diğer yandan köylü bireylerin kentli bireylerin köye gelmemelerini, kendilerinin köyde herkesi, tanıyıp bildiklerini ifade etmeleriye sosyal sermayelerine yeni bireyler almak istemediklerini göstermektedir.

Özellikle mesleki farklılıklardan dolayı köye gidemeyeceklerini belirten kentli görüşmeciler bize hiyerarşik statü farkıyla Bourdieu’nun alan kavramını vermektedir. Bourdieu’nun ‘alan’ kavramında geçen sınır ise habitusların da sınırlarının çizilmesine neden olmuştur. Böylece köylü ve kentli bireyler kendi yaşam alanlarının sınırını adeta görünmez bir çizgiyle çizmişlerdir. Ayrıca görüşmecilere yöneltilen; *şehir/köydeki hayatınızdan memnun musunuz ve gelecek için ne düşünüyorsunuz?* sorusuna hem köylü hem de kentli bireyler memnun olduklarını söylemişlerdir. Öyle ki her iki tarafta hayatından memnun olduklarını belirterek herkesin kendi habitusunda olması gerektiğinin altını çizmişlerdir diyebiliriz. Farklı yaşam tarzları, farklı alışkanlıklar, farklı mekanlar, farklı sosyal ve kültürel sermayeler; toplamı ise bize farklı habitusları vermiştir, öyle ya farklı habitusun insanlarıyız (!).

SONUÇ YERİNE

Bu çalışmada köylülük ve kentliliğin bir öteki algısına neden olup olmadığı eğer olduysa ötekileştirme pratiklerinde köylü ve kentli bireylerin konumlarının ne olduğunun anlaşılması istenmiştir. Bu nedenle Konya ili ve bu ile bağlı olan Seçme köyü evreninde, nitel araştırma tekniklerinin olanak ve sınırlılıkları etrafınca belirlenen örneklem ile bu çalışmada literatürde geçen köylü ve kentli tanımının, köylülüğünün bir geleneksellik içerisinde devam edip etmediğinin, kentliliğin ise başlıca bir yaşam tarzını ifade edip etmediği anlaşılmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır. Bu nedenle derinlemesine bir sosyolojik okuma yapılarak kavramsal çerçevede bu konular ayrıntılı bir şekilde ele alınarak açıklanmıştır. Literatürde özellikle modernizm ve modernleşme süreciyle başlayan ve beraberinde post modernizmle derinleşen öteki algısında Türkiye’de tarımda mekanizasyonla köylülerin diğeri olarak görüldüğünü ve ötekileştirme yapıldığını söylemek mümkündür.

Küreselleşme ve kapitalizmin de toplumsal boyuta ulaşmasıyla, kitle üretiminin ön plana çıkarak sadece ürünlerin ya da nesnelerin hızlı ve çok sayıda üretilmesi değil, tüketiminde bu hızla gerçekleşmesi kaçınılmaz olmuştur. Her şeyin metalaşmasına neden olan bu süreç sadece üretim ve tüketim ilişkilerini değiştirmemiş aynı zamanda insan ilişkilerini de değiştirerek bireyselleşmeyi ön plana çıkarmıştır. Tüm bu süreç içerisinde ise sosyal sınıflar belirginleştiği gibi sosyal eşitsizliğe bağlı olarak hiyerarşik statü kavramı da derinleşmiştir. Bu çalışmada ise hem köylü hem de kentli bireylerin bir öteki algısına sahip olduğu ve ötekileştirme pratiklerinin ise örtük bir biçime sahip olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle köylü bireylerin hem öteki algılarını hem de herhangi bir ötekileştirmeye karşılaşıp karşılaşmadıkların anlayabilmek için yöneltilen; *herhangi bir sebeple şehre gittiğinizde bir ayrımcılık ya da dışlamayla karşılaştığınız oldu mu? Olduysa nasıl?* sorusuna görüşmecilerin büyük çoğunluğu hayır cevabını vermişlerdir. Fakat kente gitme nedenleri daha çok akraba ve tanıdık ziyaretleriyle, gittikleri yerlerse hemşerilerinin yaşadıkları bölgelerdir. Ayrıca bu gidiş-geliş süreleri de kısıtlı bir zaman olduğu gibi uzun değildir. O halde köylü bireylerin kent ve kentli bireyler ile olan deneyimlerinin ve etkileşimlerinin az

olduğu söylenebilir. Bir deneyim ve etkileşim mevcut ancak yine kendi habituslarının kente aktarılmış haliyle olduğu söylenebilir. Bu nedenle de hem kente dair hem de kentli bireylere dair bir öteki algısının mevcut olduğu söylenebilir, bu algı ise bahsi geçen kent deneyimlerinin az olması ve olan deneyiminde kendi habituslarına ait bireylerle gerçekleştirmelerinden kaynaklandığı ve buna bağlı olarak bir ötekileştirme pratiği ile karşılaşacak durum ya da olayla karşılaşmamış olmalarının da olağan olduğu söylenebilir.

Diğer yandan kentli bireylerin, literatürde geçen kent tanımına göre kent yaşamının gerekliliklerine ayak uydurmuş ve adapte olmuş, adeta kentliliği bir yaşam tarzı olarak benimsediklerini söylemek mümkündür. Ayrıca kent yaşamının heterojen yapısı nedeniyle kentli bireylerin öteki algısının köylü bireyler kadar derin olmadığını söyleyebileceğimiz gibi bilişsel anlamda bir habituslarının olduğunu ve bunun yaşam alanlarının sınırlarını belirlemek için kullandıkları söyleyebiliriz. Kent yaşamının bu heterojen yapısı nedeniyle kentli bireylerin farklılıklara, yeniliklere, değişikliklere ve tecrübelerle daha açık oldukları söylenebilir. Fakat yine de hem köylü hem de kentli bireylerin farklı habituslara aitiz algısı içerisinde oldukları da açıktır. Buna etkense farklı sosyal ve kültürel sermayelere sahip olmalarıdır.

Ayrıca kentli bireylerin köylü bireyleri ötekileştirmesinden daha çok köylü bireylerin kendi kendilerini ötekileştirdikleri görülmüştür. Buna sebebinse geçmişten gelen zihinsel bir alt yapının varlığının söz konusu olduğu söyleyebiliriz. Özellikle Cumhuriyet dönemi modernleşmesinde, modernizasyonun ekonomik kalkınmayla ilişkili sosyal sınıfların dönüştürülmesi olarak görülmesi ve bu nedenle ‘köylü milletin efendisidir’ sloganıyla kendi içerisinde çelişen bir algının benimsenerek bunun köylü bireylere empoze edilmesidir. Buna göre köylü birey sosyal sınıf bazında hiyerarşi merdivenin en alt basamaklarında yer alırken devletin ekonomik açıdan bir kalkınma gerçekleştirebilmesi tarımsal faaliyetlerin artmasına bağlıdır ki burada ironik olan köylü bireyin bir anda bu merdivende üst basamaklara yükseltilmiş olmasıdır. Bahsi geçen zihinsel alt yapı ise tam da budur; sosyal sınıf olarak aşağıda görülen köylü bireyler duruma göre yüceltildikleri gibi yerin dibine de sokulması bilinmiştir (!).

Böylelikle köylü bireylerin geçmişten gelen bu olumsuz deneyimleri kendi kendilerini ötekileştirmelerini bir nebze olsun açıklamaktadır.

Literatürde geçen ‘öteki’ kavramı; ben ve biz bilinci ayrımında, bireyin kendisini karşısındakine göre tanımlamasıdır yani kendi grup ya da topluluk özelliklerinin dışında kalan ve farklı olanı diğeri olarak görmesidir. Farklı sosyal ve kültürel sermayelere sahip olan bireylerin bu nedenle bir öteki bakışına sahip olmalarının doğal karşılanabileceği söylenebilir ancak bu öteki algısında karşı tarafa yapılan olumsuz atıflar bunun doğal karşılanmasını geçerli kılmaz. Tarih boyunca her toplum, topluluk ya da gruplar kendi değer, davranış, tutum ya da bunların harmanlanmasıyla ortaya çıkan kültürel kodlarının dışında olanları öteki olarak görmüştür. O halde köylülük ve kentliliğin bu yönüyle farklı sosyal ve kültürel sermayeleri ifade ederek köylülüğün bir geleneksellik üzerinden okunmasına kentliliğinse bir yaşam biçimini ifade etmesine sebep olduğu gibi öteki algısının doğmasına da neden olduğu söylenebilir. Post modernizm sonrası dönemde farklılık ve çeşitliliğe yönelik olan vurgunun artmasına rağmen, kitle üretimle değişen üretim ve tüketim pratikleri hiyerarşik statünün daha da derinleşmesini sağlamıştır. Bu yönüyle öteki, sosyal tabakalaşmayla da anılmaya başlamıştır. Çok kültürlülüğe yapılan atıflarsa bundan dolayı geçerliliğini yitirmiştir. Bu çalışmadaysa bütün bunlara bağlı olarak görüşmecilerin karşılıklı olarak bir öteki algısına sahip olduklarını ancak kentli bireylerin kent yaşamının heterojen yapısından dolayı sosyal etkileşimlerinin de fazla olmasına bağlı olarak bu öteki algısının daha nötr düzeye inmesini sağladıklarını söyleyebiliriz. Ancak hem kentli hem de köylü bireyler farklı yaşam tarzı anlayışına sahiptirler dolayısıyla ortaya çıkan bir habitus ayrımı da söz konusudur. Köylü ve kentli bireyler ontolojik olarak hem kent ve köyü hem de birbirlerini kabul etseler de görünmez bir çizgiyle habituslarının sınırlarını da çizdiklerini söylemek mümkündür.

Ayrıca köylü bireylerin sınırlı kent deneyimlerinden dolayı ötekileştirme pratiklerini fark etmedikleri ya da edememiş olmalarını belirtilmemize rağmen literatürde geçen ‘taşra kenti imgesine’ bağlı olarak ötekileştirmenin yapılmamış yahut yapılmayacağı fikri üzerinde de durmaktayız. Nacak (2018)’de taşra kentiyle ilgili

olarak; taşra ve kent kavramının birlikteliğinin bir melez desen oluşturduğunu, bu melezliğinse köydeki yaşam, geleneksellik ilişkilerinden ve taşralı olma durumdan ayrılmamış ya da ayrılamayan aynı zamanda bütünüyle de kent hayatının pratiklerinin kanıksanmadığı bir durum olarak izah etmiştir (2018: 124-125). Bu haliyle Konya şehrinin de bu kavramla anılabileceği söylenebilir. Yine Nacak (2018)'a göre, Anadolu'daki illere taşra kenti atfının yapılmasının sebebi bu illerde yaşayanların pek çoğunun köy ve kasabalardan bu şehirlere gelmiş olmalarından kaynaklandığını belirtmiştir (2018: 127). Konya ili için de bunu söyleyebileceğimiz gibi doğruluğunun boyutu ise tartışılmalıdır. O halde bu çalışmada hem köydeki bireylerin hem de kentteki bireylerin farklı habitus anlayışlarına bağlı olarak bir öteki algılarının olduğunu söyleyebileceğimiz gibi ötekileştirme pratiklerinin örtük ya da olmamasının da 'taşra kenti imgesinden' kaynaklanabileceğini de söyleyebiliriz.

Diğer yandan ötekileştirmeye alternatif bir bakış olarak belirtilen 'sosyal kimlik kuramının' ötekileştirme nedenlerinin izahı ve anlaşılması için önemli olduğu düşünülmektedir. Kurama göre bireyin kendi ait olduğu grubu yüceltmesi ve karşısındakini öteki olarak görmesi bu haliyle olağandır. Fakat burada altı çizilmesi gereken nokta bireylerin iç ve dış grup ayrımında bu yüceltmenin normal bir seviyede tutularak ötekileştirme ya da damgalama siyasetine çevirmemeleridir. Kısaca anlatılmak istenense ötekileştirmenin altında yatan etkenleri bu kuram açıklamaktadır ancak bireylere düşen sorumluluk bu etkenlerin çözümlemesinin pozitif yönde yapılarak ötekileştirme pratiklerinin aza indirilmesidir.

Sonuçta ise ötekileştirmeyi azaltmak öncelikle bireylerin daha sonra toplum, topluluk ya da grupların elindedir. Öteki olarak gördüğümüzde, yaptığımız sınırlı deneyimler ötekileştirme pratiklerini arttırmaktadır o halde hem deneyimleri arttırmak hem de iletişimi arttırmak ötekileştirmenin azaltılmasında yardımcı olacaktır çünkü bu sınırlı deneyimler ön yargı ve kalıp yargıların artmasına da neden olabilmektedir. İbrahim Kalın (2018)'de "Ben, Öteki ve Ötesi İslam-Batı İlişkileri Tarihine Giriş" adlı kitabında ötekileştirmeyi azaltmak için yapılması gerekenler ile ilgili şunları söylemiştir:

“Bunun için bizden farklı olan insanlarla belli ahlaki ilkeler çerçevesinde yaşamayı öğrenmemiz gerekir. ‘Öteki’yle barış içinde olabilmekse kendimizle barışık olmamıza bağlı. Kendisiyle barışık bir ‘ben’, aynı zamanda kendisinin üstündeki aşkın gerçekliği tanıyan ve içselleştiren bir akılla hayat bulabilir. Kendimiz kalarak evrensel değerlere sahip çıktığımız gün, yerel olanla evrensel olan arasındaki gerilimi de aşabiliriz. Diller, kültürler, adetler, tarihler, etnik kimlikler arasındaki farklılıkları yadsımadan aşılabilecek bir atıf noktası, ancak bütün bunları kuşatan ama onların üstünde duran bir aşkın ilkeler bütünü ile sağlanabilir. İlkeler düzeyinde sağlanacak bir mutabakat, siyasi ve toplumsal gerilimleri aşma yolunda bize yardımcı olabilir ve yeni fırsat pencerelerinin açılmasını sağlayabilir” (Kalin, 2018: 464).

Tüm bu sürecin sağlanabilmesi içinse bireylerin bazı değerlerin önemini anlaması ve hayat pratiklerine bu değerleri aktarması gerekmektedir. Pınar Uyan Semerci, Emre Erdoğan, Elif Sandal Önal (2017)’de “Bizliğin Aynasından Yansıyanlar Türkiye Gençliğinde Kimlikler ve Ötekileştirme” adlı kitaplarında ötekileştirmeyi engelleyen sosyal ve duygusal faktörleri şu başlıklar ile belirtmişlerdir; çok kültürlülük ve hoşgörü, empati, grup temelli empati ve insanlıkla özdeşleşmedir (Uyan Semerci vd., 2017). Tüm bunlar sağlanabilirse hem öteki algısının hem de ötekileştirme pratiklerinin aza indirilebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmad, F. (2016). *Modern Türkiye'nin Oluşumu* (15. Basım b.). İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Alver, K. (2012). Kent İmgesi. K. Alver içinde, *Kent Sosyolojisi* (s. 9-33). Ankara: Hece Yayınları.
- Alver, K. (2017). Taşra Halleri . K. Alver içinde, *Taşra Halleri* (s. 9-25). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Aslantürk, G., ve Hasta, D. (2013). Polislik Mesleğine Yönelik İç-Grup Yanlılığı ve Tutumlar. *Türk Psikolojileri Yazıları*, 60-70.
- Ateş, F., ve Utkan, T. (2017). İbn Haldun'a Göre Toplum ve Şehir. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(53), 216-230.
- Aytekin, B., ve Şit, M. (2016). Sanayileşmenin Kent Kültürü Açısından Sosyokültürel Yapıyı Etkilmesi: Kocaeli Örneği. *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu 2* (s. 1821-1829). Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları.
- Bağlı, M., ve Özensel, E. (2013). *Çokkültürlü Vatandaşlık*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Balcı, A. (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler* (7. b.). Ankara: Pegem Akademi.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Örnek Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Barbarosoğlu, F. (2018). Taşranın ve Büyük Kentin Endam Aynası: Köy. T. Bora içinde, *Taşraya Bakmak* (s. 245-257). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Bauman, Z. (2014). *Küreselleşme Toplumsal Sonuçları* (5. b.). (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berman, M. (2017). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor* (19. b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bookchin, M. (2017). *Kentsiz Kentleşme Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü* (2. b.). (B. Özyalçın, Çev.) İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Bora, T. (2018). Taşralaşan ve Taşrasını Kaybeden Türkiye. T. Bora içinde, *Taşraya Bakmak* (s. 37-67). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Boratav, K. (2016). *1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Bozkurt, Y., ve Ayfer, R. (2018). Göçün Kentleşme Üzerine Etkisi: Kütahya İl Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(57), 144-162.
- Coştu, Y. (2009). Topumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*(3), 117-140.
- Çelebi, Ş. G. (2017). Türk Modernleşmesinde Modernlik Algısı ve İdeolojik Yansımaları. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Çelik, C. (2013). Taşranın Değişen Sosyolojisi. *Sosyoloji Divanı*(1), 25-30.
- Çelik, C. (2017). Taşrayı Anlamak: Dönüşen Taşra Tasavvuru. K. Alver içinde, *Taşra Halleri* (s. 27-43). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Demirtaş, H. A. (2003). Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar. *İletişim Araştırmaları*, 123-144.
- Durmuşoğlu, A. (2012). *Öteki Modernlik*. Ankara: Vadi Yayınları.

- Düzen, N. E. (2015). *Herkes İçin Kolay ve Pratik Ayrımcılık, Ötekileştirme, Dışlama Rehberi* (1. b.). Ankara: Pharmakon Yayınevi.
- Ford, M. (2018). *Robotların Yükselişi Yapay Zeka ve İşsiz Bir Gelecek Tehlikesi* (1. Bakı b.). (M. M. Özeren, Dü., ve C. Duran, Çev.) İstanbul: Kronik Kitap.
- Georgeon, F. (2006). *Osmanlı-Türk Modernleşmesi 1900-1930*. (A. Berktaş, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Gezgin, E. (2016). *Damgalanan Mekanda Yaşam: Bir Kentin Ötekisi Olmak*. (A. Esgin, Dü.) Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Giddens, A. (2014). *Modernliğin Sonuçları* (6. b.). (E. Kuşdil, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giritli İnceoğlu, Y. (2017). *Medya Nefret ve Ötelileştirme (Söyleşiler)* (1. b.). İstanbul: Köprü Kitap.
- Göle, N. (1991). *Modern Mahrem Medeniyet ve Örtünme*. İstanbul: Metis yayınları.
- Güler Aydın, D. (2010). Kapitalizmde Bireyin Sorgulanması: Yabancılaşma ve Demir Kafes. *Amme İdaresi Dergisi*, 43(2), 17-32.
- Gültekin, M. N. (2011). Köylülük, Toplumsal Değişme ve Piyasa İlişkilerinde Farklılaşma Olgusu: Gaziantep'te İki Köy Örneği. *Sosyoloji Dergisi*(25), 81-102.
- Güven, S. (2001). *Toplumbiliminde Araştırma Yöntemleri* (2. b.). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Habermas, J. (2002). *Öteki Olmak Ötekiyle Yaşamak Siyaset Kuramı Yazıları* (2. b.). (B. Tut, Dü., & İ. Aka, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Haldun, İ.-i. (2017). *Mukaddime* (Cilt 1). İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Harvey, D. (2014). *Postmodernliğin Durumu*. İstanbul: Metis Yayınları.
- İflazoğlu, E. C., ve Demir, A. A. (2016). *Öteki Olarak Ölmek* (1. b.). Ankara: Dipnot Yayınları.
- İslamoğlu, A. H. (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (SPSS Uygulamalı)*. İstanbul: Beta Basım.
- Kalın, İ. (2018). *Ben, Öteki ve Ötesi İslam-Batı İlişkileri Tarihine Giriş* (19. b.). (N. Koltaş, Dü.) İstanbul: İnsan Yayınları.
- Kaplan, M., ve Yardımcıoğlu, M. (2018). Alan, Habitus ve Sermaye Kavramları ile Pierre Bourdieu. *Social Sciences Studies Journal*, 614-623.
- Karpat, K. H. (2008). *Osmanlı Modernleşmesi Toplum, Kurumsal Değişim ve Nüfus*. (k. d. akile zorlu durukan, Çev.) Ankara: İmge kitabevi.
- Keyder, Ç., ve Yenal, Z. (2018). *Bildiğimiz Tarımın Sonu Küresel İktidar ve Köylülük*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kongar, E. (1979). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. Ankara: Çağdaş Basımevi.
- Kostakoğlu, G. (2010). Grup Kimliğine Yönelik Tehdit ile İç-Grup Benlik Değeri Üzerindeki Etkileri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Sosyal Psikoloji Bilim Dalı*. Ankara.
- Köymen, O. (2017). *Kapitalizm ve Köylülük Ağalar, Üretenler, Patronlar* (3. b.). İstanbul: Yordam Kitap.
- Kumar, K. (2013). *Sanayi Sonrası Toplumdan Postmodern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları*. Ankara : Dost Kitabevi.

- Kümbetoğlu, B. (2017). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma* (5. b.). Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Laçiner, Ö. (2018). Merkez(ler) ve Taşra(lar) Dönüşürken. T. Bora içinde, *Taşraya Bakmak* (s. 13-37). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marks, K. (2011). *Kapital* (Cilt 1.). (A. Bilgi, Çev.) Ankara: Sol Yayınları.
- Meriç, C. (2016). *Umrandan Uygarlığa*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Myers, D. G. (2015). *Sosyal Psikoloji* (10. b.). İstanbul: Nobel Yayınları.
- Nacak, İ. (2017). Taşra ve Ötekileştirme. K. Alver içinde, *Taşra Halleri* (s. 43-80). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Nacak, İ. (2018). *Taşra Kentin Ötekisi*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Özensel, E. (2017). Taşranın Yetim Çocuğu: Kır Sosyal Bilimler Geleneğinde Türkiye'de Kır Toplumunun Ötekileştirilmesi Üzerine Eleştirel Sosyolojik Bir Yaklaşım. K. Alver (Dü.) içinde, *Taşra Halleri* (s. 81-102). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Özensel, E. (2018). *Kır Sosyolojisi Türkiye'de Kırsal Yapıların Dönüşümü*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Özyurt, C. (2007). Durheim Sosyolojisinde Ahlaki Kontrol Sorunu. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 95-121.
- Özyurt, C. (2012). *Küreselleşme Sürecinde Kimlik ve Farklılaşma*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Palabıyık, A. (2011). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde "Habitus", "Sermaye" ve "Alan" Üzerine. *Liberal Düşünce*, 121-141.

- Pekdemir, M. (2018). Taşranın "Taşı Toprağı Altın" da Ne Var? T. Bora içinde, *Taşraya Bakmak* (s. 77-101). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ritzer, G. (2011). *Toplumun Mcdonaldlaştırılması* (2. b.). (Ş. S. Kaya, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. (2017). *Yeni Kapitalizm Kültürü* (4. b.). (A. Onacak, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Serdar, Z. (2001). *Postmodernizm ve Öteki Batı Kültürünün Yeni Emperyalizmi*. (İ. Özkan, Dü.) İstanbul: Söyle Yayınları.
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve Kültür*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Soja, E. W. (2017). *Postmodern Coğrafyalar Eleştirel Toplumsal Teoride Mekanın Yeniden İleri Sürülmesi*. (Y. Çetin, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Swartz, D. (2013). *Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi* (2. b.). (E. Gen, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şen, S. (2012). Kentlilik Üzerine Düşünmek. *Toplum ve Bilim* 124, 103-125.
- Topses, M. D. (2017). 18. Yüzyıl Sonrası Türk Modernleşmesinin Sınıfsal Temelleri. *Ulakbilge*, 5(17), 1857-1874.
- Torun, E. (2012). Kırsal Kalkınmanın Sağlanabilmesi İçin Köy-Kent Arasındaki Farklılıkların Minimize Edilmesi. *10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi* (s. 263-269). Konya: Tarım, Yoksulluk ve Kalkınma .
- Touraine, A. (2002). *Modernliğin Eleştirisi* (4. b.). (H. Tufan, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Türkeş, A. Ö. (2018). Orda Bir Taşra Var Uzakta. T. Bora içinde, *Taşraya Bakmak* (s. 157-212). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Ulağlı, S. (2018). *Öteki'nin Bilmine Giriş İmgebilim* (1. b.). İstanbul: Motto Yayınları.
- Ulutaş, E. (2017). Taşradan İnsan Manzaraları. K. Alver içinde, *Taşra Halleri* (s. 209-251). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Uyan Semerci, P., Erdoğan, E., ve Sandal Önal, E. (2017). *Bizliğin Aynasından Yansıyanlar Türkiye Gençliğinde Kimlikler ve Ötekileştirme* (1. b.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ünsaldı, L., ve Geçgin, E. (2013). *Sosyoloji Tarihi Dünya'da ve Türkiye'de* (1. b.). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Wallerstein, I. (2014). *Dünya Sistemleri Analizine Bir Giriş*. İstanbul: Bgst Yayınları.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (1999). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

İnternet Kaynakları

Konya Hakkında Genel Bilgiler. 2019, 15, Nisan. Erişim adresi:
<http://konya.com.tr/genel-bilgiler/>

Konya'nın Nüfusu Ne Kadar?. 2019, 15, Nisan. Erişim adresi:
<https://www.nufusu.com/il/konya-nufusu>

Konya'da Yaşayan Konya Tatarlarının Buluşma Adresi, Konya Seçme Köyü Kuruluşu ve Tarihi. 2019, 15, Nisan. Erişim adresi:
<http://konyatatarlari.blogspot.com/2017/11/konya-secme-koyu-kurulusu-ve-tarihi.html>

EKLER

EK 1: KENTTEKİ GÖRÜŞME SORULARI

1. Bana kısaca hayat hikayenizden bahsedebilir misiniz?

(Yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni hal, meslek vb.)

2. Kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz?

- Kendinizi etnik olarak nasıl tanımlıyorsunuz?
- Kendinizi siyasi olarak nasıl tanımlıyorsunuz?

3. Şehirde bir gününüz nasıl geçiyor? Bahsedebilir misiniz?

4. “Köyde yaşayan insan” sizin için ne ifade ediyor?

5. “Köylülük ya da köylü olma” kavramları sizin için ne çağırıştırıyor?

6. Köyde yaşamayı tercih etseniz hangi nedenlerden dolayı tercih edersiniz? Yaşayacağınız köyü neye göre seçerdiniz?

7. Şehirde yaşamının kolay ve zor tarafları nelerdir?

8. Köy yaşamı ve burada yaşayan insanlar hakkında ne düşünüyorsunuz?

9. Köyde yaşayan insanların beğenip beğenmediğiniz yönleri nelerdir?

10. Sizce köydeki insanların sosyal ilişkileri nasıldır?

11. Köyde yaşayan tanıdığınız var mı? Şehre geldiğinde size bakış açısı nasıl oluyor? Sizce buraya kolayca adapte olabiliyor mu?

12. Öncesinde şehirde yaşayıp daha sonra köyde yaşamaya başlayan tanıdığınız var mı? Peki onun yaşamında bir değişiklik hissediyor musunuz?

13. Herhangi bir sebeple köye gittiğinizde bir ayrımcılık ya da dışlamayla karşılaştığınız oldu mu? Olduysa nasıl?

14. Köye gittiğiniz zaman kendinizi nasıl hissediyorsunuz?

15. Yaşadığınız yerle köy arasında fark olduğunu düşünüyor musunuz? Varsa bu farklar neler? Yoksa neden?

16. Sizce köyde yaşayan insanlar şehir hakkında ne düşünüyor?

17. Bugün köylüyü aç bırakırsak yarın bütün millet aç kalır sözü hakkında ne düşünüyorsunuz?

18. Şehirdeki hayatınızdan memnun musunuz ve gelecek için ne düşünüyorsunuz?
19. Son zamanlarda şehirlerden köye göç eden insan sayısı çoğalmakta bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz ilerde siz de böyle bir şey düşünür müsünüz?
20. Sizce köylü modern olmanın karşısında olan mıdır? (Evet/Hayır) Neden?

EK 2: KÖYDEKİ GÖRÜŞME SORULARI

1. Bana kısaca hayat hikayenizden bahsedebilir misiniz?
(Yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni hal, meslek vb.)
2. Kendinizi siyasi olarak nasıl tanımlıyorsunuz?
 - Kendinizi etnik olarak nasıl tanımlıyorsunuz?
 - Kendinizi siyasi olarak nasıl tanımlıyorsunuz?
3. Burada bir gününüz nasıl geçiyor? Bahsedebilir misiniz?
4. “Şehirde yaşayan insan” sizin için ne ifade ediyor?
5. “Şehirlilik ya da şehirli olma” kavramları sizin için ne çağırıştırıyor?
6. Şehirde yaşamayı tercih etseniz hangi nedenlerden dolayı tercih edersiniz ve şehirde yaşayacağınız yeri nasıl seçerdiniz?
7. Burada yaşamının zor ve kolay yanları nelerdir?
8. Şehir yaşamı ve burada yaşayan insanlar hakkında ne düşünüyorsunuz?
9. Şehirde yaşayan insanların beğenip beğenmediğiniz yönleri nelerdir?
10. Sizce şehirde yaşayan insanların insani ilişkileri nasıldır?
11. Şehirde yaşayan tanıdığınız var mı? Buraya geldiğinde size bakış açısı nasıl oluyor?
12. Öncesinde burada yaşayıp daha sonra şehirde yaşamaya başlayan tanıdığınız var mı? Peki onun yaşamında bir değişiklik hissediyor musunuz?
13. Herhangi bir sebeple şehre gittiğinizde bir ayrımcılık ya da dışlamayla karşılaştığınız oldu mu? Olduysa nasıl?
14. Şehre gittiğiniz zaman kendinizi nasıl hissediyorsunuz?
15. Yaşadığınız yerle şehir arasında fark olduğunu düşünüyor musunuz? Varsa bu farklar neler? Yoksa neden?
16. Sizce şehirde yaşayan insanlar köy hakkında ne düşünüyor?

17. Bugün köylüyü aç bırakırsak yarın bütün millet aç kalır sizce bu ne demektir?
18. Köydeki hayatınızdan memnun musunuz ve gelecek için ne düşünüyorsunuz?
19. Son zamanlarda şehirlerden köye göç eden insan sayısı çoğalmakta bu durumdan memnun musunuz, bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?
20. Sizce şehirli modern olmayı mı ifade eder? (Evet/Hayır) Neden?

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Zeynep Elif Tunç
Doğum Yeri:	Konya
Doğum Tarihi:	04.04.1993
Medeni Durumu:	Bekar

Öğrenim Durumu

Derece:	Okulun Adı:
İlköğretim:	Özel İsmail Kaya İlköğretim Okulu (Konya)
Ortaöğretim:	Özel İsmail Kaya İlköğretim Okulu (Konya)
Lise:	Özel Enderun Anadolu Lisesi (Konya)
Lisans:	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi- Sosyoloji/Psikoloji Bölümü (Ankara)
Yüksek Lisans:	Selçuk Üniversitesi- Sosyoloji Bölümü (Konya)
E-mail:	zetunc04@gmail.com